

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

YENİ DİNİ HAREKETLERDE KIYAMET TELAKKİSİ

Tezli Yüksek Lisans Tezi

Osman Emre IŞIK

Ankara, 2024

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

YENİ DİNİ HAREKETLERDE KIYAMET TELAKKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Osman Emre IŞIK

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Şahin KIZILABDULLAH

Ankara, 2024

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

YENİ DİNİ HAREKETLERDE KIYAMET TELAKKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Şahin KIZILABDULLAH

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

Prof. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU

Doç. Dr. Şahin KIZILABDULLAH

Dr. Öğr. Üyesi Vahdeddin ŞİMŞEK

Tez Savunması Tarihi: 24.01.2024

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Doç. Dr. Şahin KIZILABDULLAH danışmanlığında hazırladığım “Yeni Dini Hareketlerde Kıyamet Telakkisi (Ankara, 2024) ” adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kural ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 24.01.2024

Osman Emre IŞIK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iv
GİRİŞ.....	1
1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	3
2. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI.....	3
3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	4
4. İLGİLİ LİTERATÜR.....	5
5. YENİ DİNİ HAREKETLER: TANIM, TARİHÇE VE KAPSAM.....	6
BİRİNCİ BÖLÜM.....	15
DİNLERDE KIYAMET ÖĞRETİSİ	15
1. Kıyamet Öğretisi ve Dinlerde Zaman Tasavvuru	15
2. Dinlerde Kıyamete Dair İnançlar	19
2.1. Âhir Zaman Hadiseleri.....	20
2.2. Mesih-Mehdî İnancı.....	24
2.3. Ölüm, Ahiret ve Hesap Sonrasına Dair Genel Tutumlar	34
2.4. Reenkarnasyon.....	38
İKİNCİ BÖLÜM	47
YENİ DİNİ HAREKETLER VE KIYAMET TELAKKİLERİ.....	47
1. KIYAMETE DAYALI DÜŞÜNCE YAPISI BAKIMINDAN YENİ DİNİ HAREKETLER.....	48

1.1. Halkın Tapınağı	48
1.2. Branch Davidian	55
1.3. Güneş Tapınağı Tarikatı	60
1.4. Aum Shinrikyo.....	65
1.5. Yehova Şahitleri.....	72
2. YENİ DİNİ HAREKETLERİN KIYAMET TELAKKİLERİ	77
2.1. Ahir Zaman	77
2.2. Mesih/Mehdi İnancı	86
2.3. Kıyamet Anlayışı ve Beklentisi	95
2.4. Ölüm, Ahiret ve Hesap Sonrasına Dair Genel Tutumlar	104
2.5. Kıyamet İnancının Ortaya Çıkardığı Sonuçlar	112
SONUÇ	117
KAYNAKÇA	120
ÖZET	128
ABSTRACT	129

ÖNSÖZ

II. Dünya Savaşından sonra varlıklarını daha görünür kılan Yeni Dini Hareketler, teşekküllerinden sonra içinde buldukları toplumlarda farklı şekillerde yer edinmeye başlamışlardır. Gerek savaş sonrasında değişen maddi beklentiler gerekse dini inançlardaki algılar, YDH'lere alan sağlayan unsurlar olmuşlardır. Bu doğrultuda ortaya çıkan hareketler, yeni söylemler ve eylemler geliştirerek insanların karşısına çıkmışlar ve onları bünyelerine katmak için çabalamışlardır. Sınırsız hedonist bir yapıda olan, geleneksel dinlerin belirlediği yasakların olmadığı, Tanrı olmaya en layık varlığın insan olarak görülmesi gibi unsurlar, ortaya çıkan bu sosyal hareketleri birer cazibe merkezi haline getirmeyi başarmıştır. Değişen ve dönüşen algıların neticesinde bazı hareketler ise özellikle dünya savaşının getirdiği yıkımlardan etkilenerek inanç yapısını kıyamet eksenli belirlemiş, söylemlerini de aynı düzlemde geliştirmişlerdir. Her ne kadar bazı noktalarda birbirinden farklılık gösterse de bu tür hareketlerin ortak söylemleri genellikle aynı olmuştur. Özellikle kıyameti ön planda tutan hareketlere göre dünyadaki toplumların sosyal ahlâkının çöküşü, insanların artık Tanrı'dan uzaklaşmaları kıyametin kopuşunu gerçekleştirecek olan etkenler olmuştur. Bu kıyametin ise nükleer bir felaketle gerçekleşeceği inancının II. Dünya Savaşında kullanılan atom bombalarının etkisiyle oluştuğu düşünülmektedir. Çünkü bu denli bir yıkımın ve felaketin boyutu ancak kıyamet senaryosuyla izah edilebilir bir durum olmuştur.

Çalışmada ele alınan hareketlerin kıyamete dair söylemlerini anlamak için bünyesinden ayrıldıkları geleneksel dinlerin kıyamet anlayışlarını da bilmek gerekmektedir. Bu dinlerin kıyamet senaryoları, ölüm ve sonrasına dair söylemleri, cennet ve cehennem algıları, kendilerinden ayrılan hareketlerin de inanç yapısını büyük ölçüde şekillendirmiştir. Fakat bu hareketlerin çoğu, zaman içerisinde ana akım dinlerin kabullerini reddetmiş, değişen zihin dünyası çerçevesinde kendi algılarını hakikat olarak öne sürmüşlerdir. Çünkü yeni olmak, yeni söylemleri beraberinde getirmiş, buna mukabil

hareketlerin liderleri kendi bilgi birikimi ve aynı zamanda tecrübelerinin de etkisiyle hareketlerini “yeni” olarak addetmişlerdir.

Kıyamet fenomeninin ele alındığı çalışma giriş, iki bölüm ve sonuç kısmından müteşekkildir. Giriş kısmında, kullanılan yöntemlerden ve kullanılacak temel kaynaklardan bahsedilmiş, araştırmanın amaç ve önemi belirtildikten sonra Yeni Dini Hareketleri tanımlama yoluna gidilmiştir. Bu tanımlama içerisinde YDH’lerin ortaya çıktığı dönemler, yeni oluşlarının sebepleri ve karizmatik liderlerin hareket müntesipleri üzerindeki etkileri ele alınmıştır.

Birinci bölümde dinlerin kıyamet fenomenine dair inanç yapılarından bahsedilmiştir. Bu konuda sadece Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam dinleri ele alınmış, yeri geldikçe Hinduizm, Budizm ve Mecûsîlik dinlerine değinilmiştir. Yahudilik ve Hristiyanlık kutsal kitap noktasında tek kaynaktan beslendiği için kıyamet inançları benzerlik göstermektedir. Her ne kadar seçilen hareketler içerisinde İslam dininden kopmuş bir hareket olmasa da kıyamet söylemleri çok fazla olduğundan ötürü İslam’a yer verilmiştir. Ahir zaman olayları, kıyamet sahneleri ve ölüm sonrası hayata dair var olan inançlar bu bölümde ele alınmıştır.

Araştırmanın ikinci kısmında, kıyamet inancını ön planda tutan hareketler arasından seçilen YDH’ler tanım ve tarihçe kapsamında ele alınmıştır. Birinci bölümde geleneksel dinlerin kıyamet anlayışları için belirlenen başlıklar, ikinci bölümde bahsedilen hareketlere de uygulanmıştır. Her bir başlığın altında seçilen beş hareketin o konudaki inançları ele alınarak birbirinin benzer ve farklı yönleri aktarılmıştır. Birinci bölümden farklı olarak, kıyamet anlayışlarının ne gibi sonuçlar doğurduğu ve inananlarına nasıl bir hayat sundukları anlatılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın genelinde birincil kaynaklar kullanılmaya gayret edilmiştir. Fakat Yeni Dini Hareketler çalışılırken onların temel kaynaklarına ulaşım kısmen zorluk

içerdiğinden, tercüme kaynaklar ve o hareketler üzerine yapılan müstakil ve genel çalışmalardan istifade edilmiştir. Batı dünyasında YDH'ler konusunda uzmanlaşma çok daha fazla olduğu için bu çalışmaları yapan yazarların görüşleri önem arz etmiş ve bunlara değinilmiştir.

Yapılan bu araştırmanın hazırlanma sürecinde benden desteğini ve fikirlerini esirgemeyen, varlığını hep yanımda hissettiğim saygıdeğer danışman hocam Doç. Dr. Şahin KIZILABDULLAH'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Süreç içerisinde hem kaynak temini hem de tezin şekillenmesi aşamasında bana yardımcı olan Prof. Dr. Süleyman TURAN, Doç. Dr. Abdullah ALTUNCU ve Doç. Dr. Emine BATTAL hocalarıma şükranlarımı arz ederim. Tez savunma jürisinde yer alan Prof. Dr. İhsan ÇAPCIOĞLU ve Dr. Öğr. Üyesi Vahdeddin ŞİŞMEK hocalarıma katkılarından ötürü teşekkür ederim. Tüm hayatım boyunca desteklerini hiçbir zaman benden esirgemeyen anne ve babama; fakülte sıralarından bu zamana kadar sürekli yanımda olan kıymetli arkadaşım Ali ERMİŞ'e de teşekkürü bir borç bilirim. Son olarak bu uzun süreçte büyük sabır örneği sergileyerek bana destek veren, hayatımın her anında yanımda olan ve varlığı her zaman için motivasyon kaynağım olan sevgili eşim Eda IŞIK'a; en kıymetli çağlarını ve oyun vaktini elinden aldığım göz nurum, oğlum Kayra Melih'e ömürlük şükranlarımı arz ederim.

GİRİŞ

Yeni Dini Hareketler, günümüz modern dünyasının toplumları içerisinde kendisine bir şekilde yer edinmiş sosyal hareketler olma özelliği taşımaktadırlar. Bu hareketlerin toplum içerisinde yer edinmelerindeki en önemli etkenlerden birisi hareketlerin liderlerinin “yeni” olma noktasında söyledikleridir. Nitekim YDH’ler, geleneksel dinlerden ayrıldıklarından dolayı kendi varlıklarını “din” olarak sunabilmeleri için birtakım yeni söylemler içerisinde olmaları gerekmektedir. Yeni söylemlerin içerisinde sadece hareketi meşrulaştırma değil aynı zamanda geleneksel ana akım dinleri kötüleme, onları eksik ve yetersiz görme gibi olumsuz durumlar da söz konusu olmaktadır. Çünkü YDH’ler kendilerini kabul ettirme noktasında bir mukayeseye girmişler, bu mukayesede kendilerinin üstün yanlarını ortaya koymaya çalışmışlardır. Hareketlerin liderlerine göre zaten yetersiz olan geleneksel dinler, modernitenin getirmiş olduğu yeniliklere ayak uyduramamışlar ve yenilenme yolunda herhangi bir adım atamamışlardır. İşte bu noktada YDH’ler, modernitenin içerisinde yer alan yeni dünya insanına farklı argümanlarla gelerek kendilerini çekim merkezi haline getirmeye çalışmışlardır.

19. ve 20. yüzyıllarda artan savaşlar ve beraberinde getirdiği yıkımlar, toplumlardaki kopmaları hızlandıran etkenler olmuşlardır. Özellikle II. Dünya Savaşı’nda milyonlarca insanın ölmesi fiziksel yıkımın yanında psikolojik yıkımları da meydana getirmiştir. Bu noktadan sonra ortaya çıkan bazı YDH’ler, insanların bozulan ve aynı zamanda değişen psikolojilerine yönelik birtakım telkinler vererek onları gerçek manada kurtuluşa ulaşmaya davet etmişlerdir. Savaş sonrası ruhsal bir bunalım içerisine giren toplumlarda bu tür davetler daha kolay karşılık bulabilmiştir. Kıyameti düşüncelerinin merkezine alarak varlık göstermeye çalışan hareketler, zaten korkmuş ve bunalmış olan insanları etkilemede zorlanmamışlardır.

Kıyamet söylemleriyle kendilerine inanç dünyasında yer edinen YDH’ler, bu fikirlerini oluştururken hem ana akım dinlerden istifade etmişler hem de savaşın

sonuçlarından etkilenmişlerdir. Çünkü kıyameti olarak kabul edilen hareketlerin ana yapıları incelendiğinde vurguları, algıları ve inanç yapıları kıyamet fenomeni etrafında şekil almıştır. Bu doğrultuda dünyanın yok oluş sürecinin başladığı ve artık kıyametin kaçınılmaz olduğu dile getirilmiştir. Yine kıyamet söylemleri ekseninde ölüm ve ahiret hayatına da vurgular yapılarak belli başlı kurtuluş reçeteleri sunmuşlardır. Fakat bunların yanında şiddete giden yolları kendilerine mübah kılarak gerçekleştirdikleri şiddet eylemlerini meşru daire içerisine alma gayretinde olmuşlardır. Ardından yaşanması muhtemel kıyamet senaryolarından kaçmak için bu şiddet eylemlerini gerçekleştirerek isimlerinden söz ettirmeyi başarmışlardır. Çalışmada üzerinde durulan konu burada kendini göstermektedir. Bu bahisler etrafında ortaya çıkan dini akımları tanımlamak ve özellikle onların kıyamet telakkilerini ele alıp incelemek, bunların doğurduğu toplumsal sorunları ele almak ve fikirlerin arka planını öğrenmek önem arz etmektedir.

1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Kıyamet inancı, dünya üzerindeki hemen her dinin bünyesinde barındırdığı bir inanç olmuştur. Özellikle geleneksel dinler bu konuda çok daha fazla söylemler içerisine girmiş ve bunun için birtakım hazırlıklar yapmak gerektiğinden bahsetmişlerdir. Gerek kıyamet öncesinde yaşanacak olan olaylar gerek kıyamet esnası ve sonrasında gerçekleşecek olan hadiseler, kutsal olarak kabul ettikleri kendi metinlerinde yer almaktadırlar. Müntesiplerinin de bu metinler ışığında hareket etmelerini istemektedirler. Aynı durumu Yeni Dini Hareketlerde de görmekteyiz. Ortaya çıktıkları dönemlerde geleneksel dinlere benzer ya da kısmen de olsa onlardan farklılık arz eden kıyamet söylemlerine yer vermişlerdir. Yine aynı şekilde onlar gibi belli başlı hazırlıklar içerisine girerek müntesiplerini uyarma yoluna gitmişlerdir. Bu YDH'lerin kıyamet söylemlerinin ana akım dinlerden farkının ne olduğu, onların beğenilmeyen ve eksik kaldıklarını iddia ettikleri yönlerin ne olduğunu bilmek büyük önem arz etmektedir. Yapılan bu çalışmanın amacı, kıyamet senaryolarını ön planda tutarak belli başlı eylemler içerisine giren bu hareketlerin kıyamete dair arka planında yer alan bilgi, inanç ve tecrübeyi ortaya koymaktır. Çünkü dünya üzerinde ses getiren büyük şiddet olayları, netice itibariyle kıyamet inancının bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda bu inancın tam olarak ne olduğu ve nasıl şekil aldığını bilmek önem arz ettiğinden dolayı çalışmanın seyri de bu düzlemde ilerlemiştir.

2. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI

Dünya üzerinde müntesiplerinin çokluğu bakımından Hristiyanlık dini ilk sırada yer almaktadır. Dolayısıyla büyük kopmalar ya da fikir ayrılıkları ekseriyetle bu dinin içerisinden gerçekleşmiştir. Çalışmada genel olarak Hristiyanlık inanç ve düşünce dünyasından etkilenen hareketler ele alınmıştır. Yapılan araştırmalar neticesinde kıyamet söylemleriyle en fazla öne çıkan hareketler genellikle Hristiyanlık içerisinden çıktığından

dolayı çalışmanın içeriği bu yönde şekillenmiştir. Fakat hem kıyamet söylemleri hem de şiddet eylemleri ön planda durduğu için Budizm kökenli bir hareket de çalışmaya dahil edilmiştir. Nitekim dünya üzerinde sayıları binlerle ifade edilen dini hareket olduğu kabul edilirse, hepsini teferruatıyla incelemeye kalkmak hem zaman hem de amaç bakımından mümkün değildir. Bu sebeptendir ki çalışma alanı içerisine sınırlı sayıda hareketi alıp onlar üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Bunun yanında Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam dinlerinin temel inanç yapıları incelenmiş, konunun seyri doğrultusunda Hinduizm, Budizm ve Mecûsîlikten de bahsedilmiştir.

Belirlenen Yeni Dini Hareketler içerisinde kıyamet söylemleriyle ön plana çıkan *Halkın Tapınağı*, *Branch Davidian*, *Güneş Tapınağı*, *Aum Shinrikyo* ve *Yehova Şahitleri* gibi hareketler inceleme alanı içerisinde olan hareketler olmuştur. Uzakdoğu, Avrupa ve Amerika menşeli hareketlerin farklı ve benzer yönleri değerlendirilerek sınırlı bir incelemeyle genel bir yargıya varılmaya çalışılmıştır.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma nitel bir çalışma olma özelliğinin yanında genel olarak Dinler Tarihi'nde kullanılan üç yönteme başvurulmuştur. Bu yöntemlerden ilki deskriptif yöntemdir. Ele alınan kavramların yanı sıra hem ana akım dinlere hem de YDH'lere dair bilgiler objektif bir şekilde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Başvurulan bir diğer yöntem ise fenomenolojik yöntemdir. Çünkü çalışmanın ana konusunu teşkil eden "kıyamet" fenomeni başlı başına incelenmeye muhtaç bir kavramdır. Akabinde kıyamete dair diğer kavramlar da bu yönteme başvurularak incelenmiştir. Çalışmada kullanılan son yöntem ise karşılaştırma yöntemidir. Nitekim YDH'lerin inanç yapılarından bahsederken bünyesinden ayrıldıkları ana akım dinlerin de yapısından bahsetmek ve ikisini mukayese etmek önem arz etmektedir. Her ikisinin de benzer ve farklı yönlerini ortaya koymak adına gerekli gayret gösterilmeye çalışılmıştır.

Araştırma esnasında birtakım kısaltmalar kullanılmıştır. İngilizcede NRMS olarak kısaltılan New Religious Movements ifadesinin Türkçe karşılığı olan Yeni Dini Hareketler ifadesi çok fazla yerde geçtiği için buna mukabil YDH kısaltması tercih edilmiştir. Ayrıca çalışma içerisinde ismi geçen bazı hareketlerin isimleri orijinal haliyle yazılmış, çalışmanın ana temasını teşkil eden Halkın Tapınağı, Güneş Tapınağı ve Yehova Şahitleri Türkçe anlamlarıyla, Branch Davidian ve Aum Shinrikyo hareketleri orijinal haliyle kullanılmıştır.

4. İLGİLİ LİTERATÜR

YDH'lere dair kaynakları incelemeye kalktığımızda ülkemizde ne yazık ki yeterince kaynağın mevcut olmadığını görmekteyiz. Araştırma alanı içerisinde henüz yeni olan bu alanda yapılan çalışmalar doğal olarak sınırlılık arz etmektedir. Fakat Batı'ya baktığımızda yapılan çalışmalar yarım asır öncesine dayanmaktadır. Bu da zengin bir kaynak ağının varlığını göstermektedir. Batı'daki literatür incelendiğinde *Eileen Barker, J. Gordon Melton, Catherine Wessinger, James R. Lewis, David G. Bromley, Lorne L. Dawson, Peter B. Clarke ve George Chryssides* gibi isimlerin ön planda olduğunu söyleyebiliriz. YDH'lere dair kullanılan kaynaklar içerisinde *J. Gordon Melton Encyclopedic Handbook of Cults in America, James R. Lewis The Oxford Handbook of New Religious Movement, Peter B. Clarke (Ed.) Encyclopedia of New Religious Movements, George Chryssides Exploring New Religions, Lorne L. Dawson (Ed.) Cults and New Religious Movements: A Reader, Richard A. Landes Encyclopedia of Millennialism and Millennial Movements* gibi ansiklopedi türündeki çalışmalar temel kaynaklarımızı oluşturmaktadırlar. Bu çalışmalar, hem ele alınan hareketlere dair genel bilgileri ihtiva etmekte hem de farklı kaynaklara ulaşma noktasında öncü bir nitelik taşımaktadırlar. Bunların yanında C. Wessinger'in *How the Millennium Comes Violently: From Jonestown to Heaven's Gate* isimli eseri, sık sık başvurulan ve intihar eylemlerinin

arka planında yatan düşünceleri öğrenme noktasında yol gösterici kaynak konumunda olmuştur. Ülkemizde ise kaynakların zengin olmayışı Türkçe literatür konusunda bizi kısıtlamıştır. Fakat bu kısıtlılık, hiçbir kaynağın olmadığı anlamına gelmemektedir. Alanın ilk çalışmaları sayılabilecek nitelikte olan *Mehmet Ali Kirman'ın Yeni Dini Hareketler Sosyolojisi*, *Ali Rafet Özkan'ın Kıyamet Tarikatları Yeni Hareketler* ve *Ali Köse'nin Milenyum Tarikatları* isimli eserleri öncelikli başvurulan kaynaklar olmuştur. Son dönemlerde *Süleyman Turan ve Emine Battal'ın* öncülüğünde yapılan editöryal çalışmalar neticesinde ortaya çıkan *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi* ülkemizde YDH'ler alanında yapılan ilk ansiklopedi türü çalışma olduğundan ötürü çalışmada ele alınan hareketleri tespit etmede kullanılan en temel kaynak olmuştur. Yine *Süleyman Turan ve Faruk Sancar'ın Nedenleri ve Niçinleriyle Yeni Dini Hareketler* adlı çalışması, YDH'leri anlama ve anlamlandırma noktasında başvurulan önemli bir çalışma olmuştur. Sonrasında *Mehmet Aydın'ın Türkiye'ye Yönelik Batı Kökenli Dini Cereyanlar*, *Emine Battal'ın Kıyametin Gölgesinde: Yeni Dini Hareketler ve Şiddet* isimli eserleri sürekli başvurulan ve ziyadesiyle istifade edilen olmuşlardır.

Araştırmada yukarıda bahsi geçen eserler ve kutsal kitaplar birincil kaynaklar olarak kullanılmıştır. Yine bu minvalde yazılan Türkçe ve İngilizce makaleler ve internet siteleri çalışmanın ikincil kaynakları olarak kullanılmıştır. Sınırlılık bağlamında ele alınan hareketlere yönelik hazırlanan müstakil kitaplar ve makaleler azami ölçüde kullanılmaya çalışılmıştır. Mümkün mertebe konuyu bağlamından koparmadan literatürün dengeli kullanılmasına özen gösterilmiştir.

5. YENİ DİNİ HAREKETLER: TANIM, TARİHÇE VE KAPSAM

Yeni Dini Hareketler, genellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra dünyanın farklı bölgelerinde ortaya çıkarak yayılan, yeryüzünün inanç haritasında yerini alan birtakım dinsel grupları ifade etmek için kullanılan bir tanımlamadır. Bu kavramla daha çok 20.

yüzyılda ortaya çıkan hareketlere gönderme yapılırsa da 19. yüzyılda varlık gösteren ve yeni dini hareket denildiğinde akla ilk gelen *Yehova Şahitleri* ve *Mormonlar* gibi hareketler de bu kavramın içerisinde yer almaktadırlar. Bir başka deyişle YDH'ler, 1950-1960'larda ortaya çıkmış, 1970'lerde önem kazanıp 1980'li yıllarda duraklama yaşasa da son zamanlarda varlıkları tekrar yükselişe geçen manevi yol arayışlarıdır.¹ Küresel ve yeni bir olgu olan yeni dini hareketlerin karmaşık olan doğal yapısı gereği, onları tanımlamak için çeşitli ifadeler kullanılmıştır. “Sekt”, “kült”, “yeni dinler”, “zararlı örgütler”, “yeni dindarlık biçimleri”, “yeni dini hareketler” gibi tanımlamalar bu gerçeğin ifade edilmesi noktasında örnek teşkil etmektedirler. Türkiye’de ise bu hareketler “yeni çağın dinleri”, “tarikatlar”, “milenyum hareketleri”, “kült grupları” gibi ifadelerle tanımlanmaktadırlar.² 1950’li yıllardan sonra ortaya çıkan hareketlerin genel hedef kitlesi gençler olduğu için ayrıca bunlara “gençlik tarikatları” ya da “gençlik dinleri” gibi isimler de verilmektedir. Ağırlıklı olarak lise ve üniversitede okuyan gençlere yönelik faaliyetler yürütmektedirler.³

Yeni Dini Hareketler olarak ortaya çıkan bu akımların bir kısmı ana akım din veya bazı mezheplerin alt kolları olarak ortaya çıkmış, daha sonra ise kendilerini din olarak tanımlamışlardır. Fakat din bilimleri dikkate alındığında bu akımların hiç birisi başlıca bir din olarak kabul edilmemiştir. Böyle bir tanımlamayı almalarının sebebi ise kendilerini “Yeni Dini Hareket” olarak isimlendirmelerinden ötürüdür.⁴

---

¹ Özlem Uluç, *Yeni Dini Hareketler* (İstanbul: Yarın Yayıncılık, 2012), 105.

² Mehmet Ali Kirman, “Yeni Dini Hareketleri Tanımlama Problemi ve Tipolojik Yaklaşımlar”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* III/4 (2003), 28.

³ Ali Rafet Özkan, *Kıyamet Tarikatları: Yeni Dini Hareketler* (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2006), 13.

⁴ Özkan, *Kıyamet Tarikatları*, 14.

“Yeni Dini Hareketler” terimi ilk olarak 1950’li yıllarda Eileen Barker tarafından kullanılmıştır. Bu terimi kullanırken birtakım manevi ya da felsefi rehberlik hizmetleri sunan kuruluşları işaret etmiştir. Barker, hepsinin ortak bir noktası olduğunu belirtse de bu grupların tamamını Yeni Dini Hareket olarak adlandırmanın doğru olmayacağı kanaatini taşımıştır. YDH’leri tanımlarken doğru bir tanımlamanın tam olarak yapılamayacağından söz etmiştir. Ona göre YDH’lerin “yeni” oluşu, İkinci Dünya Savaşından bu yana mevcut halleriyle var oldukları için ‘yeni’, ana akım dinler tarafından ele alınan birtakım sorulara cevap verdikleri için de ‘dini’ statüde olmuşlardır. Tanrı var mıdır? Ben kimim? Hayatın anlamını ve amacını nasıl bulabilirim? Ölümden sonra hayat var mı? gibi sorular YDH’lerin cevaplandıkları soru kapsamında oldukları için din olarak kabul görmeleri kaçınılmaz olmuştur.⁵

Ana akım dinler ve YDH’ler arasında var olan birtakım temel farklılıklar dikkatimizi çekmektedir. “Yeni” kavramı aynı zamanda bu hareketlerin dini ve manevi noktada birbirleriyle olan ilişkisini etkilemekte, bünyesinden ayrıldıkları dinin inanç, ibadet ve yapılarından memnun olmamayı ve onların devamı niteliğinde olmadıklarını ifade etmektedir. Manevi olarak kendisini “yeni” olarak tanımlamakta, eskiyle olan farkını göstermek adına keskin ve net çabalar da göstermektedirler.⁶

YDH’leri tanımla noktasında karşımıza “kült” ve “sekt” kavramları çıkmaktadır. Çoğu YDH kendisini “sekt” olarak kabul etmemiştir. Çünkü “sekt” kavramı bir dinin

---

⁵ Eileen Barker, “New Religious Movements Their Incidence and Significance”, *New Religious Movements: Challenge and Response*, ed. Bryan R. Wilson - Jamie Cresswell (London: Routledge, 1999), 16.

⁶ Mustafa Alıcı, “Yeni Dini Hareketlerin Klasik Dinlerden Ayrıştığı Noktalar”, *Nedenleri ve Niçinleriyle Yeni Dini Hareketler*, ed. Faruk Sancar - Süleyman Turan (İstanbul: Okur Akademi, 2018), 73.

mezhebi olmayı gerektirir. Fakat YDH'ler, mezhep olmaktan ziyade kendilerini geleneksel dinlerden ayıran başlı başına din olarak takdim etmişler, ana dinin mezhebi ya da tarikatı olmayı ayırıcı, sınırlandırıcı ve küçük düşürücü olarak kabul etmişlerdir. Ayrıca bünyesinden ayrıldıkları ana akım dinlerin yeni yorumlarını içerdikleri ve geleneksel olmaktan tamamen sıyrıldıkları için, toplum nazarında var olan önyargılarla anılmak istememişlerdir.⁷

YDH'lerin kendilerini "sekt" olarak kabul etmemelerin bir diğer sebebi de hukuksal noktada ortaya çıkabilecek birtakım sorunlardır. Bazı devletler geleneksel inançların dışındaki hareketleri kanunlarında "dini bölücü" olarak kabul etmiş ve onların suç unsuru olabileceğini ifade etmişlerdir.⁸ Bu sebepten ötürü YDH'ler, faaliyet alanlarının daralmaması ve "sekt" kelimesinin çağrıştırdığı olumsuzlukları önlemek adına, kendilerini "sekt" olarak değil "yeni bir din" olarak kabul etmişlerdir. Tüm bu ifadelerin yanında YDH'ler "kült" tipi hareketler olarak da kabul edilmişlerdir. "Kült" kavramı, genel olarak toplumlarda yaygın bir şekilde kabul gören, kurumsallaşmış ve yerleşik Ortodoks dinî gruplardan farklı olarak birtakım inançları ve aynı zamanda bu inançları benimseyen insanların bir araya gelerek oluşturdukları toplulukları ifade etmektedir.⁹ Bu duruma göre "kült" tipi oluşumlar, "sekt" olarak kabul edilen hareketlerin aksine, farklı toplumlardan ithal edilen ve tamamen yeni olan dinî grupları ifade etmektedir. Bu iki kavramı ayırmak için Mehmet Ali Kirman, Stark ve Bainbridge'in,

---

⁷ Ali Rafet Özkan, "Yeni Hareketlerin Ortaya Çıkış Sebepleri ve Temel Karakteristikleri", *Nedenleri ve Niçinleriyle Yeni Dini Hareketler*, ed. Süleyman Turan - Faruk Sancar (İstanbul: Okur Akademi, 2018), 30.

⁸ Ekrem Sarıkçıoğlu, "Yeni Dini Akımlar", *Dinler Tarihi Araştırmaları (Sempozyum)*, (2000), 81.

⁹ Kirman, "a.g.m.", 28.

“sekt”i toplumda var olan mevcut dini geleneği yenilemek ya da onu saf hale getirme girişimi, “kült”ü ise farklı ve yeni bir dinî oluşumu ifade etmek için kullandıklarını aktarmıştır.¹⁰ Ayrıca “kült” kavramı onlara karşı olanlar tarafından aşağılayıcı bir tabir ve zararlı oluşumlar olarak da kullanılmıştır. Avrupa’da kullanılan “sekt” kavramıyla Amerika’da kullanılan “kült” kavramı aynı anlama gelmektedir.¹¹ Fakat Avrupa’daki terim hem YDH’leri hem de Avrupa ülkelerinde bir süredir var olan *Yehova Şahitleri* gibi geleneksel olmayan daha küçük dini grupları içerir. “Kült” terimi, son yıllarda ABD’den önemli bir kültürel ihracat haline gelmiştir. Amerikan kültürü bağlamında tartışmalı gruplara verilen bu ismin, bahsedilen gruplar hakkında yayılan bilgilerle birlikte dünya çapına taşındığı görülmektedir. Böylece “kült” terimi dünya genelinde daha yaygın hale gelmiştir. Avrupa, Japonya ve Çin gibi diğer ülkelerde genel toplum ve hükümet tarafından kabul edilmeyen gruplara atıfta bulunmak için “kült” terimi daha sık kullanılır hale gelmiştir.¹² Bu durumlardan ötürü dini hareketleri özel olarak tanımlamak son derece zordur. Zihinlerdeki algı, kavramların tam karşılığı ve insanların bakış açısı bu tanımları zorlaştıran sebepler arasında yer almaktadır.

YDH’ler çıkış noktası temel alındığında Yahudilik, Hristiyanlık, Hinduizm, Budizm ve İslam dinlerinin içerisinden kopan, tamamen yeni olmasa da öne sürdükleri bir takım algı ve olgulardan ötürü “yeni” olarak kabul edilen oluşumlardır. Bunlara bağlı olarak ortaya çıkmasında birçok etken söz konusu olabilmektedir. Aynı zamanda bu etkenler, YDH’lerin sınıflandırılması noktasında tıpkı tanımlamada olduğu gibi, ortak bir yargıya varmada da problem teşkil etmektedirler. İlahi kaynakları, misyonerlik

---

¹⁰ M. Ali Kirman, *Yeni Dini Hareketler Sosyolojisi* (Ankara: Birleşik, 2010), 98.

¹¹ Carol S. Matthews, *New Religions* (Philadelphia: Chelsea House Publishers, 2005), 5.

¹² James T. Richardson, “Cult and New Religions”, *Encyclopedia of New Religious Movements*, ed. Peter B. Clarke (New York: Routledge, 2006), 145.

faaliyetleri, evrensellikleri ve ortaya çıktıkları coğrafyanın karakteristik özellikleri, YDH'lerin sınıflandırılmasında önemli rol oynamaktadırlar. Bu noktada Roy Wallis¹³ ve Catherine Wessinger¹⁴ gibi YDH konusunda uzman olan isimlerin sınıflandırmaları kıyamet ve şiddet bağlamında ön plana çıkan sınıflandırmalar olmuşlardır.

YDH'lerde hiç şüphesiz en önemli öge “karizmatik lider” ya da “Kutsal Üstat”tır. Her hareketin başında sınırsız yetkilerle donatılmış bir lider bulunmaktadır. Üstün özelliklere sahip olan bu lider, halkı etkileme gücüne sahip olmasının yanında, onlara kurtuluş reçetesi de sunmuştur. Bu şahsiyetler genellikle ileride beklenen “Mehdi” ya da “Mesih” kimliğiyle karşımıza çıkmaktadırlar.¹⁵ Onlar, yeni bir dünya dini ya da yeni bir dünya düzeni kuracaklarına dair topluluklara kendilerini takdim etmiş ve onları bir şekilde buna inandırmışlardır. Kendilerine birçok sınırsız ve insanüstü özellik atfedilen liderlere, sonsuz hürmet edilmekte ve saygı gösterilmektedir.

YDH'lerde müntesipler, liderleri tarafından kurtuluşun çok zor olduğuna inandırılmışlardır. YDH'lerin temel inanç yapısında yegâne kurtuluş, ancak kutsal üstadın sunmuş olduğu kurtuluş öğretileriyle mümkündür. Kutsal üstat, yaşamış olduğu çağın "hidayet rehberi" olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla sunmuş oldukları reçeteler de kutsallık arz etmektedirler. Meditasyonlar, bireysel ve grup terapileri, zihin ve

---

¹³ Roy Wallis, “Three Types of New Religious Movement”, *Cults and New Religious Movements: A Reader*, ed. Lorne L. Dawson, Blackwell Readings in Religion (Malden, MA: Blackwell Pub, 2003), 36-58.

¹⁴ Catherine Wessinger, “New Religious Movements and Violence”, *Introduction to New and Alternative Religions in America*, ed. Eugene V. Gallagher - W. Michael Ashcraft (London: Greenwood Press, 2006), 165-192.

¹⁵ Sarıkçıoğlu, “Yeni Dini Akımlar”, 81.

potansiyel geliştirme gibi yöntemler, uzman kişilerin denetiminde gerçekleştirildiğinde, bireyin huzura ereceği ifade edilmiştir.¹⁶

Tüm bunların yanında çalışmanın ana temasını oluşturan kıyamet düşüncesi, birçok YDH'nin de temel düşüncesini oluşturmaktadır. Onlara göre dünyada artan kötülükler kıyametin habercisidir. Dünya fiziksel ömrünü tamamladığı için büyük bir yıkım ve yok oluşla karşı karşıya kalmıştır. Birtakım sebeplere bağlı olarak dünyanın alev küresi haline gelmesi kaçınılmaz olmaktadır. Kıyameti, düşüncelerinin merkezine alarak bu minvalde hareket eden tarikatlardan birisi *Aum Shinrikyo* hareketidir. Liderleri olan Shoko Asahara tarafından 1995 yılında Tokyo metrosuna sarin gazı saldırısı düzenlenmiş, yapılan sorgulamalarda Asahara bunu Allah'ın rızasını gözeterek yaptığını iddia etmiştir. Çünkü ona göre dünya fiziksel olarak ömrünü tamamlamış ve kıyametin gelmesi an meselesi olmuştur. İnsanları ıstıraptan kurtarmak adına onları acımasızca öldürmeyi hümanist bir görev addederek bu işi yaptığını ifade etmiştir.¹⁷ Yine aynı şekilde kıyamete dair söylemleriyle ön plana çıkan bir başka hareket de Erika Bertschinger tarafından kurulan *Fiat Lux* hareketidir. Hareketin inancına göre, dünya üzerinde doğal felaketler artacak ve yeryüzü büyük bir yangının esiri olacaktır. Bu kaos içerisinde *Fiat Lux* taraftarları için “saflaşmış insan ruhu” dönemi başlayacak ve onları minyatür odalı ufolar kurtaracaktır. Dünya tamamen temizlendikten sonra geri dönüş başlayacak ve kendi elleriyle orayı “Amora” adı verilen cennete çevireceklerdir.¹⁸ Verilen her iki örnekte de kıyamet senaryoları öne planda tutulmuş ve inançlar da bu noktada şekillendirilmiştir. Bu

---

¹⁶ Özkan, “Yeni Hareketlerin Ortaya Çıkış Sebepleri ve Temel Karakteristikleri”, 39; Sarıkçıoğlu, “Yeni Dini Akımlar”, 84-86.

¹⁷ Özkan, “Yeni Hareketlerin Ortaya Çıkış Sebepleri ve Temel Karakteristikleri”, 41.

¹⁸ Ali Rafet Özkan, “Fiat Lux”, *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi*, ed. Süleyman Turan - Emine Battal (İstanbul: Okur Akademi, 2020), 175.

tür örnekleri çoğaltmak mümkündür çünkü birçok hareketin inanç ekseninde kıyamet anlayışı mevcuttur. Bu inanç, hareket mensuplarının kendilerini çok da insancıl olmayan şiddet eylemlerinde ya da gerçeklerin ötesinde, aklın kabul edemeyeceği tahayyüllerin içerisinde bulmalarına sebebiyet vermektedir.

YDH'lerin çoğu monoteist ve politeist dinlerin aksine Tanrı'nın varlığını kabulden uzak bir tutum sergilemişlerdir. Onlar için Tanrı, yanılgıdan ibarettir. Evrendeki her şey tesadüf eseri meydana gelmiştir. Tanrı, kozmik enerjinin bir tezahürüdür ve bu enerjiyi üzerine alabilen herkes Tanrı olmayı başarmıştır. Bu minvalde Tanrı olmaya en layık varlık insandır.¹⁹ Bu anlayış tüm hareketler için geçerli ve kabul edilir bir anlayış olmasa da genel itibariyle hedonist yapılı hareketlerin benimsediği, taraftarlarına aksettirdiği Tanrı anlayışı bu şekilde olmuştur. Bunun yanında YDH'lerde kurucu liderler, Tanrısal vasıflarla kendilerini ön planda tutmayı yeğlemişlerdir. Liderler, kendilerini ilahlık makamında görmüşler ve taraftar gruplarını da birtakım söylemlerle, az önce ifade edildiği gibi ilahlık makamına erişebileceklerine ikna etmeye çalışmışlardır. Bu sayede teolojik bilginin, antropolojik ilah bilgisine büründürülmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır.²⁰ Genel olarak karmaşık Tanrı fikrine sahip olan bu hareketler, ateist temelli yapılar olmasının yanında bazen politeist bazen de antropomorfik bir Tanrı anlayışıyla tezahür etmişlerdir.

YDH'lerin birçoğunda kurtarıcı bir figürün varlığına mutlak surette inanılmaktadır. Bu kurtarıcı, üyelerini âhir zamanın kötülüklerinden ve kıyametin dehşetli sahnelerinden kurtaracak olan ve onları ebedi mutluluğa ulaştıracak olan kişidir. YDH'lerin sahip olduğu bu kurtarıcı inancı iki farklı grupta karşımıza çıkmaktadır. İlk grupta yer alanlara göre beklenen Mesih ya da mehdi, ilerleyen dönemlerde ortaya

---

¹⁹ Özkan, *Kıyamet Tarikatları*, 53-53.

²⁰ Alıcı, "Yeni Dini Hareketlerin Klasik Dinlerden Ayırıştığı Noktalar", 76.

çıkacak ve toplumlara yön verecektir. İkinci gruptakilere göre ise, hareketin lideri herkesin beklediği Mesih'tir ve sonradan bir başkasının Mesih olarak gelmesi mümkün olmayacaktır. Birinci grupta yer alan hareketlere *Yehova Şahitleri*, *Mormonlar* ve *Yedinci Gün Adventistleri* örnek teşkil etmekle birlikte, ikinci grupta yer alanlara da *Branch Davidian*, *Sathya Sai Baba*, *Mormonlar*, *Raelyenler* ve *Aum Shinrikyo* gibi hareketleri söyleyebiliriz.²¹

---

²¹ Süleyman Turan - Emine Battal, "Yeni Dini Hareketlerde Mehdi ve Mesih İnancı", *Nedenleri ve Niçinleriyle Yeni Dini Hareketler*, ed. Faruk Sancar - Süleyman Turan (İstanbul: Okur Akademi, 2018), 289.

BİRİNCİ BÖLÜM

DİNLERDE KIYAMET ÖĞRETİSİ

1. Kıyamet Öğretisi ve Dinlerde Zaman Tasavvuru

Sözlükte kalkma, doğrulma, dikilme, ayaklanma ve dirilme anlamlarına gelen kıyamet²², dünyanın bağlı olduğu kozmik sistemin bir kaos sonucu çökmesiyle başlayan ve akabinde ölümlerin Tanrı tarafından tekrar diriltilmesi ve ahiret hayatının başlamasıyla devam eden sürecin adıdır. Kıyamet öncesi ve sonrasına dair sunulan bilgiler, bir başka deyişle dünyanın sonuyla ilgili öğretiler eskatoloji bilimiyle ifade edilmektedir. Dünya hayatının sonuna doğru gelecek olan kurtarıcı, iyilik ve kötülüğün nihai savaşı, ölüm ve sonrası, hesap, yargı, ceza, cennet, cehennem gibi konular eskatolojinin kapsam alanına dahil olmaktadır.²³ Eskatolojik öğreti ilk insanın varlığından bu zamana kadar dini öğretilerin neredeyse tamamında yer almıştır. İnsanlar, varlığın başlangıcıyla ne kadar ilgiliyseler sonuyla da bir o kadar ilgili ve ona meraklıdırlar. Sonun zamanı, neler olacağı ve nasıl gerçekleşeceğine dair sorulan sorular bu merakın tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır. Eskatoloji, farklı dinsel geleneklerin yanı sıra modern gelenek, anlayış, dinsel ve düşünsel hareketler içerisinde yer alan dünyanın sonuyla ilgili düşünceleri araştırır, onları sistematize eder, benzer ve farklı yönlerini kavramak adına mukayese ve çözümler yapar.²⁴ Eskatolojiyi kıyamet öncesi ve kıyamet sonrası eskatoloji olarak

---

²² Ahmet Nedim Serinsu vd., *Dini Terimler Sözlüğü*, ed. Ahmet Nedim Serinsu (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2009), 205.

²³ Cengiz Batuk, *Tarihin Sonunu Beklemek: Ortadoğu Dinlerinde Eskatoloji Mitosları* (İstanbul: İz, 2003), 48.

²⁴ Batuk, *Tarihin Sonunu Beklemek*, 49.

ikiye ayırmak mümkündür. Kıyamet öncesi eskatolojide yer alan inançlar genel itibariyle dünya ile ilgilidir. Dünya hayatının sona ermesinden sonra belli bir zaman içerisinde gerçekleşecek olan olayları incelemektedir. Dünyanın sonunda kurtarıcı bekleme, mesih ve mehdi inançları, tanrının kuracağı krallık beklentisi, bin yıllık muhteşem dönem beklentisi, iyilik ve kötülük arasındaki savaş gibi düşünce ve inançlar bu grubun içerisinde yer almaktadırlar. Kıyamet sonrası eskatoloji anlayışında, dünyanın sonrasına dair inançlar mevcuttur. Bir diğer ifadeyle kıyamet sonrasında gerçekleşecek olan yargı, hesap, cennet ve cehennem hayatı, ebedi yaşam gibi olgular da bu kapsamda yer almaktadırlar.²⁵ Bu inançlara yönelik dinlerin tamamını kapsayıcı bir ayırım yapmak mümkün olmasa da genel geçer durum ve inançlar birbirlerine benzerlik göstermektedirler.

Kıyamet ve eskatoloji bağlamında dinlerde farklı zaman tasavvurları ve buna bağlı olarak gelişen kıyamet anlayışı mevcuttur. Zamanın, devrî olarak ve tenasüh-karma inancı sisteminde bir döngüde ilerlediğini söyleyen Mecûsîlik, Hinduizm ve Budizm gibi dinlerin yanında, zamanın düz bir şekilde akıp gittiğini ifade eden Zerdüştilik, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam gibi dinlerde kıyamet inancı mevcuttur.²⁶ Mecûsîlikteki zaman anlayışı her ne kadar döngü şeklinde olsa da Hint dinlerindeki gibi sonsuzluk ifade etmemektedir. Dünyanın gidişatı içerisinde, var oluştan kıyamete kadar birbirine eşit dört evre vardır. 12.000 binyıllık bu evrelerin dördüncüsü âhir zamandır ve kıyametin

---

²⁵ Batuk, *Tarihin Sonunu Beklemek*, 50-51.

²⁶ Günay Tümer, “Âhir Zaman”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/542.

kopacağı haber verilen evredir.²⁷ Her iki kıyamet anlayışına göre bir defaya mahsus olmak üzere insanın içerisinde bulunduğu dünya hayatı ve tekrarlanan zaman döngüleri sonludur. Kıyamet, Hint dinlerinde insanın içerisinde bulunduğu devrenin son bulması, ilahî dinlere göre ise fâni hayatın sona erişini ifade eder.²⁸ Fakat ikisi arasında önemli bir fark vardır ki bunlardan birisinde kıyamet bir defaya mahsus olarak gerçekleşir ve akabinde âhîret hayatı başlar, diğerinde ise zaman döngülerine paralel olarak kıyamet sürekli tekrar eder. Bu doğrultuda Hint dinlerinde dünya hayatı ebedîlik ifade ederken, ilahi dinlerde ebedîlik, kıyamet sonrası başka bir âlemde varlık gösterecektir.²⁹ Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'daki zaman tasavvuru birbirine benzerlik göstermektedir. Her üç dinde de zaman, bir doğrultuda akıp gitmektedir. Dünyanın sonu olan kıyamet, bu akıp giden zamanın sonunu ifade etmektedir.³⁰ Bu ifadelere bağlı olarak dinlerde var olan zaman tasavvurları şöyle özetlenebilir:

- Bazı kültürlerde ve inançlarda zaman rahmet-felaket devirleri olarak dairevi bir şekilde ebedi olarak tekrar eder.
- Bazı dinlerde zaman bir doğrultuda, rahmet devrinden felaket devrine bir defaya mahsus olmak üzere akar gider.

---

²⁷ Şinasi Gündüz, “Mecusilik”, *Yaşayan Dünya Dinleri*, ed. Şinasi Gündüz, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları İlmî Eserler Serisi (İzmir: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2019), 517; Ekrem Sarıkçıoğlu, *Dinlerde Mehdi Tasavvurları* (Samsun: Sidre, 1997), 20.

²⁸ Bekir Topaloğlu, “Kıyamet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25/516; Ömer Faruk Harman, “Beklenen Kurtarıcı İnancının İslam Öncesi Dinî Arka Planı”, *Beklenen Kurtarıcı İnancı Sempozyumu*, ed. Yusuf Şevki Yavuz (İstanbul: Kuramer, 2017), 56.

²⁹ Hüseyin Yılmaz, *Dinler tarihinin 200'ü* (Ankara: OTTO, 2017), 112.

³⁰ Sarıkçıoğlu, *Dinlerde Mehdi Tasavvurları*, 21-22.

- Dinlerdeki bütün zaman tasavvurlarına göre devirler felaket ya da kıyametle sona erer.
- Felaket devrini kapatacak ya da kıyametten önce bir ıslahat hareketinde bulunacak olan bir kurtarıcı tasavvur edilir. Bu şahsa farklı kültürlerde Mesih ya da Mehdî gibi isimler verilmektedir.³¹

Zamanın sonu olarak adlandırılan kıyamet, birçok kutsal metinde alametleriyle birlikte yer alır fakat ne zaman gerçekleşeceği konusunda kesin bilgi verilmemektedir. Bu konuda Yeni Ahit'te o günü Baba'dan başka kimsenin bilemeyeceği, Oğul'un ve meleklerin bile böyle bir bilgiye sahip olmadıkları ifade edilirken³², Kur'an-ı Kerim'de ise kıyametin ne zaman kopacağıyla ilgili bilginin yalnızca Allah katında olduğu³³ belirtilmektedir. Kıyamete dair kutsal metinler birtakım sahneleri müntesiplerine anlatmaktadır. Bu çerçevede Kur'an-ı Kerim'de kıyamet sahneleri şu şekilde anlatılmaktadır:

- Güneş dürülüp karadığında (1) Yıldızlar dökülüp söndüğünde (2) Dağlar sökülüp yürütüldüğünde (3) Doğuracak develer başıboş bırakıldığında (4) Yabani hayvanlar toplanıp bir araya getirildiğinde (5) Denizler kaynatıldığında (6) İnsanlar (amelleriyle) eşleştirilip (buna göre) şekillendirildiğinde (7) Diri diri gömülen kıza hangi suçundan dolayı öldürüldüğü sorulduğunda (8-9) Defterler ortaya serildiğinde (10) Gökyüzü sıyrılıp açıldığında (11) Cehennem ateşi

---

³¹ Harman, "Beklenen Kurtarıcı İnançının İslam Öncesi Dinî Arka Planı", 56-57.

³² *Kutsal Kitap: Eski ve Yeni Antlaşma* (İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi-Yeni Yaşam Yayınları, 2014), Mat. 24:36; Mar. 13:32; Luk. 12:45-46.

³³ Lokmân 31/34; el-A'râf 7/187; en-Neml 27/65.

harlandığında (12) Cennet yaklaştırıldığında (13) Kişi neler yapmış olduğunu öğrenmiş olacaktır...(14)³⁴

- Göküzü yarıldığında (1) Yıldızlar dağılıp saçıldığında (2) Denizler taşığında (3) Kabirlerin altı üstüne getirildiğinde (4) Her insan dünyada neleri yaptığını, neleri yapmadığını anlayacaktır... (5)³⁵

Kur'an-ı Kerim'de geçen bu tasvirler kıyametten bahseden tüm ayetlerde hemen hemen aynıdır. Kitabı-ı Mukaddes'te de o gün şimşeklerin çakacağı, dehşetli bir depremin olacağı, uğultular ve gök gürlemelerinin duyulacağı, güneşin yakıcılığının artacağı ve kilolarca ağırlığında doluların yağacağına dair tasvirler bulunmaktadır.³⁶ Ayrıca Yahudi kıyamet metinlerinde bir çok doğal afet ve mahşeri olaylar dünyanın sonunu haber vermektedir: Güneş gece vakti, ay gündüz vakti parlayacak, çeşmelerden kan akacak, yıldızlar yörüngelerinden sapacak, ağaçlardan kan damlayacak, yerin derinliklerinden ateşler fışkıracak, taşlar haykıracak kıtlık ve açlık baş gösterecektir.³⁷ Tüm bu anlatımlar kıyametin sadece salt bir inanç olmadığını, vakti geldiğinde yer yüzündeki ahengi ve düzeni bozan büyük bir felaket olduğunu göstermektedirler.

2. Dinlerde Kıyamete Dair İnançlar

Bu bölüm içerisinde ele alacağımız başlıklar kıyamet fenomenine bağlı olarak ortaya çıkan inanç ve düşünce sistemlerindeki alt başlıklar olacaktır. Yahudilik, Hristiyanlık ve

---

³⁴ et-Tekvîr 81/1-14.

³⁵ el-İnfitâr 82/1-5.

³⁶ Vah. 16:1-21.

³⁷ *Kutsal Kitap ve Deuterokanonik (Apokrif) Kitaplar* (İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi-Yeni Yaşam Yayınları, 2003), IV. Ezra 5:4-12; Mircea Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, çev. Ali Berktaş (İstanbul: Kabalıcı Yayınevi, 2003), 304.

İslam dinlerinde yer alan kıyamete dair inançlar, bu bölümde değerlendirmeye tâbi tutulacaklardır. Akabinde ele alınacak olan hareketlerin kıyamete dair söylemleri ekseriyetle Hristiyanlığın söylemleriyle mukayese edilip değerlendirilmeye çalışılacaktır.

2.1. Âhir Zaman Hadiseleri

Dinlerin kıyamet anlayışları içerisinde elbette en önemlisi, kıyamet öncesi ortaya çıkacak olan âhir zaman olaylarıdır. Kıyametin yaklaştığı ve alametlerinin ortaya çıktığı dönem olarak kabul edilen âhir zaman³⁸ Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da birbirine yakın şekilde tasvir edilmiştir.

Yahudilikte dünyanın ömrü 7000 yıl olarak kabul edilmiş ve buna binaen dünyadaki faal yılın 6000 yıl olduğu söylenmektedir. Bu faal yıl ikişer bin yıllık üç evreden oluşmaktadır ve 7000. yıla tekabül eden zaman, Mesih devrini ifade etmektedir. Yahudilerin zaman konusundaki bu yorumu, Tanrı'nın dünyayı altı günde yaratıp yedinci gün dinlenmeye çekilmesini temsil etmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.³⁹

Yahudilikteki bu zaman tanımlaması ve yorumlamasına göre kıyamet öncesinde yani Mesih döneminde İsrail'in düşmanlarından hiç kimse Yahudilere zarar veremeyecek ayrıca onlar Eden bahçelerindeki mutlu hayata dönecekler, insanlar ve vahşi hayvanlar barış içerisinde yaşayacaklardır. Mesih yeryüzüne gelmeden önce depremler, seller, savaşlar, ihtilâller, ayın ve güneşin kararması, yıldızların dökülmesi gibi olağanüstü olaylar gerçekleşecektir. Yaşanan bu olayların yanı sıra toplumsal olarak da birtakım hadiselerin cereyan edeceği ifade edilmektedir. Bu süreç içerisinde dünya milletleri sapkın topluluklar haline gelecek ve Yahudiler de bu topluluklara uyup onların

---

³⁸ Serinsu vd., *Dini Terimler Sözlüğü*, 8.

³⁹ Sümeyra Gençtürk, *İlahi Dinlerde Ahir Zaman ve Kıyamet* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 2.

geleneklerine göre yaşam sürdüreceklerdir. İsrailoğullarının yaşadığı ülke zorba ve sapkın insanların memleketi haline gelecek, dünyada zina yaygınlaşacaktır. Fakirler iyice fakirleşip zenginler ise daha da zenginleşeceklerdir. İnsanlar Tanrı'yı kalplerinden silecekler, dünya küfür ve inkârla dolup taşacaktır. Mesih'in gelişinden önce gerçekleşecek olan bu olaylar Yahudiler için âhir zaman olayları olarak kabul edilmektedir.⁴⁰

Hristiyan inanç sistemi içerisinde de ahir zamanda gerçekleşecek olan birtakım olaylara vurgular yapılmaktadır. Bu olaylar çoğunlukla İnciller içerisinde yer alan anlatılardan oluşmaktadır. Hristiyanlığa göre, ahir zamanda dünyanın her tarafını savaşlar saracaktır. Nitekim Matta İncilinde yer alan “*Ulus ulusa, devlet devlete savaş açacak*” ifadeleri bunun göstergelerinden birisi olmuştur.⁴¹ Bu dönemde birçok sahte Mesih ve peygamberin çıkacağı haber verilmektedir. Bu kişilerin peygamberler gibi gelecekte haber verecekleri ve harika işler yapacakları aktarılmaktadır.⁴² Yine aynı süreç içerisinde kötülüklerin hızla çoğalması, dinsizliğin artması, kıtlıklar ve depremlerin meydana gelmesi, Hristiyan olanların diğer milletler tarafından dışlanmaları ve öldürülmeleri, yerde ve gökte bozulmaların meydana gelmesi gibi olayların varlıkları Yeni Ahit içerisinde yer almaktadır.⁴³ Ayrıca Yuhanna'nın Vahyi bölümünde de bazı sıralamalarla kıyamet alametlerinden bahsedilmiştir. Vahiy bölümünde anlatılanlara göre

---

⁴⁰ Tümer, “Âhir Zaman”, 1/543; Yasin Meral, *Yahudi Kaynakları Işığında Yahudilik* (İstanbul: MilelNihal, 2021), 127; Yasin Meral, *Yahudilerin Ahir Zamanı* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2019), 238. Ayrıca aynı eserde Yahudi kaynaklarındaki farklı ahir zaman alametlerine yönelik söylemler için bkz. s. 242-243.

⁴¹ Mat. 24:7. Ayrıca bkz. Mat. 24:1-8; Mark. 13:3-13; Luk. 21:7-19.

⁴² Mat. 24:11.

⁴³ Gençtürk, *İlahi Dinlerde Ahir Zaman ve Kıyamet*, 26-28.

yedi mührün açılması, yedi borunun çalınması, yedi tasın boşaltılması, şeytanın yer yüzüne atılması ve burada bin yıl süreyle hapsolması gibi olaylar da kıyamet alametleri içerisinde yer almaktadır.⁴⁴

İslam literatüründe yer alan âhir zaman kavramı, dinler tarihi içerisinde yer alan eskatoloji ile alâkalı olsa da tamamen aynı durumu ifade etmemektedir. Eskatoloji terimi, kozmolojide bir safhayı ifade ederken, âhir zaman kavramı ise kıyamete yaklaşan son devreyi, âlemin ve zamanın sonunu ya da son günlerini ifade etmektedir. Fakat bahsi geçen son günü bilmek, insan bilgisinin, anlayışının ve kavrayışının dışında yer alır.⁴⁵ Bu konuda bilgi sahibi olanın yalnızca Allah olduğu, O'nun dışında peygamberlerin hatta meleklerin dahi bilgi sahibi olmadıkları ifade edilmektedir.⁴⁶ Bununla beraber bazı âlimler zaman konusunda üç devreden bahsetmişlerdir. Başlangıçtan Tevrat'ın nüzûluna kadar olan süre birinci devre, İslam'ın ortaya çıkışına kadar olan süre ikinci devre ve hicretten kıyamete kadar olan süre ise son devre yani âhir zaman devresi olarak kabul edilmiştir.⁴⁷

İslam'da Hz. Peygamber'in geldiği zamandan kıyamete kadar olan süreye “âhir zaman”, Hz. Peygamber'e ise âhir zaman peygamberi denilmektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de âhir zaman kavramı yer almamakla birlikte genellikle bu konuda hadis literatüründe karşımıza çıkmaktadır.⁴⁸ Hz. Peygamber'in bu döneme ilişkin verdiği

---

⁴⁴ Galip Atasagun, “Hıristiyanlıkta Kıyâmet Alâmetleri ve Dünyanın Sonu”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/8 (1998), 112-127.

⁴⁵ Tümer, “Âhir Zaman”, 1/543.

⁴⁶ Hayrettin Karaman vd., *Kur'ân-ı Kerim Meâli* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2019) el-A'râf 7/187; en-Neml 27/65; Lokmân 31/34.

⁴⁷ Tümer, “Âhir Zaman”, 1/543.

⁴⁸ Tümer, “Âhir Zaman”, 1/543.

haberler, yaşanacağı söylenen birtakım apokaliptik olayların bilgileri günümüze kadar ulaşmıştır. Mukayeseli bir inceleme yapıldığında Yahudilikteki âhir zaman olayları birtakım fiziksel felaketleri içerirken, İslam'daki âhir zaman olaylarının toplumsal bir nitelik taşıdığı görülmektedir. Bunlar aynı zaman kıyamet alameti olarak kabul edilmektedir. Kur'an'da kıyamet alâmetleri olarak, sadece Ye'cûc ve Me'cûc'ün gelişinden⁴⁹, dabbetü'l-arzın çıkışından⁵⁰, göğün insanları saracak bir duman (duhân) yayacağından⁵¹ ve ayın yarılacağından⁵² bahsedilmiştir.⁵³ Bunların yanında hadislerde geçen birtakım âhir zaman olayları ve kıyamet alametleri mevcuttur. Ye'cûc ve Me'cûc Seddi'nin açılması⁵⁴, ilmin ortadan kalkıp cehaletin yerleşmesi⁵⁵, adam öldürme olaylarının ve fitnelerin fazlalaşması⁵⁶, çobanların zenginleşerek bina yapmakta yarışması, insanların hayatlarından bıkarak ölümlere gıpta etmesi⁵⁷, köle kadının efendisini

---

⁴⁹ el-Enbiyâ 21/96.

⁵⁰ en-Neml 27/82.

⁵¹ ed-Duhân 44/11-12.

⁵² el-Kamer 54/1.

⁵³ Yusuf Şevki Yavuz, "Kıyamet Alâmetleri", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25/522.

⁵⁴ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi 'us-Sahîh*, çev. Muhammad Muhsin Khan (Riyadh-Saudi Arabia: Darussalam, 1997), "Fiten", 4.

⁵⁵ Ebü'l-Hüseyn Müslim bin el-Haccac bin Müslim el-Kuşeyri, *el-Câmi 'us-Sahîh*, çev. Nasiruddin al-Khattab (Riyadh-Saudi Arabia: Darussalam, 2007), "İlim", 5; Buhârî, "Fiten", 5.

⁵⁶ el-Hafız Ebu Abdullah Muhammed bin Yezid İbn Mace, *Sünen-i İbn Mâce*, çev. Nasiruddin al-Khattab (Riyadh-Saudi Arabia: Darussalam, 2007), "Fiten", 25; Buhârî, "Fiten", 5.

⁵⁷ Buhârî, "Fiten", 22-24.

doğurması⁵⁸, Müslümanların kıldan ayakkabı giyen, küçük gözlü ve geniş yüzlü insan gruplarıyla savaşıması⁵⁹, sarhoşluk veren içkilerin yaygınlaşması, zinanın alenî hale gelmesi⁶⁰, zekât verilecek kimse bulunamayacak kadar servetin çoğalması, aynı davayı güden iki büyük topluluğun birbiriyle savaşıması⁶¹, Allah'ın elçisi olduğunu iddia eden otuza yakın yalancı Deccâl'in türemesi⁶², doğuda, batıda ve Arap yarımadasında kara parçalarının batması⁶³, yeryüzünde "Allah" veya "lâ ilâhe illallah" diyen bir kimsenin kalmaması⁶⁴, güneşin batıdan doğması⁶⁵, dâbbetü'l-arzın zuhur etmesi⁶⁶, depremlerin sıklaşması⁶⁷ gibi olaylar hadislerde geçen âhir zaman hadiseleridir.⁶⁸

2.2. Mesih-Mehdî İnancı

Dinlerin tarihi seyri içerisinde şekillenen inanç yapıları gerek ilahi nitelikli bir haber neticesinde gerekse toplumların içinde buldukları sıkıntılı haller içerisinde bir kurtarıcı

---

⁵⁸ Buhârî, "İtk", 8; İbn Mace, "Fiten", 25.

⁵⁹ Buhârî, "Cihad", 95; İbn Mace, "Fiten", 36.

⁶⁰ Buhârî, "Nikah", 110; Müslim, "İlim", 5; İbn Mace, "Fiten", 25.

⁶¹ İbn Mace, "Fiten", 25.

⁶² İmam Hafız Ebu İsa Muhammed İbn İsa et-Tirmizî, *Câmi 'u't-Tirmizî*, çev. Abu Khaliyl (Riyadh-Saudi Arabia: Darussalam, 2007), "Fiten, 43; İbn Mace, "Fiten", 25.

⁶³ İbn Mace, "Fiten", 28-29.

⁶⁴ Tirmizî, "Fiten", 35.

⁶⁵ İbn Mace, "Fiten", 25.

⁶⁶ İbn Mace, "Fiten", 31.

⁶⁷ Tirmizî, "Fiten", 43.

⁶⁸ Yavuz, "Kıyamet Alâmetleri", 25/522.

inancının varlığını ortaya çıkarmaktadır.⁶⁹ Bu kurtarıcı, genellikle peygamber kimliğiyle ortaya çıksa da farklı kimlik ve karakterlerle de zihin ve inanç dünyasında yer bulmaktadır. Buna bağlı olarak dünyada varlıklarını sürdüren hemen her din bu inancı bünyesinde taşımaktadır.

Sözlükte yağlanmış ve kutsanmış anlamlarına gelen Mesih, Eski Ahit'te herhangi bir göreve gelen kişi ve ayrıca krallar için kullanılmaktadır. Yahudi inancı içerisinde ahir zamanda Davud soyundan gelecek olan, takdis edilen ve yağlanmış olan kişi olarak adlandırılan Mehdî aynı zamanda beklenen Mesih'tir. Hristiyanlık ve İslam dinlerinde mesih kavramı İsa için kullanılmakla birlikte ikisinin karşılamış oldukları anlam birbirlerine zıtlık ifade etmektedir. Hristiyanlar için mesih, insanlığın kurtuluşu için yeryüzüne gelmiş ve bu insanlığı işlemiş oldukları ilk günahattan arındırmak için kendi kanını akıtmış tanrısal bir figürdür.⁷⁰ Mehdî ise "hedâ" kökünden türeyen ve yol gösteren anlamlarına gelen ifade olmakla birlikte dinlerdeki ahir zamanda ortaya çıkacak olan kurtarıcı inancını ifade etmek için kullanılmaktadır. Mehdî, dini inancın zayıfladığı dönemde gelerek, bu zayıflık ve aynı zamanda inançsızlıkla savaşarak ahlâkî ve ahlâkî düzeni hâkim kılacağına inanılan kurtarıcı olarak kabul edilmektedir. Bu dönem altın çağ olarak nitelendirilmektedir. Mehdî'nin hakimiyetinde devam edecek olan bu dönemin kıyamete kadar süreceği düşünülmektedir. Diğer dinlerde karşımıza Mesih, Saoşyant, Kalki, Maitreya gibi isimlerle de karşımıza çıkmaktadır.⁷¹

Yahudi geleneği içerisinde beklenen Mesih, Davud soyundan gelecek olan kişi olarak nitelendirilmektedir. İbn Meymun'un belirlemiş olduğu on üç inanç esası içerisinde on

---

⁶⁹ Ekrem Sarıkçıoğlu, "Mehdî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28/369.

⁷⁰ Şinasi Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü* (Ankara: Vadi Yayınları, 1998), 258.

⁷¹ Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, 253-254.

ikinci sırada Mesih inancı yer almıştır.⁷² Yahudilerin beklediği mesih, dünyadaki tüm Yahudileri kutsal topraklarda bir araya getirecek ve III. Mabedin inşa edilmesine öncülük edecektir. Ardından Deccal olarak bilinen ve Yahudi literatüründe Armilus olarak isimlendirilen karakteri öldürüp Yahudileri dünyanın efendileri konumuna getirecektir. Mesih'in bu çerçevede siyasi yönü ağırlık gösterdiğinden ötürü ayrıca Kral Mesih olarak da zikredilmektedir.⁷³ Sürgün sonrasında ortaya çıkan mesih inancında, Tanrı'nın Davud'u ve onun soyundan gelecek olanları İsrail'i ebediyen yönetmek için seçtiği kabul edilmektedir. Mesih'in geldiği dönem içerisinde adalet tesis edilecek, dinsizlik yok olup topluma bereket gelecek, insanlar düzelecek, vahşi hayvanlar evcilleşecek, çöller cennetleşecek, Tevrat öğretilerek Altın Çağ başlatılmış olacaktır.⁷⁴ Mesih döneminin başlangıcında Filistin toprakları içerisinde Yahudilerle Gog ve Magog arasında büyük bir savaşın gerçekleşeceği ifade edilmektedir. Yahudi inanınca göre Tanrı, daha sonra bu savaşa müdahil olacak ve manevi belalar göndererek Gog ve Magog'u ortadan kaldıracaktır.⁷⁵ Gog ve Magog, yetmiş milletin bir araya gelmesiyle oluşan kötülük

---

⁷² Yasin Meral, "İbn Meymun'a Göre Yahudilik'te İman Esasları", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 52/2 (2011), 265.

⁷³ Yasin Meral, *Yahudi Dini Literatüründe Mesih, Deccal ve Gog-Magog* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2019), 21.

⁷⁴ Fuat Aydın, *Yahudilik: Tarih, İnanç, İbadet, Kültür* (İstanbul: Mahya, 2018), 132; Baki Adam, "Yahudilik", *Yaşayan Dünya Dinleri*, ed. Şinasi Gündüz (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2019), 259; Abdurrahman Küçük vd., *Dinler Tarihi* (Ankara: Berikan Yayınevi, 2011), 305.

⁷⁵ Yasin Meral, *Yahudi Kaynakları Işığında Yahudilik* (İstanbul: MiletNihal, 2021), 100.

ordusu olarak bilinmektedir. Bu iki kavim saldırdıkları vakit, Tanrı Yahudileri muhafaza edecek ve bu kötülük ordusunu ortadan kaldıracaktır.⁷⁶

Yahudilik inancında Mesih döneminde şunlar gerçekleşecektir: Düşmanlardan intikam alınacak, kutsal topraklarda ürün bolluğu olacak, nübüvvet kurumu tekrar tesis edilecek, bir daha sürgün olmayacak, her millet tevhide yeniden dönecek ve ölüler diriltilecektir.⁷⁷ Ayrıca bu dönemde gerçekleşecek olan birtakım olaylar hakkında İşaya kitabında şöyle bahsedilmektedir: “*Onun döneminde kurtla kuzu yan yana yaşayacak, parsla oğlak birlikte yatacak, buzağı, genç aslan ve besili sığır yan yana duracak, onları küçük bir çocuk güdecek. Aslan sığır gibi saman yiyecek. Emzikteki bebek kobra deliği üzerinde oynayacak, süttten kesilmiş çocuk elini engerek kovuğuna sokacak.*”⁷⁸ Yine bu dönemde Mesih’le ilişkilendirilen nimetlerden birisi de hastalıkların olmamasıdır. İşaya’da geçen ifadelerle göre körlük, dilsizlik, sağırlık ve sakatlık gibi hastalıklar bu dönemde tedavi edilecektir.⁷⁹ Mesih anlayışı İsrailoğullarının tarihi arka planıyla fazlasıyla ilintilidir. Parlak bir geçmişe sahip olmayan bu halk, görkemli ve ihtişamlı bir gelecek beklentisi içerisine girmiş, onları bu sıkıntılı durumdan kurtaracak ve mutlu geleceği getirecek olan bir kurtarıcı umudunu geliştirmişlerdir. Bu minvalde ilk kurtuluş Musa’nın şahsiyetinde gerçekleşmiş, ikinci ve son kurtuluş ise Mesih’in şahsında olacaktır.⁸⁰

---

⁷⁶ Meral, *Yahudi Kaynakları Işığında Yahudilik*, 124.

⁷⁷ Meral, *Yahudilerin Ahir Zamanı*, 249.

⁷⁸ İşa. 11:6-8.

⁷⁹ İşa. 35:5-6. Ayrıca daha geniş bilgi için bkz. Meral, *Yahudilerin Ahir Zamanı*, 249; Yusuf Besalel, “Mesianizm”, *Yahudilik Ansiklopedisi* (İstanbul: Gözlem, 2001), 2/398-400.

⁸⁰ Harman, “Beklenen Kurtarıcı İnancının İslam Öncesi Dinî Arka Planı”, 52.

Mesih inancı söz konusu olduğunda Yahudilik kadar olmasa da Hristiyanlıkta da belli bir anlayışın varlığından söz etmek mümkündür. Bu dinin kurucusu olarak kabul edilen ve aynı zamanda Mesih unvanıyla da anılan İsa, mesih kavramının en önemli figürüdür. Hristiyanlığa göre Mesih, yeryüzünde bedenleştikten sonra ölüp ardından dirilen ilahi bir kurtarıcıdır. O, dünyadaki hayatında insanlara karşı kurtuluşun öncelikle neyle mümkün olmayacağını ifade etmiş, ardından kendisindeki tanrısal ruhla ölümünden sonra dirilerek ebedî hayatın ve kurtuluşun yolunu göstermiştir.⁸¹

Hristiyanlık inanç ekseninde Tanrı oğlu İsa Mesih'in, ilerleyen zamanda yücelik içerisinde tekrardan yeryüzüne ineceği beklenmektedir.⁸² Yahudilere göre beklenen Mesih henüz gelmemiştir fakat Hristiyanlar, Yahudilerin beklediği Mesih'in İsa olduğunu söylemektedirler. Ona birtakım nitelikler atfederek ikinci defa geleceğine yönelik inanç ve tutum içerisindedirler.⁸³ İsa Mesih'in ikinci gelişine yönelik olan inanç "*parousia*" inancı olarak isimlendirilmektedir.⁸⁴

Gelişine meleklerin eşlik edeceği Mesih, ölüleri ve dirileri yargılayacaktır. Onun gelişiyi birlikte yeryüzünde var olan devlet yönetimleri işlevlerini yitirerek feshedilecek ve sadece tanrısal hükümler var olacaktır. Ayrıca zamanın/dünyanın sonunda şeytanın ordusuyla küresel çapta büyük bir savaş gerçekleşecektir. Bu savaş, Hristiyan literatüründe Anti-Christ olarak ifade edilen Deccal'in öncülüğünde kurulacak olan büyük bir kötülük ordusuyla, Mesih'in önderliğindeki iyilerin ordusu arasında gerçekleşecek olan bir savaştır. Kaynaklarda Armageddon olarak nitelendirilen bu

---

⁸¹ Şinasi Gündüz, *Hristiyanlık* (İstanbul: İsam Yayınları, 2018), 93.

⁸² Tit. 2:13.

⁸³ Jacques Waardenburg, "Mesih", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/306.

⁸⁴ Gündüz, *Hristiyanlık*, 95.

savaşta, inançlı insanlar şeytanî güçleri mağlup edeceklerdir.⁸⁵ Ardından yargılama süreci başlayacak, bu yargılamanın sonucunda kötüler ve kötülük yok olacak; iyi insanlar ise Mesih'le birlikte bin yıl yaşayıp bu sürenin sonunda ilahî âleme yükseleceklerdir.⁸⁶ Yeni Ahit'te Deccal'den bahsedilmesine rağmen, Hristiyanlıktaki Deccal anlayışı büyük ölçüde Yahudilikten gelmektedir. Yahudi dini metinlerinde yer alan Deccal anlayışı özellikle ilk Hristiyanların kendi Deccal'lerini oluşturma noktasında önem arz etmektedir. İncillerin Deccal açılımı ve ifadelerinin, Yahudi dini geleneğinden faydalanmak suretiyle oluşturulduğu düşünülmektedir.⁸⁷

Mesih'in ikinci kez gelişi Pavlus döneminden itibaren Hristiyanlar tarafından sürekli beklenir olmuştur. Pavlus bu konuda cemaatine Mesih'in gelişini göreceklelerini ifade etmiş ve buna mukabil Mesih'in gelişinin an meselesi olduğunu söylemiştir. Ayrıca günümüzde de ısrarlı bir bekleyiş halini alan inanç bu ekseninde, mesiyantik ve milenyalist akımlar ön plana çıkmıştır. Bu akımlar ve mezhepler, temel kurgularını Mesih beklentisi üzerine kurmuşlardır.⁸⁸ İsa Mesih yeryüzüne indiği vakit Bin Yıllık (milenyum)

---

⁸⁵ Fadıl Ayğın, "Geleceğe Dönük Kurtarıcı Beklentisinin Apokaliptik Temelleri: Mesih/Mehdi Tasavvuruna İlişkin Bir Analiz", *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/2 (2019), 238.

⁸⁶ Gündüz, *Hristiyanlık*, 95; Mahmut Aydın, *Dinler Tarihi Tarih, İnanç ve İbadet* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2018), 469.

⁸⁷ Mustafa Bıyık, "Hristiyan Teolojisinde Deccal ve Yecüc - Mecüc Kavramları Üzerine Bir Değerlendirme", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/11 (01 Haziran 2007), 56.

⁸⁸ Gündüz, *Hristiyanlık*, 96.

“Tanrısal Krallık” kurulacak, ölümler dirilecek ve düşmanlar yok edilinceye kadar hüküm sürülecektir.⁸⁹

Mesih döneminde dinî ve ahlâkî olarak toplumsal bazda bir yükselişin gerçekleşeceği ifade edilmektedir. Tanrının mutlak egemenliği gerçekleşecek, insanlar daha önce tâbi olmadıkları tanrısal yasalara mutlak surette itaat edecek ve doğruluğa erişeceklerdir. Şeytan ve şeytanî varlıkların olmayacağı huzurlu bir dönem olacaktır. Yine bu dönem bereket ve bolluğun olduğu bir dönem olacaktır. Sabah-akşam yağmurlar yağacak, yeryüzü meyve ve sebzelerle dolacaktır. Vahşi hayvanların vahşilikleri gidecek, tıpkı evcil hayvanlar gibi olacaklardır.⁹⁰ Tüm bunların hepsi ve daha fazlası Mesih’in varlığının bir sonucu olarak ortaya çıkacaktır.

İslami çerçevede Mesih anlayışına baktığımızda, Mesih sıfatı Hristiyanlıktaki gibi İsa’nın vefatından sonra dirilmesi üzerine kendisine verilen bir sıfat değil, onun doğumundan itibaren kullanılan bir ifade olmuştur.⁹¹ Kur’an’da geçen bu ifade, Hristiyanlıktaki anlamından ziyade İsa’nın peygamberliğini vurgulamak adına kullanılmıştır.⁹² İslam dinindeki kurtarıcı Mesih inancı, Yahudilik ve Hristiyanlıkla mukayese edildiğinde farklılıkların olduğu görülebilmektedir. Kur’an’da herhangi bir Mesih gelişinden ve yaşanacak olan altın çağdan bahsedilmez.⁹³ Bu bilgiler ekseriyetle hadis literatürünün muhtevasında mevcuttur. Hadislerde kıyamet alameti olarak bildiren İsa Mesih, yeryüzüne yeniden inmeden önce ve indikten sonra bazı olaylar vuku bulacaktır. Yahudilik ve Hristiyanlıkta olduğu gibi Mesih/Mehdî beklentisi öncesinde

---

⁸⁹ Küçük vd., *Dinler Tarihi*, 374.

⁹⁰ Ayğan, “Geleceğe Dönük Kurtarıcı Beklentisinin Apokaliptik Temelleri”, 239-240.

⁹¹ Âl-i İmran 3/45.

⁹² Meryem 19/30.

⁹³ Ayğan, “Geleceğe Dönük Kurtarıcı Beklentisinin Apokaliptik Temelleri”, 240.

gerçekleşecek olan birtakım sıkıntılı olaylar, ilahî bir kurtarıcının gelmesi için zemin hazırlayıcı nitelik taşıyacaktır. Bu dönemde Allah'a olan kulluk ve iyi işler azalacak, cimrilik artacak, ilim yok olacak, fitnenin her türlü ve cana kıymalar artacak⁹⁴, büyük zelzeleler ve yangınlar⁹⁵ ortaya çıkacaktır. Fitnelerin yağmur gibi yağacağı bu dönem, ilahi kurtarıcı öncesi dönem için adaletsizlik ve zulümle dolu bir dönem olarak tasvir edilmektedir.⁹⁶ Bahsedilen bu olayların akabinde ve Deccal zuhur ettikten sonra, İsa Mesih Şam'ın doğusunda beyaz minareye inecek⁹⁷, Müslümanlar arasında adaleti tesis edecek, haçı kırıp domuzu öldürecek ve ardından cizyeyi geri getirecektir. Daha sonra Deccal ve ordusuyla savaşarak onları yok ettikten sonra yedi ya da kırk yıl daha yaşayacağı, en nihayetinde vefat edip defnedileceği söylenmektedir.⁹⁸ Yine hadislerde İsa Mesih'le mücadele edilecek olan Deccal'in, ilahlık iddiasında bulunan ve birtakım harikulade olayları meydana getirecek olan bir karakter olduğundan bahsedilmektedir.⁹⁹

Mehdî, İsa Mesih'in zuhurundan önce ortaya çıkacaktır. Hadis kaynaklarına göre Mehdî Hz. Peygamberin soyundan gelecektir.¹⁰⁰ Allah onu bir gecede ıslah edip Mehdî olması için hazırlayacaktır. Doğudan bir topluluk çıkıp Mehdî'ye ortam hazırlayacaktır. Doğudan çıkacak olan bu topluluk, siyah sancaklı olup hayra talip olacak, istekleri karşılanmayınca da savaşacaklardır. Savaşın sonunda istekleri verilince bunlar bunu

---

⁹⁴ Buharî, "Fiten", 5.

⁹⁵ Buharî, "Fiten", 24.

⁹⁶ Ayğan, "Geleceğe Dönük Kurtarıcı Beklentisinin Apokaliptik Temelleri", 248.

⁹⁷ Tirmizî, "Fiten", 59.

⁹⁸ Buharî, "Büyû", 102; "Enbiya" 49; Tirmizî, "Fiten", 54,62; Müslim, "İman", 242-243,247, "Hac", 216, "Fiten", 34,39,110.

⁹⁹ İbn Mâce, "Fiten", 33.

¹⁰⁰ İbn Mâce, "Fiten", 34.

kabul etmeyip iktidarı Mehdî'ye vereceklerdir.¹⁰¹ Daha sonra Mehdî zulümle dolu olan dünyaya adalet tesis edecek, yedi yıl hüküm sürecektir. Barış ortamı sağlayıp düşmanlığı ortadan kaldıracak ve herkesin zenginleşmesine vesile olacaktır. İlahî emirleri hayata geçirecek, sünneti yeniden ihya edip bidatlere son verecektir. Mehdî'nin yedinci yılında İsa Mesih gökten inecek ve Mehdî ile birlikte Deccal'i öldürecektir. İsa Mesih otuz beş ya da kırk yaşlarında vefat ettikten sonra Mehdî de belli süre daha kalıp vefat edecektir. Onun iktidarı bitince kıyamet kopacaktır.¹⁰²

Mesih/Mehdî dönemi içerisinde toplumsal olarak bir refah süreci içerisine girileceğinden bahsedilmektedir. Bu dönemde Müslümanların çok büyük nimetler içerisinde olacağı, dünyaki bütün nimetlerin onlara sunulacağı ve hiçbir şeyin gizlenmeyeceği, yığınlarla ifade edilen mallardan istenildiğinde Mehdî'nin onu geri çevirmeyeceği ve "Al götür." diye cevap vereceği söylenmektedir.¹⁰³

Mehdî inancının, İslam'ın ana bünyesinde var olmayan ve sonradan ortaya çıkan bir inanç olduğu ifade edilmektedir. . Zira bu bilgiler sadece hadislerde geçmekte olup Hz. Peygamber'in vefatından çok sonra İslam inanç sistemi içerisine girmiştir. O yüzden bahsedilen hadislerin sıhhat dereceleri tartışmaya açıktır. Buharî (ö. 256/870), Müslim (ö. 150/767), İmam Malik (ö. 179/795) gibi isimler bu konudaki hadis rivayetlerinde daha titiz davranmışlar, Tirmizî (ö. 279/892), İbn Mâce (ö. 273/886), Ebû Dâvud (ö. 275/889) gibi muhaddisler mehdî ile ilgili hadis rivayetinde herhangi bir sakınca görmeyerek hadis rivayetinde bulunmuşlardır. Bu durumdan ötürü bazı hadislerin metinleri ve senedleri

---

¹⁰¹İbn Mâce, "Fiten", 34.

¹⁰² Faruk Gün, "Mehdilik İnancı Üzerine Bir İnceleme", *Artuklu Akademi: Mardin Artuklu Üniversitesi İlahiyat Bilimleri Fakültesi Dergisi* IV/1 (2017), 110-111.

¹⁰³ İbn Mâce, "Fiten", 34; Tirmizî, "Fiten", 53.

tenkit edilmiş ve mehdî meselesine ihtiyatlı yaklaşmıştır.¹⁰⁴ İslam'daki Meshi/Mehdî inancı tarihin her döneminde tartışılan konular arasında yer almıştır. Bunların tamamına değinmek, rivayetlerin tamamını esas alarak bir sonuca varmaya çalışmak amacın dışında hareket etmek olacaktır. Asıl verilmek istenen mesaj, çalışmanın genel muhtevası içerisinde ve bu rivayetler ışığında Mesih/Mehdî anlayışının varlığını ortaya koymak, onların dönemlerinde ve sonra gerçekleşeceği kabul edilen olaylar hakkında, kabul edilebilirliği veya reddedilişini bir kenara bırakarak genel bir bilgi sunmaktır. Konu kelâmî bir nitelik olup dinler tarihinin sınırlarına dahil olmadığı için içeriği sınırlı tutulmuştur.¹⁰⁵

---

¹⁰⁴ Orhan Yılmaz, “Mehdi İnancına Kaynaklık Teşkil Eden Hadislerin Değerlendirilmesi”, *Turkish Studies = Türkoloji Araştırmaları* XII/2 (2017), 270-278.

¹⁰⁵ Daha geniş ve detaylı bilgi için bkz. Ethem Ruhi Fıglalı, “Mesih ve Mehdi İnancı Üzerine”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25/3-4 (1981); Kamil Çakın, “Fiten Rivayetleri Bağlamında Toplumların Çöküşü”, *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/10 (2018); Yusuf Taşdemir - İsmail Başaran, “Kurtarıcılık Bağlamında Yahudilikteki Mesih İnancı İle Ehl-i Sünnetteki Mehdi İnancının Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi”, *Balıkesir İlahiyat Dergisi* 17 (29 Haziran 2023), 189-213; Avni İlhan, “Kütübü Sittedeki Hadislere Göre Mehdilik”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (1992), 101-124; Harun Reşit Demirel, “Bazı Fiten, Melâhim ve Siyâsî Hadislerin Gaybî Haberler Açısından Değerlendirilmesi”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* III/3 (2000), 101-121; İlyas Çelebi, “İslâm Kaynaklarında Fiten, Melâhim ve Herc İnançları”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11-12 (1994), 151-196.

2.3. Ölüm, Ahiret ve Hesap Sonrasına Dair Genel Tutumlar

Ölüm, Yahudilikte bilinmeyen konular arasında kabul edilen bir olgu olmakla birlikte, hayatın sonu olmayıp yaşadığımız bu dünyadan başka âleme/dünyaya açılan bir kapıdır. Onlara göre hayat, Tanrı tarafından insanlara verilen en güzel hediyedir. Tanrının verdiği bu hediye sadece O alabilir. Her ne sebeple olursa olsun insanların elinden yaşam hakkını almak ya da intihar etmek büyük bir günah sayılarak yasaklanmıştır. Yahudiler, bedeninin toprak olacağını fakat ruhunun yaşamaya devam edeceğine inanmaktadırlar. Bu duruma göre dünyadaki yaşam, bir sonraki hayat olan ahiret hayatı için yapılan hazırlıklardan ibarettir.¹⁰⁶

Yahudiliğin ölüm ve ölüm sonrasına dair inanç yapısı incelendiğinde özellikle ahiret inancı tarihi süreç içerisinde birtakım gelişmeler kaydetmiştir. Tevrat'ta Daniel kitabına kadar ahiret inancına dair bariz ifadeler rastlanmamaktadır. Fakat Neviim ve Ketuvim kitaplarında yer yer ahiret inancına dair pasajlara rastlamak mümkündür.¹⁰⁷ İşıya'da belirtilen "*Senin ölümlerin dirilecekler; benimkilerin cesetleri kalkacaktır. Ey sizler, toprak içinde yatanlar, uyanın ve terennüm edin*"¹⁰⁸. ifadeleri yeniden diriliş inancı için delil sayılabilecek bir niteliğe sahiptir.¹⁰⁹ Ayrıca Daniel kitabı 12. bölüm ve Hezekiel kitabı 37. bölümde ölümlerin ve kuru kemiklerin diriltileceğine dair ifadeler yer almaktadır. Lakin bu konu tarih içerisinde her zaman tartışma meselesi haline gelmiştir. Özellikle ölümden sonra diriliş tartışması Ferisiler ve Sadukiler arasındaki en büyük anlaşmazlık konularından birisi olmuştur. Sadukiler, Tevrat'ta yer almadığından ötürü ölümden sonra

---

¹⁰⁶ Küçük vd., *Dinler Tarihi*, 303.

¹⁰⁷ Yasin Meral, *Yahudilikte Cismani Haşır Tartışmaları* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2020),11.

¹⁰⁸ İşa. 26:19.

¹⁰⁹ Küçük vd., *Dinler Tarihi*, 302.

dirilmeyi kabul etmezken¹¹⁰, Ferisiler kutsal yazılarda bir şekilde mevcut olduğunu kabul edip bu inancı benimsemişlerdir.¹¹¹ Aynı dönemin bir diğer inananları olan Esseniler de ölümden sonra iyi ruhların mükafatlandırılacağı, kötülerin ise cezaya çarptırılacağı inancını taşımışlardır.¹¹² Çağımızda ise, Muhafazakâr Yahudilerin önemli bir kısmı ve günümüz Ortodoks Yahudileri, Mesihçi kurtuluş, ölümden sonra diriliş, hesaba çekilme, cennet ve cehennem gibi geleneksel eskatolojinin hemen bütün unsurlarını bugün de savunmaktadır. Bu anlayışa göre, İsrailoğulları başlarına gelecek olan sıkıntılı ve ıstıraplı bir dönemden sonra Yehova'nın gönderdiği Mesih ile dünyada huzur bulacaklarına inanmaktadırlar. Daha sonra kıyametin kopması ile ölümler diriltilecek ve hesap günü başlayacaktır. Yeniden dirilişle ve ahiretle ilgili en net ifadeler apokrif metinlerde karşımıza çıkmaktadır:

- Son nefesini verirken şöyle bağırdı: "İnsanlık dışı canavar, yaşamımıza son verebilirsin, ama bu dünyanın kralı bizi diriltecektir, çünkü sonsuza dek yaşamak amacıyla onun yasaları için ölüyoruz.... ve onurlu sözlerle şöyle dedi: "Bu uzuvları bana Tanrı verdi, O'nun yasaları uğruna bu uzuvları küçümsüyorum. O'nun bu uzuvları bana yeniden vereceğini umut ediyorum."¹¹³
- O inancı daha çok sevdi; Tanrı'nın söz verdiği göre sonsuz yaşama kavuşmak üzere onları koruyan inancı tercih etti.¹¹⁴

---

¹¹⁰ İsmail Taşpınar, *Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilikte Âhret İnancı* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2003), 155-161.

¹¹¹ Taşpınar, *Yahudilikte Âhret İnancı*, 161-162.

¹¹² Salime Leyla Gürkan, *Yahudilik* (İstanbul: İsam Yayınları, 2017), 140; Aydın, *Yahudilik*, 132.

¹¹³ II. Mak. 7:9,11.

¹¹⁴ IV. Mak. 15:3.

Bu dirilme gerçekleştikten sonra erdemli bir hayat süren ve Kutsal Kitaptaki ilahi emir ve yasağı yerine getiren Yahudiler, cennete (Gan Eden); diğerleri ise yaptıklarının cezasını çekmek üzere cehenneme (Gehinnom) gidecektir.¹¹⁵ Cehennemin mahiyeti konusunda fikir birliği olmamasına rağmen, genel Yahudi inancına göre mezarda hesaba çekilen ruh, amellerin durumuna göre belli bir müddet cehennemde kalır. Genellikle bu süre on iki ay olarak ifade edilmektedir.¹¹⁶ Yahudilikte lm ve sonrası için kesinleşmiş bir amentye rastlanmamasına rağmen genel itibariyle bir ahiret inancı mevcuttur ve Yahudiler yaşamlarını da bu inanca yönelik şekillendirmeye çalışmaktadırlar.¹¹⁷

Hristiyanlıktaki ahiret inancı İsa Mesih eksenli bir inanç olma özelliği taşımaktadır. Hristiyanlara göre öldükten sonra dirilen Mesih, kıyamet gününe yakın bir dönemde geri dönecektir. Mesih'in bu gelişi ikinci geliş olarak nitelendirilmektedir. O, depremler, savaşlar ve kıtlıklardan sonra bulutların arasından aniden akan şimşek gibi gelecektir. Onun gelmesiyle birlikte bin yıllık süreç (Milenyum) başlayacaktır. Bu süreç iyilerin dirilmesiyle birlikte başlayıp, kötülerin dirilmesiyle de son bulacak ve hemen akabinde “Genel Mahkeme” kurulacaktır. İsa Mesih'in başkanlığında kurulacak olan bu mahkeme sonucunda iyiler cennete kötüler de cehenneme gidip orada ebedi olarak kalacaklardır. Cennette evlenme ya da evlendirilme gibi dnyev olgular söz konusu

---

¹¹⁵ Muhsin Akbaş, “Yahudi ve Hristiyan Düşüncesinde lm Sonrası Hayat ve Diriliş İnancının Dini ve Teolojik Temelleri”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15 (2002), 44-45.

¹¹⁶ Baki Adam, *Dinler Tarihi El Kitabı*, ed. Baki Adam (Ankara: Grafiker Yayınları, 2015), 96; Gürkan, *Yahudilik*, 138-144; Akbaş, “a.g.m.”, 43-44.

¹¹⁷ Daha detaylı ve geniş bilgi için bkz. Meral, *Yahudi Kaynakları Işığında Yahudilik*, 128-135.

olmamakla birlikte orada olanlar melekler gibi hayat süreceklerdir.¹¹⁸ Cennet Yeni Ahit'te “Tanrı'nın, kendisini sevenler için hazırladıklarını hiçbir göz görmemiş, hiçbir kulak işitmemiş, hiçbir insan yüreği kavramamıştır.” şeklinde tasvir edilmiştir.¹¹⁹ Cehennem ise Matta İncil'inde “yalnızca ağlayış ve dış gıcirtısının olduğu kızgın fırın”¹²⁰ ve “sönmez ateş”¹²¹ olarak tasvir edilmektedir. Cehennem inancı Yahudi geleneğine atıfla Şeol ve Hades olarak adlandırılmaktadır. İnançsız olarak ölenlerin gideceği bu mekâna, İsa Mesih'in çarmıhtaki ölümünden sonra gittiği ve üç gün kalarak orada olanları uyardığı kabul edilmektedir. Fakat onun gidişi günahkârların gidişi gibi değil, kendisinin bedenleşmesinden önce ölen inancsızları uyarmak için olmuştur. Böylece İsa Mesih hem ölümlere hem de dirililere karşı Mesihlik görevini yerine getirmiştir.¹²²

İslam'da ölüm ve sonrasına dair ilk anlatılar Kur'an-ı Kerim'de yer almaktadır. Vahyin başlangıcından sonuna kadar hemen her dönemde mutlaka ahiret hayatı, hesap, mizan, cennet ve cehennem varlığından bahsedilmektedir. Ahiret inancı genellikle Allah'a imandan hemen sonra vurgulanmaktadır.¹²³ Bireysel bazda ahiret hayatı, ölüm ve kabir hayatıyla başlar. Kabir hayatı ahiretin ilk aşaması olarak kabul edilmektedir. Ölüm ve kıyamet arasındaki hayat, “sûr'a” üflenmesiyle başlayacak olan ve ahiret hayatına kadar geçen bu süre, Kur'an-ı Kerim'de “berzah” olarak nitelendirilmiştir.¹²⁴ Daha sonra

---

¹¹⁸ Küçük vd., *Dinler Tarihi*, 372.

¹¹⁹ I. Kor. 2:9.

¹²⁰ Mat. 13:41-42.

¹²¹ Mat. 25:41.

¹²² Gündüz, *Hıristiyanlık*, 101-102.

¹²³ Aydın, *Dinler Tarihi Tarih, İnanç ve İbadet*, 557.

¹²⁴ el-Mü'minûn 23/99-100.

Kur'an-ı Kerim'in ifadeleriyle belli kıyamet sahneleri gerçekleşip¹²⁵ tüm canlılar ölecek ve bir sonraki alemde tekrar dirileceklerdir.¹²⁶ İslâmî literatürde bu ortam "haşr günü" ya da "mahşer" olarak tanımlanmaktadır.¹²⁷ Yeniden dirilme ve Allah'ın huzurunda toplanma hadisesi Kur'an'da birçok ayette vurgulanmıştır. Yine Kur'an'ın ifadesine göre bu diriliş bir tohumun topraktan çıkıp yeşermesi gibi gerçekleşecektir.¹²⁸ O gün insanlar içerisinde en ufak bir iyilik yapanın ve en ufak bir kötülük yapanın mutlaka bu yaptıklarına karşılık alacakları ifade edilmektedir.¹²⁹ Hem Kur'an'da hem de hadislerde bu dünyanın geçiciliğine ve ebedî olan ahiret hayatının varlığına sıklıkla vurgu yapılmaktadır. İslam'ın ahiret inancı Yahudilikte olduğu gibi muallakta olan bir inanç değildir. Kendi inanç çerçevesi içerisinde kesinlik ifade eder ve insanları da bu inanç etrafında yaşamaya davet eder. İslâm'ın inanç esasları Kur'an'da net ifadelerle belirlendiği için herhangi bir şekilde yoruma açık değildir.

2.4. Reenkarnasyon

Reenkarnasyon Fransızca kökenli bir kavram olup yeniden bedenlenme anlamına gelirken, bu ifadenin Arapçadaki karşılığı tenasühtür.¹³⁰ Reenkarnasyon ya da tenasüh olarak bilinen inanç, ruhun bir bedenden başka bir bedene geçişini ifade eder. Diğer bir

---

¹²⁵ et-Tekvîr 81/1-13.

¹²⁶ el-Ankebût 29/57.

¹²⁷ Hakan Olgun, "İslam", *Dünya Dinleri*, ed. Şinasi Gündüz (İstanbul: MilelNihal, 2021), 186.; Âl-i İmrân 3/158; es-Sâffât 37/20-22.

¹²⁸ Kâf 50/9-10.

¹²⁹ ez-Zilzâl 99/7-8.

¹³⁰ Fikret Karaman, "Tenasüh veya Reenkarnasyon Üzerine Bir Değerlendirme", *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (15 Ekim 2017), 11.

ifadeyle reenkarnasyon, insanın varlığını oluşturan ve gözle görülemeyen manevi unsurların, ölümün ardından bu âlemde olacak şekilde, canlı veya cansız bir başka bedene geçmesi durumunu ifade etmek için kullanılmaktadır.¹³¹ Reenkarnasyon ve tenasüh birbirine benzer nitelikler taşısalar da aralarında belirgin farklar mevcuttur. Tenasühte kişinin yaptığı amellere göre bir üst veya alt sınıfa geçebilme durumu söz konusu iken, reenkarnasyonda geriye dönüş yoktur. Yani iyi, doğru ve erdemli olma haline doğru sürekli bir gidiş söz konusudur.¹³²

Reenkarnasyon inancı denildiğinde akla hiç şüphesiz Hint dinleri gelmektedir. Fakat bu inanç sistemi, tarihin seyri içerisinde birtakım Afrika Dinleri, Yahudi kabalist geleneği, İslam tarihi içerisinde ortaya çıkan Nusayriye, İsmailiyye, Dürzilik ve Yezidilik gibi mezheplerde de varlık göstermektedir.¹³³ Ruhun, ölümden belli bir süre sonra yeryüzüne yeniden dönmesini ve farklı bedenlerde varlığını sürdürmeye devam etmesini ifade eden bu inanç, ölümsüzlük özleminin bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır.¹³⁴

Reenkarnasyon/tenasüh inancı tüm Hint dinlerinde mevcuttur ve “*samsara*” kavramıyla ifade edilmektedir. Bu anlayışa göre ruh bir bedeni terk eder ve başka mahiyetlerdeki bedene girer. Yine bu inanç içerisinde ilahi dinlerde olduğu gibi topyekûn dirilme, haşr, hesap, mizan, cennet ve cehennem gibi olgular yer almamaktadır. Çünkü

---

¹³¹ Ali İhsan Yitik, *Hint Kökenli Dinlerde Karma İnancının Tenasüh İnancıyla İlişkisi* (İstanbul: Ruh ve Madde, 1996), 69; Ali İhsan Yitik, *Doğu Dinleri* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2014), 37; Ali İhsan Yitik, “Tenâsüh”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/441.

¹³² Adnan Bülent Baloğlu, “Reenkarnasyon”, *Gençlik ve Din Sempozyumu*, (1998), 94.

¹³³ Yitik, *Hint Kökenli Dinlerde Karma İnancının Tenasüh İnancıyla İlişkisi*, 70.

¹³⁴ Ali İhsan Yitik, “Hinduizm”, *Dinler Tarihi*, ed. Mustafa Alıcı - Süleyman Turan (İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2020), 189.

burada sonsuz bir döngü mevcuttur ve bu sonsuz döngüde ödül ve ceza sistemi “*karma*” anlayışının varlığıyla birlikte izah edilmektedir.¹³⁵ Buna göre iyi bir insan iyi bir yeniden doğuşa, kötü bir insan kötü bir yeniden doğuşa sahip olmaktadır. Reenkarnasyon ve tenasüh inancı üç temel maddede özetlenebilir:

- 1- Reenkarnasyonda nedensellik kuralına göre ruhun tekâmülü söz konusudur. Tenasühte tekâmül düşüncesi yoktur.
- 2- Reenkarnasyonda tekâmülde gerileme söz konusu değildir. Her bedenleşmede ruh kaldığı yerden devam eder ve dolayısıyla insan bedeninden ayrılan bir ruhun hayvan bedeninde enkarne olması kabul edilemez. Tenasühte bu ilkeye yer verilmez. İnsandan ayrılan ruh, daha sonra bir hayvan olarak da varlığını sürdürebilir.
- 3- Reenkarnasyonda ödül-ceza düalitesine yer verilmez. İnsanın önceki hayatında neden başarılı olmadığını hesabı sorulmaz, aksine başarılı olması gerektiği için dünyaya yeniden gönderilir. Yeryüzüne ceza çekmeye değil, yükselmek için gelir. Ödül-ceza düalitesi tenasühte yine tekâmül kavramı kapsamında varlık bulmaktadır.¹³⁶

Reenkarnasyon, diğer dinler özelinde ele alınacak olursa Yahudilik inanç esasları içerisinde bu inanca yer verilmemektedir. Fakat Yahudi Kabala ve Hasidizm ekolleri içerisinde bu inancın varlığından söz etmek mümkündür. Reenkarnasyon inancı, pek çok bâtıl inanç gibi Hint, İran ve Mezopotamya inanç ve düşüncelerinden Yahudilik içerisinde

---

¹³⁵ Yitik, “Tenâsüh”, 40/442; Robert S. Ellwood - Gregory D. Alles (ed.), *The Encyclopedia of World Religions* (New York: Facts on File, 1998), 294.

¹³⁶ Alparslan Salt - Cem Çobanlı, *Dharma Ansiklopedi* (İstanbul: Dharma Yayınları, 2001), 432.

sokulmuş sapık bir inanç olarak kabul edilmektedir.¹³⁷ Yahudi mistik geleneği içerisinde önemli bir yeri olan Sefer ha-Bahir kitabında ruhların göçüne dair var olan ifadeler, özellikle Rönesans dönemindeki hahamlar tarafından inanç esasları içerisinde alınmıştır.¹³⁸ Bu dönemin din adamları reenkarnasyonu kötülük problemiyle (teodise) açıklama yoluna gitmişlerdir. Goldschmidt ve Seacord, XVI. Yüzyıl hahamlarından Hayyim Vital'in hocası Isaac Luira'nın öğretilerini kaleme alarak Shar ha-Gilgulim (Reenkarnasyonlar Kapısı) ismini verdiği eserde, reenkarnasyonu ceza olarak ele aldığını ifade etmişlerdir. Bu durumda ölen bir kişinin, Araf'a girmeden önce reenkarnasyon olarak bitki, mineral, hayvan ya da insan şeklinde yeniden dünyaya gelmek suretiyle cezalandırılacağı ifade edilmiştir. Ancak bu şekilde kişi acı çekebilir ve günahlarının bedelini ödeyebilir denilmiştir. Başka bir şekilde ifade edilecek olursa, kişi işlediği günahın türüne göre dünyaya yeniden gönderilip cezasını çekecektir. Örneğin sürekli dedikodu yapan birisinin sessiz bir taş olarak yeniden yaratılması, işlediği günahın karşılığında sessizlikle/dilsizlikle varlık bulması, günah türü-ceza bağlamında karşımıza çıkmaktadır. Buradan anlaşılacağı üzere reenkarnasyon, cehennem görüşünün yerini almamakta aksine onu tamamlamaktadır.¹³⁹

Hristiyanlıkta da Yahudilikte olduğu gibi reenkarnasyon düşüncesi yer almaz fakat birtakım yorumlamalar bu inancın bütüncül bir inanç olmaktan ziyade daha özel nitelikte ve grup bazında bir inanç olduğunu karşımıza çıkarmaktadır. İlk dönem Kilise babalarından Teofilus, Irenaeus, Marcus Felix ve Kartacalı Tertullian'ın reenkarnasyon

---

¹³⁷ Yitik, *Hint Kökenli Dinlerde Karma İnancının Tenasüh İnancıyla İlişkisi*, 77.

¹³⁸ Kenan Has, "Dinler Tarihi Perspektifinden Tartışmalı Bir Kavram: Reenkarnasyon", *İslâmî Araştırmalar (Dergi)* XVII/4 (2004), 394-395.

¹³⁹ Tyron Goldschmidt - Beth Seacord, "Judaism, Reincarnation, and Theodicy", *Faith and Philosophy* 30/4 (2013), 398-399.

inancını kesin bir şekilde reddettikleri belirtilmiştir.¹⁴⁰ Lampe'in aktardığına göre, Orta Çağ dönemi İngiliz din adamı ve Kral II. Charles'ın papazı olan Joseph Glanvill (1636-1680), reenkarnasyona inanmış ve reenkarnasyonu "*insanın günahı ve sefaleti ile ilgili olarak Takdir-i İlahi'nin büyük gizemlerinin kilidini açacak bir anahtar*" olarak tanımlamıştır. Reenkarnasyonun İncil dönemindeki Yahudiler arasında yaygın bir inanç olduğunu ve hiç de tartışmalı olmadığını belirtmiştir. Üniteryen bir papaz olan Rev. William R. Alger (1822-1905) reenkarnasyonu içtenlikle onaylamış ve savunmuştur. Ruhun doğası, kökeni ve kaderi üzerine yaptığı kapsamlı bir çalışmanın ardından buna ikna olmuştur. Önde gelen bir cemaat papazı ve teolog olan Dr. Edward Beecher (1803-1895), reenkarnasyonun, makul bir dünya için ve Tanrı'nın kötü niyetli olmadığını anlamak için gerekli olduğunu söylemiştir.¹⁴¹

Hristiyanlık tarihinin başlangıcından bu yana sürekli var olan tartışmalar içerisinde yer alan bu inanç, Hristiyan teologlar tarafından ikna edici bir doktrin olmamasından ötürü sürekli reddedilmiştir. Yeni Ahit, ebedî bir cehennem varlığını açıkça ifade etmiş, birkaç pasajda bunu öğretenin İsa olduğu vurgulamıştır. Özellikle Matta 25:41, 25:46 ve Markos 9:45-48 bu sonsuzluğa işaret eden pasajlardır. İbraniler 9:27-28'de geçen: "*İnsanların kaderi bir kez ölmek olduğuna ve ölümden sonra yargı geldiğine göre, Mesih de insanların günah yükünü taşımak için bir kez öldü.*" İfadesi, ölümün bir seferlik olacağı ve reenkarnasyon inancındaki gibi süregelen bir durum olmadığını

---

¹⁴⁰ James G. Matlock, *Signs of Reincarnation: Exploring Beliefs, Cases, and Theory* (Lanham: Rowman & Littlefield, 2019), 100.

¹⁴¹ Stephen Lampe, *The Christian and Reincarnation* (Ibadan, Nigeria: Millennium Press, 2008), 40.

göstermektedir.¹⁴² Yuhanna 9:2’de aktarılan “*Öğrencileri İsa’ya, ‘Rabbî, kim günah işledi de bu adam kör doğdu? Kendisi mi, yoksa annesi babası mı?’ diye sordular.*” Şeklindeki söylemlerin, reenkarnasyon için temel teşkil eden ifadeler olmasına rağmen, yapılan yorumlar bunun aksi yönde sonuçları karşımıza çıkarmaktadır. Havarilerin bu doğrultuda sorular sormaları, o dönemde Yahudiler arasında reenkarnasyon inancının varlığını gösterir nitelikte ifadeler olmuştur. Klasik reenkarnasyona göre burada kör olan adamın, önceki hayatında kötü bir yaşam sürmesi sonucu bu hale geldiği akla gelmektedir. Eğer İsa’da reenkarnasyona dair herhangi bir inanç izi olmuş olsaydı mutlak surette bunu havarilerine aktarırdı. Fakat İsa’nın verdiği cevapta hem kör adamın önceki hayatında günahkâr olduğu hem de ebeveynlerinin cezalandırılmış olması fikri tamamen bertaraf edilmiş ve reenkarnasyona olan inancın bir nevi önü kesilmiştir.¹⁴³ Havarilerine verdiği “*Ne kendisi ne de annesi babası günah işledi. Tanrı’nın işleri onun yaşamında görülsün diye kör oldu.*”¹⁴⁴ Şeklindeki cevabı durumu açıklar niteliktedir. Bu ve benzeri ifadeler Hristiyanlığın genel anlayışı içerisinde reenkarnasyon inancının olmadığını göstermektedir.

İslam dininin ahiret inancı içerisinde reenkarnasyon inancının olmadığını ayetler ve hadisler çerçevesinde net bir şekilde görebilmekteyiz. Kur’an-ı Kerim’i genel hatlarıyla incelediğimizde, ölümün tek seferlik olacağı ve kıyamet sonrasına kadar reenkarne türünden bir dirilişin olmayacağı ifade edilmektedir. Bu dirilişin kıyamet günü olacağı ve

---

¹⁴² Norman C. McClelland, *Encyclopedia of Reincarnation and Karma* (Jefferson, North Carolina: McFarland, 2010), 62.

¹⁴³ Has, “Reenkarnasyon”, 395-396.

¹⁴⁴ Yuh. 9:3.

sonrasında sonsuz bir hayatın süreceği yine birçok ayette¹⁴⁵ belirtilmiştir. İnsanın yaptıklarının karşılığını alacağı başka bir âlemden¹⁴⁶ bahsedilerek ruhun beden döngüsü açıkça reddedilmektedir. Fakat reenkarnasyon inancını kabul edenler bazı ayetleri kendilerine dayanak kılmaktadırlar. “Sizler cansız iken size O hayat verdiği halde Allah’ı nasıl inkâr edebiliyorsunuz? Sonra sizi öldürecek, sonra diriltecek, sonra O’na götürüleceksiniz.” Ve “Başınıza gelen her musibet kendi yapıp ettikleriniz yüzündendir; kaldı ki Allah birçoğunu da bağışlar.” Ayetleri bu konu çerçevesinde örnek olarak verilen ayetlerdir. Yapılan yorumlar neticesinde, insanın iki kere doğup iki kere ölmesi reenkarnasyonla değil, insanın doğmadan önceki yaşamının ölüm sayılması, akabinde doğumla birlikte dirilmesi ve sonra ömrünü tamamlayıp kıyamet günü tekrar dirilmesiyle alakalı olduğu görülmektedir. Bu tür yorumların ve açıklamaların reenkarnasyon inancının İslam içerisinde hiçbir şekilde yer almayacağı yönünde ortaya konulan ifadelerdir.¹⁴⁷ Ayrıca Kur’an-ı Kerim’de geçen şu ifadeler, Hint düşünce sistemindeki reenkarnasyon inancının İslam dini içerisinde apaçık reddedildiğinin bir başka göstergesidir: “Nihayet onlardan birine ölüm gelip çattınca, “Rabbim! Beni geri gönder de geride bıraktığım dünyada iyi işler yapayım” der. Hayır! Onun söylediği bu söz boş laftan ibarettir. Önlerinde, yeniden diriltilecekleri güne kadar bir berzah vardır.”¹⁴⁸

---

¹⁴⁵ el-İsrâ 17/99; en-Nahl 16/38; Hûd 7; er-Rûm 30/56; el-Bakara 2/56; el-En’âm 6/122, 128.

¹⁴⁶ el-Enbiyâ 21/47; Sâd 38/53; en-Nisâ 4/134; el-Mâide 5/69.

¹⁴⁷ Mustafa Çetin, “Kur’an Işığında Reenkarnasyon”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (1995), 25-27.

¹⁴⁸ El-Mü’minûn 23/99-100. Ayrıca bkz. Ali İhsan Yitik, “İslam Dini ve Hint Karma-Tenâsüh İnancı: İslâm’a Göre Öldükten Sonra Yeryüzünde Yeniden Doğuş

İslam dünyası içerisinde reenkarnasyon inancı mezhepsel bağlamda kendisini göstermiştir. Bu inanç Gulât-ı Şia'nın tüm fırkalarınca kabul edilmiştir. Râfizîler içerisinde yer alan Sebeiyye¹⁴⁹, Allah'ın ruhunun Ali'ye geçtiğini iddia ederek ruh göçü olayını ilk olarak kabul eden fırka olmuştur. Hattâbiyye,¹⁵⁰ Beyâniyye,¹⁵¹ Cenâhiyye¹⁵² ve Râvendiyîye¹⁵³ gibi fırkalar, imamları tanrısal ruhun tezâhürü olarak saymışlardır. Ruhların farklı bedenlerde yeniden dünyaya geleceklerine olan inancın en bariz örneği ise Tenâsühiyye'de görülmüştür.¹⁵⁴ İslam tarihinin önemli âlimlerinden Abdulkahir el-Bağdadî ve Muhammed eş-Şehristanî bu fırkaları daha detaylı bir şekilde eserlerinde ele alarak incelemişlerdir.

Bahsi geçen bu fırkaların haricinde Kaderî, Yezidî, Rafizî, Hurûfî, Dürzî ve Bektaşî fırkalarıyla, Ebubekir er-Râzi ve Ebû Müslim Horasânî gibi kişiler ruh göçünün bazı hallerini savunmuşlardır.¹⁵⁵ Nusayrîlik ve İsmailîlik içerisinde de reenkarnasyon inancına

---

(Tenâsüh/Reenkarnasyon) Mümkün müdür?", *Din ve Hayat: İstanbul Müftülüğü Dergisi* 16 (2012), 46-51.

¹⁴⁹ Muhammed eş-Şehristanî, *El-Milel Ve'n-Nihal: Dinler, Mezhepler ve Felsefî Sistemler Tarihi*, çev. Mustafa Öz (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2017), 165.

¹⁵⁰ eş-Şehristanî, *el-Milel ve 'n-nihal*, 169.

¹⁵¹ eş-Şehristanî, *el-Milel ve 'n-nihal*, 146.

¹⁵² Abdulkahir el-Bağdadî, *Mezhepler Arasındaki Farklar (el-Fark Beyne'l-Fırak)*, çev. Ethem Ruhi Fıçlalı (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1991), 189.

¹⁵³ el-Bağdadî, *el-Fark Beyne'l-Fırak*, 209.

¹⁵⁴ Mehmet Bulgen, "İslam Dini Açısından Tenasüh ve Reenkarnasyon", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 40 (Ocak 2011), 75.

¹⁵⁵ Mehmet Bulgen - Adnan Bülent Baloğlu, "Tenâsüh (İslâm Düşünce Tarihinde)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/443.

rastlamak mümkündür. Nusayrîlere göre, kendi dinlerindeki günahkâr olan insanlar Yahudi, Hristiyan ya da Sünnî Müslüman şahsiyetinde; Ali'yi hiç tanımamış olanlar ise hayvan suretlerinde dünyaya yeniden gelirler. Yedi aşamayı reenkarnasyonla tamamlayan Nusayrîler, inmiş oldukları yıldızlara yeniden yükselirler.¹⁵⁶ İsmailîlik'te de iman etmeyen ruhlar, o devrin imamını tanıyana kadar doğum ve ölüm arasında gidip gelecekler ve bu süreçte imamı tanıyınca kurtuluşa ereceklerdir.¹⁵⁷ Münferit ve kolektif bazda reenkarnasyon inancı İslam düşüncesi içerisinde kendisine yer edinmeye çalışmış ise de İslam'ın temel kaynakları ve öğretileri reenkarnasyon inancı kesin ve net bir şekilde reddetmektedir.

---

¹⁵⁶ Bulğen - Baloğlu, “Tenâsüh”, 40/443; Bulğen, “İslam Dini Açısından Tenasüh ve Reenkarnasyon”, 75; Özcan Güngör, “Üst Kavramsallaştırma Olarak Alevilik: Akide ve İbadetler Açısından Alevilik-Nusayrîlik İlişkisi”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10/1 (2017), 52-55.

¹⁵⁷ Bulğen, “İslam Dini Açısından Tenasüh ve Reenkarnasyon”, 75.

İKİNCİ BÖLÜM

YENİ DİNİ HAREKETLER VE KIYAMET TELAKKİLERİ

Yeni Dini Hareketler kutsal kitap, peygamberlik, Tanrı anlayışı, kıyamet ve Mesih beklentilerinin ön plana çıkmasıyla zengin bir görünüm arz etmektedirler. Bu doğrultuda YDH'ler Tanrı inançları bakımından 4 kısımda ele alınmaktadır. Bunlar:

- I. İçerisinden ayrıldıkları ana akım dinlerin Tanrı inanç ve anlayışını devam ettirenler,
- II. Geleneksel olarak var olan dinlerin Tanrı anlayışlarını reddederek ateist görünümlü hareketler,
- III. Pagan bir Tanrı anlayışı içerisinde olanlar,
- IV. Hareketin kurucu liderini Tanrı ya da Tanrı'nın yer yüzündeki yansıması/inkarnasyonu olarak gören hareketler olarak ayrılmışlardır.¹⁵⁸

Buna benzer bir diğer sınıflandırma, YDH'lerin Mesih anlayışı bakımından olmuş ve 2 şekilde karşımıza çıkmaktadır:

- I. Branch Davidian, Halkın Tapınağı, Moonculuk, Aum Shinrikyo gibi hareketlerde olduğu gibi kurucu liderin Mesih olduğuna inanılan hareketler,
- II. Mesih'in henüz gelmediğini ama yakın zamanda döneceğine inanan Yehova Şahitleri, Mormonlar ve Yedinci Gün Adventistleri gibi hareketler.¹⁵⁹

Mesihî beklentiyle öne çıkan hareketler, inanç yapılarını da buna göre şekillendirmişlerdir. Özellikle Mesih inancıyla ilintili olan kıyamet inancı, bu tür hareketlerde daha fazla öne çıkmaktadır. Gerek bu inancın getirdiği birtakım endişeli beklentiler, gerekse kıyamet inancının farklı yorumlanması sonucunda ortaya çıkan şiddet eylemleri, bu hareketlerin göz önünde

---

¹⁵⁸ Süleyman Turan, *Abusionem Yeni Dini Hareketlerin İstismar Dünyası* (İstanbul: Okur Akademi, 2022), 36.

¹⁵⁹ Turan - Battal, "Yeni Dini Hareketlerde Mehdi ve Mesih İnancı", 290-295.

olmasını sağlamıştır. Kıyamet öğretisi, ölüm ve ölüm sonrasına dair var olan inanç sistemi, ödül/ceza, cennet/cehennem anlayışı geleneksel dinlere göre kısmen farklılık arz etmiştir. Bu bölüm içerisinde Halkın Tapınağı, Branch Davidian, Güneş Tapınağı, Aum Shinrikyo ve Yehova Şahitleri gibi hareketlerin genel hatlarıyla yapılarına değinilip ardından ahir zaman anlayışı, mesih beklentisi, kıyametin getirdiği ölüm ve ölüm sonrası olan ahiret inancı ve son olarak kıyamet inancının ortaya çıkardığı sonuçları değerlendirecektir.

1. KIYAMETE DAYALI DÜŞÜNCE YAPISI BAKIMINDAN YENİ DİNİ HAREKETLER

1.1. Halkın Tapınağı

Apokaliptik söylem neticesinde şiddet eylemleriyle öne çıkan hareketlerin başında şüphesiz Jim Jones'un liderliğini yaptığı Halkın Tapınağı hareketi gelmektedir. Bu hareket yapı itibarıyla Komünizm, Sosyalizm, Marksizm ve Pentekostalizm gibi düşünce sistemlerinin karışımı olarak eklektik bir yapıda karşımıza çıkmaktadır.¹⁶⁰ Hareketin kurucu lideri James Warren Jones 13 Mayıs 1931 yılında Indiana eyaletindeki Lynn kasabasında dünyaya gelmiştir.¹⁶¹ Ailesinin maddi durumu sorunlu olmasından dolayı zengin insanlara karşı hep bir nefret beslemiştir. Bundan ötürü gençlik zamanında yaptığı vaazlarda *Sosyal İncil* öğretilerine yer vermiş ve ırkların kardeşliğine sık sık atıflarda bulunmuştur.¹⁶²

---

¹⁶⁰ Emine Battal, *Kıyametin Gölgesinde: Yeni Dini Hareketler ve Şiddet* (Okur Akademi, 2018), 82.

¹⁶¹ David Chidester, *Salvation and Suicide: Jim Jones, the Peoples Temple, and Jonestown* (Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press, 2003), 1.

¹⁶² **Sosyal İncil Hareketi**, sanayileşmiş ülkelerde karşı karşıya kalınan problemlerde çözüm için İsa'nın ve İncil'in esas alınması gerektiğini ifade eden hareketin adıdır.

1945 yılında anne ve babası ayrılan Jones, annesiyle birlikte Richmond kasabasına yerleşmiş ve lise öğrenimine devam ettiği sırada hastanede de hasta bakıcı olarak çalışmıştır. Hastanede çalıştığı dönemde Marceline Baldwin adında bir hemşireyle tanışıp onunla evlenmiş ve hemen ardından Indianapolis' taşınmıştır.¹⁶³

Sıkı bir komünizm taraftarı olan Jones, komünizmin duyurulması noktasında kiliselerin bir araç olabileceğini düşünmüş ve 1952 yılında Metodist Kilisesinde öğrenci papazı olmuştur. Fakat bu süreçte kilise cemaati, Jones'un ırkların kardeşliğine yönelik fikirlerini benimsemeyince kiliseden ayrılmak zorunda kalmıştır. Kendisiyle aynı düşüncede olan bir grup insanla birlikte önce Yedinci Gün Baptistlerine, daha sonra Pentekostalislere giden bir arayış içerisine girmiştir. Pentekostalist kongrelerinin birinde kadın bir papaz Jones'u işaret ederek onun peygamber olduğunu ve dünyayı dolaşarak hizmet edeceğini ifade etmiştir.¹⁶⁴ Jones, bu seçilmişliğin etkisiyle hemen harekete geçmiş ve kendisini destekleyen grupla birlikte 1954 yılında *Birlik Cemaati* adında bir topluluk kurmuştur. Bu cemaatin adı 1955 yılında önce *Kurtuluşun Kanatları* olarak değiştirilmiş ve aynı yıl içerisinde *Halkın Tapınağı* adını alarak şekillenmiştir.¹⁶⁵

1920'li yıllarda kurulmuş olan *Barış Misyonu* hareketi, düşünce ve sistem bakımından Halkın Tapınağı üzerinde dikkat çekici bir etkiye sahip olmuştur. 1920'li ve 30'lu yıllarda bu hareket içerisinde aktif olan Jones, kendi hareketini kurduğunda buradaki modellemeyi örnek alarak hareket etmiştir. Aynı zamanda Halkın Tapınağının, dış

Hareket ilk defa 1880'li yıllarda ortaya çıkmış, 1930'larda ise tüm Batı dünyasına sesini duyurmayı başarmıştır. Bkz. Köse, *Milenyum Tarikatları*, 82.

¹⁶³ Chidester, *Salvation and Suicide*, 3.

¹⁶⁴ Catherine Wessinger, *How the Millennium Comes Violently: From Jonestown to Heaven's Gate* (New York: Seven Bridges Press, 2000), 32.

¹⁶⁵ George D. Chryssides, *Exploring New Religions* (London: Continuum, 2001), 36.

dünyanın belirsizliğine karşı insanların sığındığı bir aile olmasını istemiş ve bu çerçevede tıpkı Barış Misyonu'nun lideri Peder (Father) Divine gibi kendisine “baba” denilmesi istemiştir. Taraftarlarının ona “baba” diye hitap etmesinin sebebinin de bu durumlar olduğu anlaşılmaktadır.¹⁶⁶

Jim Jones, zaman içerisinde takipçileri tarafından yüceltmeye başlanmış ve bunun sonucunda hareketin teolojik anlayışında birtakım değişiklikler meydana gelmiştir. Bu doğrultuda geleneksel Hristiyanlık alenen suçlanmaya başlanmıştır. Bunun sebebi ise İncil'in köleliğe, kapitalizme ve ırk ayrımcılığına yer verdiği düşüncesi olmuştur. İncil'i “Kara Kitap” olarak nitelendirmiş ve çok ağır bir şekilde eleştirmiştir. Bu iddialarını ispat bâbında 1970'li yılların başında ‘Yazılı Yasa Öldürür’ başlıklı bir kitap kaleme almış, bu çalışmasında Eski ve Yeni Ahit'teki şiddet ifadelerini ve çelişkileri ele almaya çalışmıştır.¹⁶⁷

Değişen teolojik çerçeve içerisinde Jones, Hristiyanlığın gelenekselleşmiş Tanrı anlayışını de reddetme yoluna gitmiştir. Hristiyanlıktaki doğaüstü, kendi tabiriyle insanlığın üzerinde gezinen ve kurbanlara ceza vermek için aşağı süzülen kartal gibi bir imaj çizen Tanrı'yı kesin bir dille reddetmiştir. “Ben Tanrım” şeklinde bir ifade kullanmış olması, bir teolog olmaktan ziyade aktivist olduğunun göstergesi olmuştur. Bu ifadeyle ya kendisine özel bir statü atfetmiş ya da cemaati oluşturan bireylerin içlerindeki Tanrıyı keşfetmelerine yardımcı olmuştur. Jones, gerçek kurtuluşun başka bir dünyada değil, yeryüzünde yaşayan insanların yaşamlarını iyileştirmek için çalışarak elde edilebileceğini de savunmuştur.¹⁶⁸

---

¹⁶⁶ John R. Hall, “Peoples Temple”, *America's Alternative Religions*, ed. Timothy Miller (Albany, NY: State University of New York Press, 1995), 305.

¹⁶⁷ Battal, *Kıyametin Gölgesinde*, 85.

¹⁶⁸ Chryssides, *Exploring New Religions*, 37.

Jones'un değişen eylemlerine söylemleri de eşlik etmeye başlamış ve sürekli kıyamete dair vaazlar vermiştir. Her defasında dünyanın nükleer bir soykırımla yok edileceğini ifade etmiştir. Buna binaen yok oluşun tarihi olarak 15 Temmuz 1967 tarihini işaret etmiş fakat belirlemiş olduğu o gün geldiğinde tarihin revize edildiğini ve bunun da kendisinde gizli olduğunu iddia etmiştir. 1962 yılında *Esquire* isimli bir dergide “Dünyada saklanılacak dokuz yer” başlıklı bir makale olmuştur. Bahsi geçen makalede herhangi bir topluluğun inzivaya çekilip nükleer soykırımdan kurtulabileceği dokuz yer sıralanmıştır. Makalede geçen güvenli yerler arasında olan Redwood vadisi Jones için daha cazip gelmiş ve 1965 yılında Halkın Tapınağı Hareketini kendisine inananlarla birlikte oraya taşımıştır.¹⁶⁹

Redwood vadisine yerleştikten sonra hem hareketin hem de Jones'un imajını kaybetmesine sebep olan birtakım olaylar silsilesi meydana gelmiştir. Harekete tabi olan kadınlarla yaşadığı cinsel birliktelikler ve toplum içerisinde sergilediği aşırılıklar bunlardan bazılarıdır. Daha sonraki zamanlarda taşınacağı Guyana'da da cemaatin kadın üyeleriyle çeşitli cinsel ilişkilere girmiş ve otoritesinin iyice zayıflamasına sebebiyet vermiştir. Guyana'ya göç etmeden önce üyeler üzerinde uyguladığı çok sıkı kontroller ve baskılar üyelerin tapınağa karşı bağılılıklarını sona erdirmiştir. Jones, üyeleri kabahatlerini itiraf ettirmeye zorlamış, netice itibariyle bazı üyeler yapmış oldukları hataları, duydukları kını ve nefreti itiraf etmek zorunda kalmışlardır. Fakat Jones daha da ileri giderek onları homoseksüel ya da lezbiyen ilişkilere girdiklerini itiraf etmeye zorlamıştır.¹⁷⁰ Tüm bu sorunlardan ötürü hareketten ayrılan üyeler sadece ayrılmakla

---

¹⁶⁹ Rebecca Moore, “Peoples Temple: A Typical Cult?”, *Introduction to New and Alternative Religions in America*, ed. Eugene V. Gallagher - W. Michael Ashcraft (London, Westport: Greenwood press, 2006), 2/115.

¹⁷⁰ Chryssides, *Exploring New Religions*, 39.

kalmamış aynı zamanda karşı propaganda da yürütmeye başlamışlardır. Jones'un faaliyetlerini medyaya yansıtarak tapınağa karşı olumsuz bir tavır takınılmasına sebep olmuşlardır. Medyanın baskısı ve haklarında yapılan soruşturmalar neticesinde Jones ve yönetim ekibi, Guyana'ya göçme planları yapmaya başlamışlardır. Güney Amerika'da İngilizce konuşulan tek ülke konumunda olan Guyana, hareketin son merkezi olmuştur. Başkent Georgetown'a yaklaşık 200 km mesafede bulunan ıssız bir yere yerleşerek Jonestown adını verdikleri yerleşim yerini inşa etmişlerdir.¹⁷¹ Hiçbir alt yapısı olmayan bu yerde suyu kuyulardan, elektriği de jeneratörden elde etmeye çalışmışlardır. Çeşitli şekillerde ziraat ile uğraşmışlar, çiftlik hayvanı yetiştirmişlerdir. Evlerini, dükkanlarını ve okullarını dahi kendileri inşa etmişlerdir. Hareketin lideri Jones hariç kimse yeteri kadar beslenemediği için güçsüz duruma düşmüştür. Kadınlar uzun saatler boyunca çalışmak zorunda kalmışlar, dışarıdan gelen ziyaretçilere bu sorunlardan asla bahsetmemişlerdir. Jones müritlerini kontrol altında tutmak adına sürekli nasil konuşmaları gerektiği konusunda onları tembihlemiş, günde 6 saat boyunca ölümlerden ve intihardan bahseden vaazlar vermiştir.¹⁷²

Yakın dönemin en sansasyonel olaylardan birisi olan toplu intiharlardan önce Jones, müritlerini psikolojik olarak hazırlamaya başlamıştır. Yerleşkenin civarındaki ormanlarda askerlerin olduğunu ve kendilerini öldürmek için beklediklerini, yakalanmaları durumunda işkence göreceklerini söylemiş, böyle bir şeyin gerçekleşmesi halinde intihar etmenin daha makul olacağını telkin etmiştir. Bu durumdan ötürü gece yarılarında siren sesleriyle herkesi uyandırıp gelecek olan vahşi saldırıya karşı tatbikatlar yaptırmıştır. Böyle bir tatbikat gecesinde Jones herkesi toplayıp durumun kötüleştiğini, hep birlikte askerlerin eline geçeceklerini ve topluca intihar etmeleri gerektiğini ifade

---

¹⁷¹ Chryssides, *Exploring New Religions*, 40; Hall, "Peoples Temple", 306.

¹⁷² Köse, *Milenyum Tarikatları*, 58-59.

etmiştir. Yerleşkedeki herkesi sıraya dizip zehir olduğunu söylediği içeceği onlara içirip 45 dakika içinde öleceklerini söylemiştir. Fakat kimse ölmeyince Jones bunun bir sadakat testi olduğunu, gerçek imtihanın çok yakın bir zamanda gerçekleşeceğini bildirmiştir.¹⁷³

Jim Jones, hareketi Jonestown'a taşıyarak kendilerine atfedilen iddialardan kurtulmak istemişse de bu olumsuz iddialar giderek artmaya devam etmiştir. Özellikle Jones'un hareket içerisindeki kadın ve erkeklerle yaşadığı ilişkiler, gayri meşru çocuklarının varlığı, çocuk istismarı ve silah kaçakçılığı gibi suçlamalarla baş başa kalmıştır. Bunların yanında çeşitli tazminat davaları açılmış ve ekonomik yönden de baskı altına alınmışlardır. İddiaları araştırmak üzere kongre üyesi Leo Ryan, resmi soruşturma başlatmak için harekete geçmiştir.¹⁷⁴ 17 Kasım 1978 tarihinde Ryan, beraberindeki heyetle Jonestown'a giderek bir inceleme başlatmış, netice itibariyle orada kalan sakinlerin hayatlarından memnun olduğunu gözlemlemiştir. Bu olumlu gözleme rağmen ertesi sabah gruptan ayrılmak isteyen 16 kişiyi yanına alarak Jonestown'dan ayrılmıştır. 1000 kişilik grup içerisinde 16 kişi sayıca az görünebilir fakat bu kişilerin vereceği ifadeler ve itiraflar hareket için büyük tehlike olarak görülmüştür. Ryan ve yanındakiler Jonestown'a 6 km uzaklıktaki Port Kaituma uçak pistinde iki küçük uçağa binmeye çalıştıklarında onları takip eden Jones'un sadık müritlerinden birisi üzerlerine ateş açmıştır. Ryan'la birlikte 4 kişi ölmüş, geri kalanlar da yaralanmışlardır.¹⁷⁵

Yaşanan bu olayın hemen sonrasında Jones adamlarını toplamış ve uzun bir tartışmanın sonunda toplu olarak intihar etmeye karar vermişlerdir. Üyelerin de ikna edilmesiyle hazırlanan siyanürlü içecekler herkese içirilmiştir. Üyeler bu içecekleri önce

---

¹⁷³ Chryssides, *Exploring New Religions*, 42; Wessinger, *How the Millennium Comes Violently*, 47.

¹⁷⁴ Chidester, *Salvation and Suicide*, 11.

¹⁷⁵ Moore, "Peoples Temple: A Typical Cult?", 2/120.

çocuklarına içirmiş sonra kendileri içmiş, bazıları ise sıvıyı vücutlarına enjekte etmeyi tercih etmiştir. Bu durumda kimsenin firar etmemesi için etrafa silahlı adamlar yerleştirmeyi ihmal etmemişlerdir. Buna teşebbüs eden birkaç üyenin vurularak öldürüldüğü kayıtlara geçen bilgiler arasında yer almıştır.¹⁷⁶ Yaklaşık 85 üye hayatta kalmış, bir avuç insan ormanda saklanmayı başarmış ve birkaçı da o sırada başka bir iş için uzakta olduklarından dolayı ölmekten kurtulmuşlardır. Vurulanlar arasında Jones'un da olması, onun intihar edip etmediği konusunda farklı düşüncelerin oluşmasına sebep olmuştur. 918 kişinin öldüğü bu trajik olaydan sonra cesetler ABD'ye götürülmüş fakat mezarlık yöneticileri cesetleri kabul etmemiştir. Yapılan çalışmalar neticesinde Oakland'daki Evergreen Mezarlığı 409 cesedi kabul etmiş, geriye kalanlar ise aile mezarlıklarına defnedilmiştir. Katliamdan kurtulanlar da utanç ve mahcubiyet içerisinde yaşamlarını sürdürmeye çalışmışlardır.¹⁷⁷ Tüm bu yaşanan olayların sonunda Jonestown'da yaşanan olayın sıradan bir intihar eylemi olmadığına dair tartışmalar ortaya atılmıştır. Yaşanan tartışmaların en önemli olanı Jim Jones'un insanları hangi ölçüde kontrol ettiğini tespit etmeye çalışan bir CIA ajanı olduğu ve dini bir lider olamayacağı yönündeki iddialardır. Üyeler üzerinde beyin yıkama faaliyetlerinin yapıldığı ve ayrıca Jones'u Mesih/peygamber olarak kabul eden fanatik ve sapkın bir dini cemaat olduğu yönündeki düşünceler, toplum nezdinde kabul görmeye devam etmiştir.¹⁷⁸

---

¹⁷⁶ Köse, *Milenyum Tarikatları*, 61; Battal, *Kıyametin Gölgesinde*, 88.

¹⁷⁷ Chryssides, *Exploring New Religions*, 43.

¹⁷⁸ Chryssides, *Exploring New Religions*, 34; Battal, *Kıyametin Gölgesinde*, 89-90; Köse, *Milenyum Tarikatları*, 61.

1.2. Branch Davidian

Branch Davidian hareketi, köken itibariyle Yedinci Gün Adventistlerinden ayrılan bir gruptur. 1782-1849 yılları arasında yaşamış olan Willam Miller'a dayandırılan bu Adventist akımın karakteristik özelliği, İsa'nın yakın bir tarihte yeryüzüne tekrar ineceğine olan inançtır. Miller'a göre, İsa 21 Mart 1843 ile 21 Mart 1844 yılları arasında yeryüzüne ikinci defa gelecektir. Fakat bu dönemde beklenen olay gerçekleşmeyince 22 Ekim 1844 yılı yeni bir tarih olan ilan edilmiştir.¹⁷⁹ Miller'ın bu kehaneti de tutmayınca, ona ve harekete olan güven azalmış, buna binaen grup içerisinde kopmalar meydana gelmiş ve yeni gruplar ortaya çıkmıştır. Bu parçalanmaların neticesinde Yedinci Gün Adventistleri grubu da ortaya çıkan hareketler içerisinde yer almıştır. Adventist inanç esaslarına bağlılıkla inanmaya devam eden insanlar, Joseph Bates, James White ve Ellen G. Harmon'un liderliklerinde bir araya gelerek bu grubu oluşturmuşlardır. Bunun yanında Branch Davidian hareketinin temellerinin atılmasında önemli rol oynayan Victor Houteff de Yedinci Gün Adventistleri içerisinde yer alan önemli bir aktördür.¹⁸⁰ Houteff, 1934 yılına kadar bu hareket içerisinde yer almış fakat daha sonra görüşlerinden dolayı bu tarihte gruptan ayrılmak zorunda kalmıştır. Houteff'e göre Mesih hiçbir zaman saf olmayan bir kiliseye gelmeyecekti. Yedinci Gün Adventistlerinin doğru mesaja sahip olduklarını fakat kutsallık uygulamasından uzaklaştıkları belirtmiştir. Gerçek kiliseyi kendisini takip edenlerin kuracağına inanan Houteff, saf kilisenin bu çaba neticesinde kurulacağını ve Mesih'in de bu gelişmelerin sonucunda geleceğini öğretmektedir. O'nun bu değişim talebi Yedinci Gün Adventistleri tarafından kabul görmemiş ve Houteff'in kiliseden uzaklaştırılması ile neticelenmiştir. Yedinci Gün Adventistlerinden ayrılan

---

¹⁷⁹ Chrissydes, *Exploring New Religions*, 46-47.

¹⁸⁰ Battal, *Kıyametin Gölgesinde*, 90.

Houtef, ilk olarak *Çoban Sopası* isimli oluşumu meydana getirmiş, 1942 yılından itibaren ise topluluğu için Davidian Yedinci Gün Adventistleri adını kullanmaya başlamıştır. ¹⁸¹

Hareketin üyeleri, Victor Houteff'in liderliğinde Teksas'a çok da uzak olmayan Waco'da bir araziye yerleşmişler ve buraya Mount Carmel adını vermişlerdir. Üyelerin çoğu tamirci ve marangoz olarak çalışan insanlardan oluşuyordu. Burayı tam teşekküllü bir yaşam alanına çevirerek binalar inşa ettiler, ekin ekip meyve bahçeleri oluşturdular. Yarı komünial bir sistemde kendi okullarını kurdular ve papazlarını yetiştirmek için seminerler yaptılar. Davidianlar dünyadan ayrı olduklarını ifade etmek adına kasabadan uzak bir konumda bulundular. Onlar aynı zamanda gerçek Hristiyanlığı örnekleri olmaları gerektiğini düşünmekteydiler. Çünkü Mesih geldiği zaman onun en sevdiği insanlar olarak kendilerinin ödüllendirileceklerine inanıyorlardı.¹⁸² Bu aynı zaman Branch Davidian teolojisinin de temelleri olarak görülmüştür.

1955 yılına gelindiğinde Victor Houteff'in ölümünden sonra yerine eşi Florence Houteff geçmiştir. Yaptığı ilk işlerden birisi Mesih'in gelişi için tarih vermek olmuştur. Victor Houteff'in Miller'dan sonra başka bir yıkıcı durumla karşı karşıya kalmamak için göze alamadığı ve reddettiği durum karşısında Florence daha cesurca davranmıştır. Ona göre Mesih 22 Nisan 1959 yılında Hamursuz Bayramı'nda gelecek ve yeni çağı başlatacaktı. Fakat bu öngörü gerçekleşmemiş ve grup büyük bir hayal kırıklığıyla tamamen dağılmıştır. Yaklaşık 50 kişi kalan grup, Florence'in de kaçmasıyla birlikte lidersiz kalmıştır. Daha öncesinde Florence'in grubundan ayrılan ve Victor Houteff'in

---

¹⁸¹ David V. Barrett, "Branch Davidians", *Encyclopedia of New Religious Movements*, ed. Peter B. Clarke (London: Routledge, 2006), 78; Chryssides, *Exploring New Religions*, 48.

¹⁸² William L. Pitts Jr., "Davidians", *Encyclopedia of Millennialism and Millennial Movements*, ed. Richard A. Landes (New York: Routledge, 2000), 203-204.

eski bir takipçisi olan Benjamin Roden yeni bir grup kurmuş, ismini Yeşaya 11:1'deki “*Yişay'ın kütüğünden yeni bir filiz çıkacak, kökünden bir dal büyüyecek.*” ifadesinde geçen “dal (branch)” kelimesinden almıştır. Çünkü burada geçen “dal” kelimesinin Mesih'e yapılan bir atıf olduğuna inanmıştır.¹⁸³ Benjamin Roden ölmeden önce varisi olarak oğlu George Roden'i gösterse de onun ölümünün ardından eşi Lois Roden birtakım teolojik iddialarda bulunarak grubun liderliğini üstlenmiştir. L. Roden, bir melek tarafından ziyaret edildiğini ve kutsal ruhun kadın olduğunu takipçilerine öğretmeye çalışmıştır. Buna binaen Mesih'in ikinci gelişte kadın olarak yeryüzüne ineceğini iddia etmiştir. Bu görüşlerinden dolayı tepkiler çekmiş, akabinde onun liderliğine en büyük başkaldırı oğlu tarafından gelmiştir. Bu liderlik mücadelesi mahkemeye taşınmış, netice itibarıyla Lois Roden galip gelerek oğlunun Mount Carmel'a girmesini kanunen yasaklatmıştır.¹⁸⁴

1983 yılında gruba katılmış olan Veron Wayne Howell (David Koresh), liderle çok sıkı ilişkiler kurmuş ve oğluyla mücadele içinde olan L. Roden'e destek vererek zaman içerisinde onun halefi olmuş, bir sonraki Davidian peygamberi olarak ilan edilmiştir.¹⁸⁵ Bu duruma daha da öfkelenen G. Roden, annesinin yanı sıra Koresh'le de bir liderlik mücadelesine girişmiştir. 1986 yılında L. Roden'in ölmesi neticesinde oğlu G. Roden Koresh'i silah zoruyla Mount Carmel'den çıkarmış ve bunun üzerine Koresh onu deccal ilan etmiştir.¹⁸⁶ Bu süre zarfında İngiltere ve Avustralya'ya gidip taraftar toplayan Koresh

---

¹⁸³ Pitts Jr., “Davidians”, 205.

¹⁸⁴ Douglas E. Cowan - David G. Bromley, *Cults and New Religions: A Brief History* (Chichester, West Sussex Malden, MA: Wiley Blackwell, 2015), 125; Battal, *Kıyametin Gölgesinde*, 89-90.

¹⁸⁵ Cowan - Bromley, *Cults and New Religions*, 126.

¹⁸⁶ Chryssides, *Exploring New Religions*, 52.

ertesini yıl Mount Carmel'e geri dönmüştür. G. Roden, kendisinin Tanrı tarafından gönderilen peygamber olduğunu düşünmüş, yirmi yıl önce vefat eden birisini dirilteceğini söyleyerek Koresh'e meydan okumuştur. Koresh bu meydana okumayı reddetmiş ve George'u şikâyet etmiştir. Bunun üzerine Koresh ve Roden arasında silahlı çatışmalar yaşanmış, Koresh cinayete teşebbüsten tutuklanmıştır. Kısa bir süre sonra serbest bırakılmış ve akabinde G. Roden mahkemeye itaatsizlikten tutuklanmıştır.¹⁸⁷ Bu durum hem G. Roden'in liderliğinin sonu hem de Koresh'in Mount Carmel'deki üstünlüğü tamamen ele geçirmesinin başlangıcı olmuştur.

Koresh son derece karizmatik bir lider ve iyi bir konuşmacı olmuştur. Kutsal Kitap hakkında geniş bir bilgiye sahip olması onun etkileyici yanlarından birisi olmuştur. Özellikle son dönemlerde Vahiy kitabının 5. ve 6. bölümlerinden etkilenecek apokaliptik söylemler geliştirmiştir. Bu bölümlerde bahsedilen yedi mührü anladığını ve kendisini ahir zaman elçisi olduğunu iddia etmiştir.¹⁸⁸ Bu iddialarına bağlı olarak geliştirdiği "Yeni Işık" doktrinine göre, Tanrı tarafından tüm kadınların kendisine ait olduğu ve sadece kendisinin çocuk sahibi olması yönünde ona izin verildiğini ifade etmiştir. Bu sayede doğacak olan çocukların kutsal olacağını söylemiştir.¹⁸⁹

David Koresh, 1991 yılı itibariyle apokaliptik söylemlerini daha da ön plana çıkaran tavır içerisine girmiştir. Ona göre Branch Davidianlar, ahir zamanı yaşamakla kalmayıp aynı zamanda kıyametin gerçekleşmesinde önemli figürler olmuştur. Koresh, birçok Hristiyan'ın, Mesih'in ikinci gelişinden önce olacağına inandıkları büyük sıkıntıların çoktan başladığını ve Mount Carmel topluluğunun bu ahir zaman

---

¹⁸⁷ Cowan - Bromley, *Cults and New Religions*, 127-128.

¹⁸⁸ Barrett, "Branch Davidians", 79.

¹⁸⁹ James R. Lewis, *Cults: A Reference Handbook* (Santa Barbara, Calif: ABC-CLIO, 2005), 110; Chrystides, *Exploring New Religions*, 54.

senaryosunda merkezî bir oyuncu olduğunu ifade etmiştir.¹⁹⁰ Dünyanın sonunun ona göre İsrail’de değil, Amerika’da kendi grubuna yapılacak olan bir saldırıyla geleceğini söylemiştir. Vaazlarında sıkça dünyanın sonunun geldiğini ve ebedî kurtuluşa ermek için hazır olmak gerektiğini vurgulamıştır. Bu düşüncenin doğrultusunda hareket üyeleri birçok silah mühimmat ve yiyecek içecek depolamaya başlamıştır.¹⁹¹ 1992 yılına gelindiğinde Koresh’e karşı birtakım suçlamalar atfedilmeye başlanmıştır. Hem çocuk istismarı hem de ateşli silah bulundurma suçundan dolayı şikâyet edilmiştir. Yetkililer çocuk istismarına dair herhangi bir kanıt bulamamışlardır. Ardından Amerika Alkol, Tütün, Ateşli Silahlar ve Patlayıcılar Bürosu silah suçlamalarıyla ilgili arama emri çıkartmıştır.¹⁹² Bunun üzerine ATF bürosu Ocak 1993 yılında Mount Carmel’e silahlı baskın düzenlenmiş, Davidian’larla aralarında çıkan çatışmada 4 ajan ölmüş ve bir düzineden fazla kişi de yaralanmıştır. Davidian’lardan da 6 kişi ölmüş, Koresh de dahil çok sayıda kişi yaralanmıştır. Daha sonra FBI devreye girerek bölgeyi kuşatma altına almıştır. Yerleşkenin suyunu kesmişler ve bebek mamasını dahi içeriye göndermemişlerdir. İçeridekileri pes ettirip oradan çıkarmak için sürekli yüksek sesle müzik dinletmişlerdir.¹⁹³ 51 gün süren kuşatma süresi boyunca Koresh’le sürekli pazarlık ve ona teslim olma çağrıları yapılmıştır. Buna rağmen Koresh teslim olmamış, 19 Nisan 1993 tarihinde durumun daha da ağırlaşmasına sebebiyet vermiştir. FBI ağır silahlar ve tanklarla yerleşkenin duvarlarını tahrip etmiş, içeriye göz yaşartıcı gaz olarak bilinen CS gazı sıkmıştır. Gazın etkisiyle içeride büyük patlamalar meydana gelmiş, Koresh dahil olmak üzere yaklaşık 80 kişi ölmüştür. Ölenlerin 23’ün çocuk olduğu ifade edilmiş geriye

---

¹⁹⁰ Cowan - Bromley, *Cults and New Religions*, 128.

¹⁹¹ Battal, *Kıyametin Gölgesinde*, 93-94.

¹⁹² Lewis, *Cults*, 111.

¹⁹³ Barrett, “Branch Davidians”, 79.

sadece 9 kişinin kurtulabildiği söylenmiştir.¹⁹⁴ Apokaliptik söylemlerin neticelerinden birisi olan bu olay, yakın dönemde insanlığı sarsan kitlesel ölümler içerisinde yer almıştır.

1.3. Güneş Tapınağı Tarikatı

Güneş Tapınağı Tarikatı, Fransız kökenli Joseph Di Mambro ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti doğumlu Luc Jouret tarafından kurulan ezoterik bir harekettir. Hareket kendisini köken itibarıyla orta çağa kadar uzanan, eski bir gelenek olan Tapınak Şövalyelerine dayandırmaktadır.¹⁹⁵ Bilindiği üzere Tapınak Şövalyeleri 1096-1270 yılları arasında gerçekleştirilen Haçlı Seferleriyle ilişkilendirilen bir harekettir. Tapınakçıların başlıca görevi Avrupa'dan Kudüs'e gitmekte olan Hristiyan hacıları korumak olmuştur. Onları fiziksel olarak korumanın yanı sıra paralarını gidecekleri yere taşımak ya da gizlilik içerisinde saklayıp muhafaza etme görevini de üstlenmişlerdir. Bu durum kilisenin ilk bankerleri ya da bankası olma özelliğini de taşımaktaydı.¹⁹⁶ Zamanla çok büyük güç ve servet sahibi olan Tapınakçılar, Fransa Kralı IV. Philip ve Papa V. Clement tarafından baskı altına alınmıştır. 1312 yılına gelindiğinde V. Clement'in etkisiyle hareket tamamen dağıtılmıştır.¹⁹⁷

Güneş Tapınağı hareketinin kurucu lideri olan Di Mambro, erken yaşlardan itibaren ezoterik öğretilere ilgi duymaya başlamıştır. Hâsıl olan bu ilgi onu zamanla çeşitli örgütlere katılma isteğini öne çıkarmış ve 1959 yılında Gül Haçlılar isimli ezoterik bir

---

¹⁹⁴ Battal, *Kıyametin Gölgesinde*, 94; Barrett, "Branch Davidians", 79-80.

¹⁹⁵ Emine Battal, "Güneş Tapınağı", *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi*, ed. Süleyman Turan - Emine Battal (İstanbul: Okur Akademi, 2020), 198; Battal, *Kıyametin Gölgesinde*, 95.

¹⁹⁶ Chrissydes, *Exploring New Religions*, 59.

¹⁹⁷ Köse, *Milenyum Tarikatları*, 68; Chrissydes, *Exploring New Religions*, 60.

örgütün günümüz dünyasındaki uzantısı olarak kabul edilen AMORC tarikatına katılmıştır. Di Mambro, Açılımı Ancient and Mystic Order of the Rosae Crucis (Antik ve Mistik Gül-Haç Tarikatı) ve diğer adı Rosicrucian Order (Gül-Haç Kardeşliği) olan hareket içerisinde 1969 yılına kadar aktif olarak çalışmıştır.¹⁹⁸

1970'li yıllarda Di Mambro'ya çeşitli dolandırıcılık suçlamaları atfedilmiş ve bu durumdan ötürü yaşadığı bölge olan Güney Fransa'yı terk edip İsviçre yakınlarına, Doğu Fransa'ya yerleşmiştir. Buraya yerleştikten sonra 1973 yılında *Center for Preparing New Age (Yeni Çağa Hazırlanma Merkezi)* isimli bir merkez kurmuş ve 1976 yılında kendisini "kutsal öğretmen" ilan etmiştir. Kısa süre içerisinde Cenevre yakınlarında takipçileriyle birlikte bir ev satın alarak burada ezoterik ritüeller yapmaya ve komünial bir yaşam sürmeye başlamışlardır. Di Mambro, 1978 yılında *Golden Way Foundation (Altın Yol Vakfı)* isimli bir vakıf kurarak burayı ezoterik bilgilere ilgi duyanların merkezi haline getirmiştir.¹⁹⁹

Jouret, 1982 yılında harekete katılmasıyla birlikte hareket içerisinde daha karizmatik bir lider konumuna yükselmiştir. 1984 yılına gelindiğinde Jouret ve Di Mambro Güneş Tapınağı Tarikatı'nı kurmuş, Jouret hareketin sözcüsü ve teorisyeni olarak daha ön planda duran bir figür olmuştur.²⁰⁰ Yapılan çalışmalar neticesinde 1989 yılında üye sayısı İsviçre'de 90, Fransa'da 187, Amerika'da 16, İspanya'da 10, Kanada'da 86 ve Martinik'te 53 olmak üzere toplam 442 kişiye ulaşmıştır.²⁰¹

---

¹⁹⁸ Battal, "Güneş Tapınağı", 199.

¹⁹⁹ Peter B. Clarke, "Order of the Solar Temple", *Encyclopedia of New Religious Movements*, ed. Peter B. Clarke (London: Routledge, 2006), 472; Köse, *Milenyum Tarikatları*, 69; Battal, *Kıyametin Gölgesinde*, 96.

²⁰⁰ Clarke, "Order of the Solar Temple", 472; Köse, *Milenyum Tarikatları*, 70.

²⁰¹ Battal, "Güneş Tapınağı", 199.

Hareket ezoterik temelli düşünceler üzerine kurulduğu için karmaşık bir inanç sistemine sahiptir. Bu çerçevede homeopati, numereoloji, astroloji, Hristiyan sembolleri ve reenkarnasyon inancı bu inanç sistemi içerisinde yer alan unsurlardır. Ayrıca ateş, onların inanç sistemlerinde merkezde yer alan bir semboldür. Di Mambro'nun apokaliptik söylemleri içerisinde dünyanın ateşle ve nükleer bir savaşla yok olacağı düşüncesi yer aldığı için ateşe verilen önem büyük olmuştur.²⁰² Apokaliptik söylemlerin çok fazla ön plana çıkması neticesinde ve 1994 yılında gerçekleşmesi öngörülen büyük felaket öncesi, hareket üyelerinden bazıları mal varlıklarını ellerinden çıkararak bu felaketten kurtulabileceklerine inandıkları Kanada'ya yerleşmişlerdir. Di Mambro konuşmalarında kendisine tabi olanlar için “asil seyyahlar” ifadesini kullanmış, onların özel misyonu tamamlamak üzere reenkarnasyonla dünyaya geldiklerini söylemiştir. Buna göre dünyada geçici olduklarını, yakın bir zamanda “Source” olarak nitelendirdikleri ve Sirius yıldızıyla bağlantılı olduğuna inandıkları “Yüce Kaynak” a kavuşacakları düşüncesi ve inancı oluşmuştur. “Transit” adını verdikleri bu kavuşma olayının sadece bedenin yakılmasıyla gerçekleşeceği liderler tarafından beyan edilmiştir. Üyeler, sahip oldukları bu bedensel varlıklarından sıyrıldıklarında dünyayı saracak olan felaketten de kurtulmuş olacaklarına inanmışlardır.²⁰³

Hareket içerisindeki uygulamalardan birisi de “kozmetik evlilikler” olmuştur. Hem Jouret hem de Di Mambro'ya göre bireyler bedenden ziyade ruhtan oluşmuşlar ve bu da reenkarnasyonu gerekli kılmıştır. Di Mambro'nun açıklamalarına göre Jouret, Clairvoux'lu Aziz Bernard'ın, Di Mambro yükselmiş bir üstad olan Manatanus'un ve eşi Dominique Bellaton da eski Mısır kraliçesi Hatşepsut'un reenkarnesiydi. Yükselmiş

---

²⁰² Alan Aldridge, *Religion in the Contemporary World: A Sociological Introduction* (Cambridge: Polity Press, 2000), 177.

²⁰³ Köse, *Milenyum Tarikatları*, 71; Battal, *Kıyametin Gölgesinde*, 96-97.

Üstadların ruhlarını birbirine bağlamayı amaçlayan kozmik evliliklerin birinde Di Mambro kendisini eşi D. Belatton'a bağlamıştır.²⁰⁴ Bu evliliğin neticesinde herhangi bir cinsel birleşme olmadan bir ayin sırasında Bellaton hamile kaldığı iddia edilmiş ve Emmanuelle isminde “kutsal” bir kızları olmuştu. Hiç şüphesiz İsa'nın anne rahmine düşüşü ve doğumuna yapılan bu atıf, hareketi güçlü gösteren sembolik bir anlam da taşımaktaydı.²⁰⁵

1990 yılında tarikat içerisinde birtakım huzursuzluklar meydana gelmeye başlamıştır. Tarikatın liderlerinin sahtekârlık yaptıklarına dair bazı iddialar ortaya atılmıştır. Gizli ayinlerin yapıldığı esnada gerçekleştiği söylenen mucizevi olayların ve ortama geldiği iddia edilen ruhların gerçekte sahte düzenekler olduğu ortaya çıkmıştır. Tüm bu durumlardan ötürü Di Mambro'nun liderliği tartışılır hale gelmiş, kendi “kutsal” kızı olan Emmanuelle de dahil olmak üzere 15 kişi hareketten ayrılmıştır.²⁰⁶

1993 yılına gelindiğinde hareketten ayrılan bazı üyeler, hareket aleyhine açıklamalarda bulunmuşlardır. Yaşanan birtakım sıkıntıların ardından Güneş Tapınağı Hareketi de zorlu bir sürecin içerisine girmiştir.²⁰⁷ Hareket içerisindeki üyelerin kontrolden çıkması bu süreci daha da zorlaştırmaktadır. Çocuk sahibi olmaları yasaklanan ve hareketin teknolojik hilelerinden sorumlu olan üyesi Dutoit ve eşi Nicki, liderlerinin yaşağına rağmen çocuk sahibi olmuşlar ve adını da Emanuel koymuşlardır. Bunun üzerine Di Mambro çocuğu “Deccal” ilan ederek öldürülmesi emrini vermiştir.

---

²⁰⁴ Chryssides, *Exploring New Religions*, 64; Lewis, *Cults*, 280.

²⁰⁵ Köse, *Milenyum Tarikatları*, 73.

²⁰⁶ Clarke, “Order of the Solar Temple”, 472; Battal, *Kıyametin Gölgesinde*, 97.

²⁰⁷ Battal, *Kıyametin Gölgesinde*, 97.

Hareketten ayrılarak Quebec'e yerleşen çift daha sonra evlerinde ölü bulunmuştur. Bu olay Güneş Tapınağı Hareketinin cinayet eylemlerinin başlangıcı olmuştur.²⁰⁸

Bu olayların ardından 4 Ekim 1994 yılında Di Mambro'nun Kanada'da bulunan evinde 5 kişinin yanmış cesetleri bulunmuştur. Ardından 5 Ekim sabahı İsviçre'nin Cheiry kentindeki hareketin merkezinde yangın çıkmış ve burada da 23 ceset bulunmuştur. Aynı gün İsviçre'deki Salvan'da üyeler tarafından kullanılan evde yangın çıkmış ve burada 25 kişinin öldüğü ortaya çıkmıştır. Bu yangınların zamanlanmış yangın çıkarıcılar vasıtasıyla başlatıldığı anlaşılmıştır. Kanada'da ölen 5 kişinin 3'ünün bıçaklandığı, Cheiry'de ölen 23 kişinin 20'sinin kafasında kurşun yaralarının olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca öldürülmeden önce uyuşturulduklarına dair işaretler de bulunduğu ifade edilmiştir. Kurbanlar, tören giysileri giydirilmiş ve başlarına siyah plastik torbalar geçirilmiş halde bulunmuşlardır. Salvan'da ölen 25 kişinin ise 10'u başından vurularak öldürülmüştü. Bu ölümler incelendiğinde kurbanların intihar etmedikleri, bilakis öldürüldükleri ortaya çıkmıştır. Toplamda Di Mambro ve Jouret'in de aralarında bulunduğu 53 kişi ölü olarak bulunmuştur.²⁰⁹ Daha da ilginç olan şey ise sosyolog Massimo Introvigne'ye göre çıkan yangınların hareketin apokaliptik söylemlerinin ve 1310 yılında bazı Tapınak Şövalyelerinin yanarak öldürülmeleriyle ilişkili olduğudur. O dönemde 54 Tapınak Şövalyesi tutuklanarak idam cezasına çarptırılmış ve hepsini de diri diri kazığa bağlanarak yakılmak suretiyle öldürülmüşlerdir. İlk yangınlarda ölenlerin sayısı ve ölüm şekliyle bu durum mukayese edildiğinde

---

²⁰⁸ Chryssides, *Exploring New Religions*, 65.

²⁰⁹ Chryssides, *Exploring New Religions*, 56-57.

aralarındaki benzerlik ve taklit kendisini ortaya koymaktadır.²¹⁰ 53 kişinin ölümünün ardından yapılan soruşturmada İsviçreli yargıç André Piller, ölenleri üç kategoriye ayırmıştır. “Uyanmışlar” adını verdiği 15 kişilik çekirdek grup gerçek intiharın temsilcileri olmuştur. 30 kişilik “ölümsüzler” grubu uyuşturularak ve kafalarına kurşun sıkılarak intihar ritüeli sırasında öldürülmüşlerdir. Geriye kalan 8 kişilik “hain” grubu ise infaz edilmek suretiyle öldürülmüştür. Yargıç bu olayı “uzun süredir planlanan kıyamet” olarak nitelendirilmiştir.²¹¹ Bu ilk cinayet-intihar vakalarından bir yıl sonra 16 Aralık 1995 yılında Fransa’nın Güneydoğusunda yer alan Grenoble yakınlarındaki bir ormanda 16 üyenin önce uyuşturularak sonra da vurularak öldürüldüğü ortaya çıkmıştır. 20 Mart 1997’de kalan beş üye, Kanada’nın Quebec şehrinde intihar etmişlerdir. Özet olarak Güneş Tapınağı’nın şiddet eylemleri 30 Eylül 1994 ile 20 Mart 1997 tarihleri arasında Kanada, Fransa ve İsviçre’de 77 kişinin ölümüne yol açmıştır.²¹²

1.4. Aum Shinrikyo

20. yüzyılın sonlarına doğru artan kolektif şiddet olaylarıyla birçok hareket gündemde önemli bir yer tutmuştur. Joneswton’la başlayan şiddet eylemleri önce Branch Davidian, ardından Japonya’da Aum Shinrikyo Hareketiyle devam etmiştir. Hareketin kurucu lideri

---

²¹⁰ James R. Lewis, “The Solar Temple ‘Transist’: Beyond the Millennialist Hypothesis”, *Controversial New Religions*, ed. James R. Lewis - Jesper Aagaard Petersen (New York: Oxford University Press, 2005), 297.

²¹¹ Susan J. Palmer, “Purity and Danger in the Solar Temple”, *The Order of the Solar Temple: The Temple of Death*, ed. James R. Lewis (London: Ashgate, 2006), 40.

²¹² Henrik Bogdan, “Purification, Illumination, and Death: The Murder-Suicides of the Order of the Solar Temple”, *Sacred Suicide*, ed. James R. Lewis - Carole M. Cusack (London: Ashgate, 2014), 56.

Matsumoto Chizuo (Shoko Asahara), 1955 yılında Japonya'nın Kumamoto şehrinde fakir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Glokom hastası olarak doğmasından ötürü neredeyse kör olarak dünyaya gelmiştir. Eğitiminin ilk yıllarında ailesi tarafından körler okuluna gönderilmiş ve 14 yıl yatılı okulda okumuştur.²¹³ Asahara'nın, ailesinden bu kadar kopuk yaşaması onlardan uzaklaşmasına ve daha da ileri giderek onları reddetmesine yol açmıştır. Hayatının ilerleyen dönemlerinde Kumamoto şehrinde lisanslı bir masör olarak çalışmaya başlamıştır. 1976 yılında yine bir çalışma esnasında müşterinin vücut bütünlüğüne kasıtlı olarak zarar vermekten dolayı para cezası almıştır.²¹⁴ Hem okul hem çalışma hayatında oldukça hırslı olan Asahara, tıp eğitimi almak için yaşadığı şehrin üniversitesine başvurmuştur. Fakat orada körlere yönelik herhangi bir eğitim olmadığı için başvurusu reddedilmiştir. Daha sonra Tokyo Üniversitesinin sınavlarına girmiş fakat burada da aynı neticeyle karşılaşınca kör insanların daha çok tercih ettiği meslek olan şifacılığa yönelmiştir.²¹⁵

Shoko Asahara, tıp eğitimine girememiş fakat buna karşın şifacılık eğitimi alarak bu alanda ilerleme göstermeye çalışmış ve geçimini şifacılık üzerinden sağlamıştır. 1978 yılına gelindiğinde henüz 19 yaşında olan Matsomoto Tomoko ile tanışmış ve evlenmiştir. Bu evliliklerinden altı çocuk dünyaya gelmiş, üçüncü çocukları olan kızı, Asahara'nın varisi olarak görülmüştür. Aynı dönem içerisinde akupunktur uygulamaya başlamış, bitkisel ilaçlar satıp kehanete merak salmıştır. Bu minvalde Budizm'le alakalı

---

²¹³ John R. Hall vd., *Apocalypse Observed: Religious Movements and Violence in North America, Europe, and Japan* (London: Routledge, 2005), 85.

²¹⁴ Emine Battal, "Aum Shinrikyo", *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi*, ed. Süleyman Turan - Emine Battal (İstanbul: Okur Akademi, 2020), 77.

²¹⁵ Ian Reader, *Religious Violence in Contemporary Japan: The Case of Aum Shinrikyō* (Richmond, Surrey: Curzon, 2000), 44.

kaynaklar okumaya ve yeni dinlerin öğretileriyle ilgilenmeye başlamıştır. *God Light Association (Tanrısal Işık Derneği)*²¹⁶ kurucusu Shinji Takahashi'nin ruhlarla ilgili ortaya koyduğu öğretileri öğrenmeye çalışmıştır. 1981 yılında Kriyama Seiyu tarafından kurulan *Agonshu*²¹⁷ hareketine katılmış ve orada yogaya dair bilgiler elde etmiştir. 1984 yılına kadar hareketin içerisinde kalmış ve aynı yıl kendisini takip eden 15 üyeyle birlikte ayrılarak kendi hareketi olan *Aum No Kai (Yüce Münzeviler Topluluğu)* hareketini kurmuştur.²¹⁸

Asahara'nın inanç alt yapısını Hindu yoga sistemi ve Budizm'i çilecilik anlayışı oluşturmuştur. Hindu tanrıları Vişnu'yla çile ve yoga tanrısı olarak bilinen Şiva'yı veli tanrıları olarak kabul etmiştir. 1985 yılında Miura sahilindeyken gökyüzünden bir tanrının indiğini ve ona "tanrıların ordularını yöneten ışık tanrısı" dediğini söylemiştir. Böylece Asahara, kendisinin bin yıllık Budist krallığını kurmak ve savaşmak için ilahi olarak seçildiğini ifade etmiştir.²¹⁹

1985 yılında *Twilight Zone* isimli bir dergi, Asahara'nın havaya yükselirken çekildiği söylenen bir fotoğraf yayınlamıştır. Fotoğrafın etkisiyle yoga ve doğaüstü güçlere inanan

---

²¹⁶ Süleyman Turan, "Tanrısal Işık Birliği", *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi*, ed. Süleyman Turan - Emine Battal (İstanbul: Okur Akademi, 2020).

²¹⁷ Merve Üstek, "Agonshu", *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi*, ed. Süleyman Turan - Emine Battal (İstanbul: Okur Akademi, 2020).

²¹⁸ Ian Reader, *A Poisonous Cocktail? Aum Shinrikyō's Path to Violence* (Copenhagen, Denmark: NIAS Books, 1996), 20-21.

²¹⁹ Wessinger, *How the Millennium Comes Violently*, 127.

gençler harekete ilgi duyarak Asahara'nın etrafında toplanmaya başlamışlardır.²²⁰ 1986 yılında Hindistan'a gidip döndükten sonra orada aydınlandığını iddia ederek bu doğrultuda hareketinin adını *Aum Shinsen No Kai (Yüce Dağ Ermişleri Topluluğu)* olarak değiştirmiş, 1987 yılında hem kendi ismini Shoko Asahara yapmış hem de hareketin adı *Aum Shinrikyo* olarak değiştirerek nihai şeklini vermiştir.²²¹ Asahara'nın düşünce yapısını her ne kadar Hinduizm ve Budizm şekillendirmiş olsa da hareket Agonshu'nun inanç temelleri üzerine kurulmuştur. Bunun yanında etrafındakileri etkilemek için Hristiyanlığın inanç yapısından dahi beslenmeyi ihmal etmemiştir. Kendisinin İsa Mesih'in ikinci gelişi olarak söylemesi bunun göstergesi niteliğinde olmuştur.²²²

1985 yılından ortalarından itibaren Asahara, asketik yaşamın ve aydınlanma arayışının öneminden bahsederken, bunların yanında dünyanın sonu ve binyılcı öğretilere de önem vermeye başlamıştır. Ona göre yaklaşmakta olan kıyameti, sadece kendisi ve kendisine inananlar durdurabilecektir. Bu durdurmayı gerçekleştirebilmek için dünyadan vazgeçmiş ve aydınlanma sürecini tamamlamış 30.000 kişilik manevi bir orduya ihtiyacı olduğunu söylemiştir.²²³ Ordunun kurulabilmesi için belli başlı eğitimlerden geçilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bunun için Fuji Dağı'nın eteğinde yer alan Fujinomiya bölgesinde bir yer edinmiş ve burayı karargâh ilan etmiştir. Buradaki

---

²²⁰ Martin Repp, "Aum Shinrikyo and Aum Incident: A Critical Introduction", *Controversial New Religions*, ed. James R. Lewis - Jesper Aagaard Petersen (New York: Oxford University Press, 2005), 154.

²²¹ Wessinger, *How the Millennium Comes Violently*, 128.

²²² Susumu Shimazono, "Aum Shinrikyo (Aum or Absolute or Supreme Truth Movement)", *Encyclopedia of New Religious Movements*, ed. Peter B. Clarke (London: Routledge, 2006), 51.

²²³ Battal, *Kıyametin Gölgesinde*, 108; Reader, *A Poisonous Cocktail?*, 24.

eğitimlerde üyelerin fiziksel ve ruhsal gelişimlerini tamamlamaları için katı kurallar uygulanmıştır. Vejetaryen beslenme, erken uyanma, perhiz yapma, bedensel olarak çalışma ve az uyuma gibi asketik bir yaşam tarzı Asahara tarafından dikte edilmiştir. Bu eğitimlerdeki zorlamalar zaman içerisinde şiddete dönüşmeye başlamış, dövülmeler ve hatta işkence sonucu gerçekleşen ölümler, hareket için olumsuz bir etki oluşturmuştur.²²⁴

Asahara, takipçilerinin ruhani dünyada yükselmelerini sağlayan bir dizi inisiyasyon ritüelleri gerçekleştirmiştir. Bu ritüeller Asahara'nın kendi statüsünü ve gücünü daha da artırmaya hizmet etmişlerdir. Öyle ki onun saç tellerini, insanlar kendisini tehlikelere karşı korumak için üzerinde taşımışlar, hatta saç tellerinin sıcak suda demlendiğinde bu suyun ruhani enerji verdiğine inanmışlardır.²²⁵ Ayrıca bunların yanında Asahara, kanının kutsal olduğunu söylemiş ve müritlerine bu inisiyasyon töreninde kanından içirerek manevi olarak arınacaklarını ifade etmiştir. Yine Asahara'nın banyo suyu içilmek üzere üyelere satılmış, bu doğrultuda üyeler maddi olarak da istismar edilmiştir.²²⁶ Maddi istismarlardan birisi de üyeliğe kabul törenlerinde alınan yüksek meblağlardır. Özellikle Asahara'nın bir şişe kanı için talep ettiği 3.000 dolarlık yüksek ücret üyelerin huzursuz olmasına sebep olmuş hem istismar hem de hareket içi şiddetin artması ve üyelerin ailelerinin baskısı neticesinde mağdurlar, *Aum Kurbanları Derneği* adı altında bir araya gelmişlerdir. Bu derneğin yasal temsilciliğini Tsutsumi Sakamoto üstlenmiştir. Sakamoto yaptığı araştırmalarda, Asahara'nın kanının Kyoto Üniversitesi laboratuvarlarında analiz edilmediğini ve kendisine özgü DNA formunun olduğu iddiasının doğru olmadığını söylemiştir. Bu olayın akabinde Asahara, kurmuş olduğu hareketin zarar görmesinden endişe ederek Sakamoto'yu ailesiyle birlikte öldürtmüştür. Gerçekleşen bu eylem,

---

²²⁴ Reader, *A Poisonous Cocktail?*, 27-29.

²²⁵ Reader, *A Poisonous Cocktail?*, 31.

²²⁶ Wessinger, *How the Millennium Comes Violently*, 129.

hareketin şiddet konusunda artık kendi içine değil, dışa dönük olarak attığı ilk adımı olmuştur.²²⁷

Shoko Asahara vaazlarında sık sık kıyametten bahsetmiş, bundan korunmak için de belli başlı çalışmalar yapmıştır. 1990 yılına gelindiğinde Asahara dünyayı değiştirmek, yaklaşan kıyamet felaketini önlemek için siyasete girilmesi gerektiğini düşünmüş ve *Shinrito (Yüce Gerçek) Partisini* kurmuştur. Girmiş olduğu meclis seçimlerinden büyük bir hezimetle çıkmış ve bu yenilgi Asahara'nın topluma olan nefretini körüklemiştir. Ona göre Japon toplumu kurtarımla şansını yitirmiş, çöküş bataklığına saplanmış ve lanetlenmiştir.²²⁸

Bu yenilginin ardından toplumdan izole ve daha kopuk bir politika izlemeye başlamış olan Asahara, seçimlerden sonra takipçilerini Okinawa'daki Ishigaki adasına çağırmış ve onlara ülkeyi büyük depremin saracağını söyleyerek kurtuluşun ancak kendisiyle birlikte Ishigaki'ye gelerek gerçekleşebileceğini ifade etmiştir. Ayrıca orada biyolojik, kimyasal ve ateşli silahlar üretmeye başlamıştır. Armageddon'un yakın olduğundan bahsederek kitlesel ölümlerin olması gerektiğini vurgulamıştır. Buna binaen Haziran 1994 yılında ilk saldırıyı Matsumoto'da sarin gazıyla yaparak gerçekleştirmiş ve burada Japonya hükümetinden bağımsız kendi hükümetini kurduğunu ilan etmiştir.²²⁹ Gerçekleşen bu ilk

---

²²⁷ Erica Bafelli, "Aum Shinrikyo", *Handbook of East Asian New Religious Movements*, ed. Lukas Pokorny - Franz Winter (Leiden Boston: Brill, 2018), 196; Reader, *A Poisonous Cocktail?*, 32-39.

²²⁸ Ian Reader, "Dramatic Confrontations: Aum Shinrikyo Against the World", *Cults, Religion, and Violence*, ed. David G. Bromley - J. Gordon Melton (Cambridge ; New York: Cambridge University Press, 2002), 202-203; Reader, *A Poisonous Cocktail?*, 44-45.

²²⁹ Reader, "Dramatic Confrontations", 205; Shimazono, "Aum Shinrikyo", 51.

saldırıda 7 kişi hayatını kaybetmiş, 147 kişi ise yaralanmıştır. Saldırı aynı zamanda Aum Shinrikyo'nun kitlesel bazda gerçekleştirdiği ilk olay olmuştur.²³⁰ Nihai olarak dünyaya adını metro saldırısıyla duyuran Aum Shinrikyo, 20 Mart 1995 yılında bu saldırıyı gerçekleştirmiştir. O tarihte Tokyo metrosuna sarin gazıyla yapılan saldırının neticesinde 12 kişi ölmüş ve 6000 kişi yaralanmış, bunlardan bazıları etkileri ömür boyu sürecektir. Sakatlıklara maruz kalmışlardır.²³¹ Saldırıdan iki gün sonra Japon polisi, ülke genelindeki tüm Aum merkezlerine baskınlar düzenlemiştir. Liderleri Shoko Asahara'nın da aralarında bulunduğu yüzlerce Aum üyesi tutuklanmış, kimileri uzun süreli hapis cezalarına çarptırılırken kimileri de idama mahkûm edilmiştir.²³² 1996 yılında hareket iflas ettiğini ilan etmiş ve mağdurlara büyük bir tazminat ödemekle karşı karşıya kalmıştır. Bunun üzerine birçok kişi hareketten ayrılmış, gruba ait tesisler tahrip edilerek yok edilmiştir. 30 Eylül 1999 yılında hareket Aum Shinrikyo adını bırakmış, 2000 yılında Aleph ismiyle varlığını sürdürmeye devam ettirmeye çalışmıştır.²³³ Hareketin lideri Shoko Asahara 6 Temmuz 2018 yılında hakkında verilen idam kararı gereğince Japonya'da idam edilmiştir.

---

²³⁰ Susumu Shimazono, "In the Wake of Aum: The Formation and Transformation of a Universe of Belief", *Japanese Journal of Religious Studies* 22 (1995), 402; Repp, "Aum Shinrikyo and Aum Incident: A Critical Introduction", 174.

²³¹ Frances L. Flannery, *Understanding Apocalyptic Terrorism: Countering the Radical Mindset* (London: Routledge, 2016), 216.

²³² Reader, "Dramatic Confrontations", 205.

²³³ Bafelli, "Aum Shinrikyo", 197; Repp, "Aum Shinrikyo and Aum Incident: A Critical Introduction", 177.

1.5. Yehova Şahitleri

Dünya üzerinde kıyameti ön plana çıkararak ve misyonerlik konusunda en fazla faaliyet gösteren hareketlerden birisi, hiç şüphesi Yehova Şahitleri'dir. Yaklaşık 200 ülkede faaliyet gösteren hareketin üye sayısının 6 milyon olduğu düşünülmektedir. Bu sayı bile hareketin etki alanını ve gücünü gösterir bir nitelik taşımaktadır. Yehova Şahitleri, ismini Kutsal Kitap'tan almıştır.²³⁴

Hareketin kurucu lideri olan Charles Taze Russell, 1852 yılında Pennsylvania'da doğmuştur. Dokuz yaşındayken kendisine tüm dini eğitimini veren annesini kaybetmiş ve bu durum onu büyük bir bunalımın içerisine sokmuştur. On bir yaşındayken babasının tekstil dükkanında çalışmaya başlamış ve okul hayatı sona ermiştir. Russell, Presbiteryen bir ailenin çocuğu olduğundan dolayı bu çerçevede yetişmiş fakat daha sonra ayrılarak Kongregasyonel kilisesine katılmıştır. Aradığı mutluluğu burada bulamadığı için kiliseden ayrılmış ve Hristiyan Gençler Birliği adında bir oluşuma katılmıştır. Yirmili yaşlara kadar oldukça dindar bir hayat sürmüş fakat bir dönem inançsız bir hayatın içerisinde düşmüştür. Bu süreçte İslam, Budizm ve Şintoizm gibi dinleri araştırarak gerçeği bulmaya çalışmış olsa da kendince bunu başaramamıştır. On yedi yaşında kendisini tamamen ticarete adanarak dini hayattan vazgeçmiştir.²³⁵

Daha sonra 1870 yılında Pennsylvania'nın bir bölgesi olan Allegheny'de öncülüğünü kendisinin yaptığı bir grupla birlikte Kutsal Kitap incelemesine başlamıştır. Yirmi beş yaşına geldiğinde kendisini vaazlara adanmış ve geçimini bu şekilde sürdürmeye başlamıştır. Bu süreç içerisinde *Three World and the Harvest of This World* (Üç Dünya

---

²³⁴ Mehmet Aydın, *Türkiye'ye Yönelik Batı Kökenli Dinî Cereyanlar* (İstanbul: NKM, 2010), 245.

²³⁵ Hakkı Şah Yasdıman, "Yehova'nın Şahitleri", *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi*, ed. Süleyman Turan - Emine Battal (İstanbul: Okur Akademi, 2020), 606.

ve *Bu Dünya'nın Hasat Mevsimi*) adlı bir kitabı N.H. Barbour ile birlikte kaleme almıştır.²³⁶ Mesih'in 1874 yılında geri döndüğünü ancak bunun gözle görmenin henüz mümkün olmadığını, ayrıca 1914 yılında altın çağın başlayacağı fikirlerini bu kitapta ifade etmiştir.²³⁷ 1879 yılında Russel ve Barbour arasındaki teolojik ihtilaf bu ikilinin ayrılmasına sebep olmuştur. Aynı yıl *Zion's Watch Tower (Sion Gözcü Kulesi)* isimli bir dergi çıkarmaya başlamış ve düşüncelerini bu dergi üzerinden yaymaya devam etmiştir. 1884 yılına gelindiğinde *Zion's Watch Tower Society* isimli bir dernek kurarak çalışmalarına resmi statü de kazandırmıştır.²³⁸ Russell, Yehova Şahitleri'nin temel inanç esaslarını içeren *Studies in the Scriptures* isimli kitap yazmış ve onu otuz yılda tamamlamıştır. O, Kutsal Kitap'ın anlaşılması için onun bu tefsirle birlikte okunması gerektiğini ifade etmiştir. Yıllarca İncil okuyup aydınlanmayı elde eden kişilerin bile bu tefsiri okumadığında çok kısa bir süre içerisinde karanlığa yeniden düşebileceği iddia edilmiştir. İki yıl boyunca sadece Russell'ın tefsirini okumanın, hiç İncil okumadan aydınlığa kavuşmak için yeterli olacağı söylenmiştir.²³⁹

1909 yılına gelindiğinde teşkilat merkezi Brooklyn'e taşınmış ve gazetelere basılı vaazlar gönderilme başlanmıştır. Daha sonraki yıllarda ABD, Kanada ve Avrupa'da dört dilde toplam üç bin gazete yayımlanmıştır. Bunların yanında milyonlarca broşür ve kitapçık basımları yapılarak insanlar bilgilendirilmiştir. Russell ayrıca kıyamet söylemlerini öne çıkarmaya başladığı için bu çerçevede daha fazla kişiyi bilinçlendirmek

---

²³⁶ Hakkı Şah Yasdıman, *Türkiye'de Yehova'nın Şahitleri Tarihçe, Teşkilat, İnanç, İbadet ve Uygulamalar* (İzmir: Tibyan Yayıncılık, 2011), 56.

²³⁷ Charles Taze Russell - Nelson H. Barbour, *Three Worlds, and the Harvest of This World* (Rochester, New York, 1877), 30.

²³⁸ Yasdıman, *Türkiye'de Yehova'nın Şahitleri*, 56.

²³⁹ Köse, *Milenyum Tarikatları*, 35.

adına uzun soluklu seyahatler gerçekleştirmiştir. Onun yaklaşık iki milyon km yol gittiği, otuz bin vaaz verdiği ve elli bin sayfa yazı kaleme aldığı söylenmektedir. Tüm bu yoğun çalışmalar içerisinde Russell 1916 yılında ölmüş ve yerini Joseph Rutherford'a bırakmıştır.²⁴⁰

Rutherford'un liderliğinden sonra hareket içerisinde birtakım dağılmalar ve kopukluklar meydana gelmişse de yeni lider bu problemi kısa süre içerisinde çözmüştür. Hareket üyelerine daha fazla sorumluluk vererek onları Yehova Dönemi'ni insanlara anlatmakla görevlendirmiştir. *Watch Tower* dergilerini ve el broşürlerini daha fazla kişiye ulaştırma konusunda kat'i görevler vermiştir. Ayrıca Rutherford, hareketin ismi konusunda da çalışmalar yapmıştır. O, Tanrı için Yehova ismini daha münasip bulmuş, 1931 yılında hareketin adını Yehova Şahitleri şeklinde değiştirerek taraftarlarını da bu isimle tanımlanmıştır.²⁴¹

Yeni lider Rutherford döneminde birtakım değişiklikler ve uygulamalar meydana gelmiştir. *Watch Tower (Gözcü Kulesi)* dergisinin yanında *Awake! (Uyanış!)* dergisini çıkarmıştır. Uygulamış oldukları misyonerlik faaliyetleri çerçevesinde kapı kapı dolaşarak anlatma yöntemi yine bu dönemde ortaya çıkmıştır. Bu yöntemin yanında özellikle 1920'li yıllardan sonra misyonerler, radyo kanallarını aktif bir şekilde kullanarak mesajlarını yaymaya çalışmışlardır. Evlere yapılan ziyaretlerde insanlara portatif gramofonlarla Kutsal Kitap yorumları dinletilmiş, ilgi duyanların evlerinde ise Kutsal Kitap incelemeleri gerçekleştirilmiştir. Rutherford, tüm ömrüne 20 kitap sığdırmış, onun döneminde yayımlanıp dağıtılan kitap ve kitapçıklar, yaklaşık 400 milyon

---

²⁴⁰ Yasdıman, *Türkiye'de Yehova'nın Şahitleri*, 57.

²⁴¹ Chryssides, *Exploring New Religions*, 95.

adeti bulmuştur. Hareketin liderliğini yaptığı süre boyunca üye sayısını 6 katına çıkardığı ifade edilen Rutherford, 1942 yılında ölmüştür.²⁴²

Rutherford'un ölümünün ardından hareketin liderliğini Nathan H. Knorr almıştır. Daha önce *Watch Tower* dergisinin matbaa müdürlüğünü yapmış, lider olduktan sonra yöneticilik becerilerini kullanarak hareketi belli bir seviyeye taşımıştır. Hareket içerisindeki üyelerin eğitimlerine çok büyük önem vermiş ve onların misyonerlik faaliyetlerinde, inançlarını etkili bir şekilde yayabilmek Gilead adında misyoner okulu açmıştır. Amerika sınırları içinde ve dışında büyük toplantıların yanında sempozyumlar icra ederek harekete hem tanınırlık hem de geniş bir çalışma alanı kazandırmıştır. Ayrıca *Watch Tower* ve *Awake!* Dergilerinin isimsiz yayımlanmasına karar vermiştir.²⁴³ Nathan Knorr da selefleri gibi Mesih'in gelişi için tarih belirtmiştir. Yapılan birtakım hesaplamalar neticesinde Adem'in yaratılışının 6000. yılı tamamlanmış ve artık 7. milenyum çağına geçilmiştir. Bu noktada tamamlanmanın gerçekleşeceği tarih olarak 1975 yılı işaret edilmiş, bu tarihte Armageddon'un gerçekleşmesi ve Mesih'in gelişi beklenmiştir. Fakat beklentilerin yine boş çıkması üzerine hareketten kopuşlar meydana gelmiştir. Knorr, kısmen toparlamaya çalışmışsa da 1977 yılında ölmüş ve bu amacını tam olarak gerçekleştirememiştir.²⁴⁴

Knorr'dan sonra hareketin başına aynı zamanda derneğin yönetiminde olan William Franz geçmiştir. *Watch Tower* ve İncil'in farklı dillere çevirilerinde oldukça büyük çaba sarf etmiştir. Entelektüel bir kişiliğe sahip olan Franz, Knorr'dan sonra dağılmaya yüz

---

²⁴² Yasdıman, "Yehova'nın Şahitleri", 607.

²⁴³ Gordon J. Melton, *Encyclopedic Handbook of Cults in America* (New York: Routledge, 2013), 185-186.

²⁴⁴ Chryssides, *Exploring New Religions*, 99.

tutan hareketi tekrar toparlamış ve faaliyetlerine devam etmiştir.²⁴⁵ 1992 yılında öldükten sonra lider, Milton Henschel olmuştur. Onun liderliği çok uzun sürmemiştir. Daha önceki liderlerin aksine Henschel, 2000 yılında kendisi ve yönetim kurulu topluca istifa ederek teşkilatta bir ilki gerçekleştirmişlerdir. Gerçekleşen bu istifanın ardından Don Adams, Henschel'in yerine geçmiştir. Sonrasında yeni bir yönetim şekli kurularak üç denetleme organı teşekkül etmiştir. Yehova'nın Şahitlerinin Hıristiyan Cemaati dini ve eğitim işlerini denetleyecek; Yehova'nın Şahitlerinin Dini Düzeni personel konularından sorumlu olacak; Krallık Destek Hizmetleri ise başta binalar ve araçlar olmak üzere cemiyetin fiziksel kaynaklarıyla ilgilenecek şekilde teşkilat düzeni sağlanmıştır. Adams, 2019 yılında öldükten sonra teşkilat için yönetim kurulu başkanı seçilmemiştir. Bundan sonraki süreçte yönetimdeki üyeler alfabetik sıraya göre başkanlık yaparak teşkilatı yönetme devam etmişlerdir.²⁴⁶

Yehova Şahitleri, bir olan Tanrı'ya inanmışlardır. İsa'yı Tanrı olarak kabul etmemişler, dolayısıyla teslis inancı da Yehova Şahitleri'nin akidesi içerisinde yer almamıştır. Onlara göre Kutsal Kitap hatasız ve Tanrı'nın yegâne gerçek sözüdür. Ayrıca Yehova Şahitleri'nin kan vermeleri yasaklanmıştır. Çünkü onlara göre kan, Tanrı tarafından kutsal kılınmıştır. Birçok tıbbi müdahaleyi kabul etmişlerdir fakat başka birisinden kan alıp verme konusunda son derece hassas davranmışlardır.²⁴⁷

Yehova Şahitleri, Hristiyanlığın artık orijinal olmadığını söylemişler ve bunu eski haline döndürmenin ancak kendileri tarafından mümkün olabileceğine inanmışlardır.

---

²⁴⁵ Yasdıman, *Türkiye'de Yehova'nın Şahitleri*, 61.

²⁴⁶ George D. Chryssides, *Jehovah's Witnesses: A New Introduction* (London: Bloomsbury Academic, 2022), 26.

²⁴⁷ Hatice Acar, "Yehova Şahitleri ve Türkiye'deki Misyonerlik Faaliyetleri 'Antalya Örneği', *Kesit Akademi Dergisi* 20 (2019), 284-285.

Onlara göre Hristiyanlık pagan unsurlar içermektedir. Noel'in pagan bir topluluk olan Roma İmparatorluğunun kutladığı bir bayram olduğuna; Paskalya Yortusunun da pagan toplumların 'bahar bayramı' olduğuna inanmışlardır. Bunlardan ötürü bu inanç ve ibadet türlerini kabul etmemişlerdir. Bu inançların aksine Evharistiya ve Vaftiz uygulamasını kabul etmişlerdir. Özellikle Vaftiz töreni, Yehova Şahitliğine giriş için önem arz ettiğinden ötürü harekete katılanlar için şart koşulmuştur. Ayrıca İsa'nın çarmıhta değil, basit bir işkence direğinde öldüğünü söylemişlerdir. Şahitlere göre, İsa'nın ölümü Tanrı'ya inanan insanlar için bir kefarettir.²⁴⁸

2. YENİ DİNİ HAREKETLERİN KIYAMET TELAKKİLERİ

2.1. Ahir Zaman

Kıyametçi hareketlerin en önemli özelliklerinden birisi insanlığın son dönemlerinde yaşanacak olan kötü senaryolardan bahsetmeleridir. Kimi hareketler bünyesinden ayrıldığı ana akım dinin söylemlerini sürdürürken kimi hareketler ise daha farklı yorumlamalar içerisine girmişlerdir. Halkın Tapınağı hareketi bahsi geçen sosyal oluşumlardan birisidir. Hareketin inanç yapısına Jim Jones'un sahip olduğu karmaşık zihin dünyası şekil vermiştir. Bu doğrultuda Jones kendisinin Tanrı olduğunu söylemiş, gerçek Tanrı'yı ise "Akbaba Tanrı" olarak nitelendirmiştir. Yine kendisini kurtarıcı Mesih, şifacı ve ölüleri diriltiren bir peygamber olarak tasvir etmiştir. Kendi özelliklerini ve doğumunu İsa Mesih'e atıfta bulunarak açıklamıştır. Kurmuş olduğu hareket milenyalist nitelikli olduğundan ötürü söylemleri de hep bu minvalde olmuştur.²⁴⁹ Jones, Hristiyanlığın temel akidelerini kısmen reddettiği için kurduğu hareketin inanç esasları

---

²⁴⁸ Köse, *Milenyum Tarikatları*, 39-40.

²⁴⁹ Wessinger, *How the Millennium Comes Violently*, 37.

içerisinde ahir zamana dair sıralanmış bir inanç yapısı oluşmamıştır. O, doğrudan kıyametin kendisine vurgu yaparak dünyanın nükleer bir savaşla yok olacağını ifade etmiştir.²⁵⁰ Çok spesifik olmasa da Jones, Amerika'yı ve onun kurduğu kapitalist düzeni ahir zaman olayı gibi kabul edip Amerika'ya düşmanlık beslemiş, nükleer savaşı da bu durumun başlatacağını düşünmüştür.²⁵¹ Bu nükleer savaştan korunmanın yolunun vaat edilmiş topraklar olarak ilan ettiği Jonestown'a gitmek ve orada kalmak olduğunu ifade etmiştir.²⁵² Jones, sadık müritlerine sürekli olarak kendilerinin tehdit edildiğini, her an baskına uğrayıp öldürülebileceklerini telkin etmiş ve bunları da ahir zaman olayı gibi sunmayı başarmıştır.

Halkın Tapınağı hareketine şiddet eylemleri çerçevesinde benzerlik taşıyan Branch Davidian hareketi, teolojik noktada Halkın Tapınağından farklılık arz etmektedir. Branch Davidian lideri David Koresh, kıyamet öncesinde gerçekleşecek olan ahir zaman olaylarını geleneksel Hristiyanlığın inanç esasları çerçevesinde takipçilerine aktarmıştır. Fakat Koresh'ten önce hareketin lideri olan Ben Roden, ahir zamanda gerçekleşecek olan birtakım olaylar hakkında öngörülerde bulunmuştur. Ona göre Ortadoğu'da savaş başlayacak, modern dönemin İlyas peygamberi olarak görülen Victor Hotueff dirilecektir. Bazı Davidian'ların Armageddon'a yakalanıp şehit olarak öleceklerini ve edebi hayata yükseltileceklerini ifade etmiştir. Müritlerine Armageddon'un Amerika'da Branch Davidian hareketine karşı yapılacak olan bir saldırıyla başlayacağını bildirmiştir.²⁵³ Mükemmeliyetçi bir anlayışa sahip olan Roden, milenyum anlayışını da buna göre

---

²⁵⁰ Chidester, *Salvation and Suicide*, 5.

²⁵¹ Chidester, *Salvation and Suicide*, 6.

²⁵² Peter B. Clarke, "Peoples Temple", *Encyclopedia of New Religious Movements*, ed. Peter B. Clarke (London and New York: Routledge, 2006), 490.

²⁵³ Cowan - Bromley, *Cults and New Religions*, 124.

şekillendirmiştir. Mesih'in dönüşünün ve krallığını kurulmasının ön şartı olarak seçilmiş kişilerin kendilerini arındırması ve Kutsal Kitaba uyması olarak belirlemiştir. Bu doğrultuda kendisini Mesih'in dönüşünü hazırlayan ve krallığı organize eden Davut olarak görmüştür. Bu düşüncelerinin doğrultusunda takipçilerini İsrail'e taşınmayı teşvik etmişse de bu davetine bir karşılık alamamıştır.²⁵⁴

Bundan sonraki süreçte bu ve benzeri söylemleri devam ettiren Koresh, hem ahir zamana hem de Mesih beklentisi üzerine söylemlerde bulunmaya başlamıştır. Kendisinin Tanrı tarafından seçilmiş Mesih olduğuna inanmıştır. 1985 yılında eşiyle İsrail'e gitmiş ve oradayken bir aydınlanma yaşadığını söylemiş, tıpkı Hristiyanlıktaki Pavlus'un vizyonu ve İslam Peygamberi Hz. Muhammed'in miraca yükselişi gibi bir durum yaşadığını belirtmiştir. Kendisinin Vahiy 10:7'deki²⁵⁵ Yedinci Melek, yani Tanrı'nın ahir zamanla ilgili son sırlarını ortaya çıkaracak olan kişi olarak görmeye başlamıştır.²⁵⁶ Koresh, günahkâr dünyanın Tanrı tarafından yakın zamanda yargılanacağını söylemiş hem kendisinin hem de takipçilerinin kıyamet senaryosunda çok önemli roller üstleneceğini ifade etmiştir. Ayrıca Tanrı'nın kendisini Vahiy kitabında bahsi geçen yedi mührün anlamını çözmek için seçtiğini iddia etmiştir. Ahir zamanda yaşanacak olayları da yedi mühür çerçevesinde anlatmıştır.²⁵⁷ Yedi mühürle mühürlenmiş kitap açıldığında, yeryüzünde huzur ve güven ortamı oluşana kadar birtakım kötülüklerin meydana geleceği

---

²⁵⁴ Cowan - Bromley, *Cults and New Religions*, 124-125.

²⁵⁵ "Ama yedinci meleğin sesini duyuracağı günlerde, melek boruyu öttürdüğünde, tıpkı hizmetkârları peygamberlerin ağzından bildirdiği gibi Tanrı'nın gizemli tasarısı sonuçlanacak."

²⁵⁶ Cowan - Bromley, *Cults and New Religions*, 129.

²⁵⁷ Eugene V. Gallagher, "Cults", *Encyclopedia of Millennialism and Millennial Movements*, ed. Richard A. Landes (New York: Routledge, 2000), 198-199.

belirtilmektedir. Birinci mühür açıldığında başına taç takmış, eline ok almış, beyaz bir at üzerinde zaferden zafere koşan birisi ortaya çıkacaktır. Bu kişinin İsa olduğu kabul edilmektedir. İkinci mühür açıldığında al bir ata binmiş birisine büyük bir kılıç ve insanları öldürme gücü verilecektir. Üçüncü mührün açılmasıyla birlikte yağız ata binmiş ve elinde terazisi olan, kıtlığı haber veren birisi çıkacaktır. Dördüncü mührün açılması sonucu, binicisinin adı Ölüm olan bir at çıkacaktır. Ona kılıç, kıtlık, ölüm ve vahşi hayvanlarla birlikte insanları öldürme gücü verilecektir. Beşinci mühür açıldığında inançları uğruna öldürülenler sızlanmaya başlayacaklar; onlara beyaz kaftan verilerek Mesih uğruna ölenlerin devirleri tamamlanana kısa bir süre daha sabretmeleri söylenerek sakinleştirilecektir. Altıncı mührün açılmasıyla birlikte şiddetli depremler olacaktır. Güneş siyah, ay ise kırmızı olacak; göğün yıldızları dökülüp, dağlar sarsılmaya başlayacaktır. Yedinci ve son mühür ise Koresh'in iddiasına göre kendisi tarafından açılacaktır. Bu mühür Tanrı'nın genç elçisi tarafından açılacak ve gökte yarım saat kadar sükül olacaktır.²⁵⁸ Koresh, kıyamet öncesinde yaşanacak olan olayları bu şekilde Hristiyanlığın temel akidesini takip ederek açıklamış ve son merhaleyi kendisinin seçilmişliği üzerinden hareket ederek açıklama gayretinde bulunmuştur.

Güneş Tapınağı Hareketi de kıyamet vurgusu ve dünya dışı varlıklara inanmalarıyla öne çıkan hareketlerden birisi olma özelliğini taşımaktadır. Lider Di Mambro ve diğer üyeler Sirius yıldızında yaşayan ve tarihin kritik zamanlarında ortaya çıkıp insanlığı uyandırmak için dünyaya paraşütle gelip giden "tam bilinçli" varlıkların olduğuna inanmışlardır. Hareketin diğer lideri Jouret ise dünyanın Balık Çağı ile Kova Çağı arasındaki bir eşikte olduğunu, ekolojik bir felaketin yakın olduğunu iddia etmiştir. Çevresel kirlenmeler, doğmakta olan Yeni Çağ, beklenen kıyamet öncesi gerçekleşecek

---

²⁵⁸ Anthony Storr, *Öteki Peygamberler*, çev. Aslı Day (İstanbul: Okyanus, 2001), 34.

olan ahir zaman olayları arasında kabul edilmiştir.²⁵⁹ Ortaya çıkan bu Yeni Çağ, dünyanın ateşle yok edileceği bir kıyametin habercisi niteliği taşımaktadır. Jouret, çevre kirliliğinin devasa boyutlara ulaştığını ifade ederek bunu üstü kapalı da olsa kıyamet alameti olarak nitelendirmiştir. Jean-François Mayer'in aktardığına göre Güneş Tapınağı hareketi, Kova Çağı'nın yaklaşmakta olduğuna inanmış ve gezegenin bir döngünün sonuna geldiğini söylemiştir. Buna göre Dünya, 5. Krallık olarak adlandırılan Güneş Irkını doğuracak ve "ruhların çağı" olarak adlandırılan Kova Krallığı kurulmuş olacak. Bu inançların hemen hepsi hareketin ahir zaman anlayışı noktasında bizlere genel geçer fikirler sunmaktadır.²⁶⁰ Ayrıca bu çileli çağdan kurtulmak için seks büyüsü yaparak güçlü ruhların ortaya çıkması gerektiği düşünülmüş ve bu doğrultuda hareket edilmiştir.²⁶¹

Di Mambro, reenkarnasyon inancının neticesi olarak kendince bir Deccal'in varlığından bahsetmiştir. Tarikatın teknolojik işlerinden sorumlu olan Dutoit ve eşinin çocuk sahibi olmaları lider tarafından yasaklanmasına rağmen, Dutoit'nın bir erkek çocuğu dünyaya gelmiştir. Di Mambro kendi çocuğunu "kozmetik çocuk" olarak kabul ederek adını Emmanuelle koymuş, Dutoit ise rakip olarak Immanuel ismini vermiştir. Bunun üzerine Di Mambro, çocuğun Deccal'in enkarnesi olduğunu söyleyerek onu Deccal ilan etmiş, ardından onun kalbini kazıkla delerek öldürmüştür.²⁶² Güneş Tapınağı

---

²⁵⁹ Susan J. Palmer, "The Solar Temple", *Encyclopedia of Millennialism and Millennial Movements* (New York: Routledge, 2000), 705.

²⁶⁰ Jean-François Mayer, "The Dangers of Enlightenment: Apocalyptic Hopes and Anxieties in the Order of the Solar Temple", *The Order of the Solar Temple: The Temple of Death*, ed. James R. Lewis (Aldershot: Ashgate, 2006), 93-94.

²⁶¹ George D. Chryssides, "Sources of Doctrine in the Solar Temple", *The Order of the Solar Temple: The Temple of Death*, ed. James R. Lewis (London: Ashgate, 2006), 120.

²⁶² Chryssides, "Sources of Doctrine in the Solar Temple", 117.

hareketinin inanç yapısı Tapınak Şövalyelerinin inanç yapısı üzerine kurulu olduğu için bu öldürme yöntemi onların ritüellerine işaret etmektedir. Tapınakçıların gizli mabetlerinde İsa'nın böğrünü delen mızrak figürü bu tarikatla ilişkilendirilmiştir. Deccal, Hristiyan literatüründe Anti-Christ olarak nitelendirildiği için onun kalbini kazıkla delerek öldürmek Mesih'in intikamı olarak kabul edilmiştir. Di Mambro, Dutoit'nın oğlunun Deccal olarak nitelendirdiği için bu ölüm yöntemini tercih ettiği düşünülmektedir.²⁶³

Aum Shinrikyo'ya baktığımızda, benzer inanışların hâkim olduğu görülmektedir. Hareketin lideri Shoko Asahara, sık sık kıyametin yaklaştığına dair söylemlerde bulunarak müntesiplerini korkunç sona hazırlama yoluna gitmiştir. Onun bu apokaliptik inanç sistemi Vahiy Kitabına ve Nostradamus'un kehanetlerine dayanmaktadır. İlk başlarda iyimser binyılcılık anlayışı hakimken daha sonra şiddete dönük bir anlayış oluşmuştur. Asahara'ya göre var olan çağ sona ermiş ve artık gelecek olan yeni çağ felaketlerle dolu olacaktır.²⁶⁴ 1989 yılından itibaren yazmış olduğu yazılarda, dünyada geniş çapta yayılan zararlı bir güç ve enerjiden bahsetmiştir. Buna müteakiben 1999 yılına kadar bu felaketin gerçekleşeceğini öngörmüş, yeni çağı bu felaketlerden kurtaracak olanların ise Asahara'yı takip edip onu örnek alan 30.000 kişilik maneviyatı güçlü olan insanların olacağını ifade etmiştir. Asahara, bu kişilerin dünyayı yok edecek olan negatif

---

²⁶³ Chryssides, *Exploring New Religions*, 59.

²⁶⁴ Ian Reader, "Aum Shinrikyo", *Encyclopedia of Millennialism and Millennial Movements*, ed. Richard A. Landes (New York: Routledge, 2000), 73-74.

enerjinin kötülüklerine karşı koymak için yeterli pozitif enerjiyi sağlama etkisine sahip olacaklarını söylemiştir.²⁶⁵

Asahara'nın kıyamete dair kehanetlerini Japon Budizm'i içerisinde bulmak da mümkün olmaktadır. Buna göre Buda'nın ölümünden bu zamana kadar üç adet bin yıllık dönem var olmuştur. İlk bin yıllık dönem, insanların uyum ve barış içinde yaşadığı dönem olan 'mükemmellik' (*shoho*) dönemidir. İkinci dönem Buda'nın öğretilerine genel anlamda uyulmaya devam edilen fakat inançtan uzaklaşmış olan 'taklitçi yasa' (*zoho*) dönemi; üçüncü ve son dönem ise Buda'nın öğretilerinin tamamen unutulup yok sayıldığı 'hukukun yozlaşması' (*mappo*) dönemi olarak adlandırılmıştır.²⁶⁶ Asahara, dünyanın *mappo* döneminde olduğunu vurgulamış, artık kötülük çağının geldiğini söylemiştir. Devasa çevresel kirlilikler ve katliamlar, insanların kötü yaşam tarzları kıyametin habercileri olarak nitelendirilmiştir. Bu yönüyle Güneş Tapınağına benzerliği dikkat çekmektedir. Bunun yanında suçların ve zorbalıkların yayılması, insanların kimseyi umursamadan zevk peşinde koşmaları da felaket öncesi var olan kötülöklere verilen örneklerdir.²⁶⁷ Asahara, birtakım siyasi olayları da ahir zaman alameti olarak yorumlamıştır. Sovyetler Birliğinin demokratik bir yapıya bürünmesi ve başkanlık sisteminin getirilmesi, Avrupa devletlerinin birleşmesi, Orta Doğu'daki karmaşalar,

---

²⁶⁵ Peter B. Clarke, *Bibliography of Japanese New Religions: With Annotations and an Introduction to Japanese New Religions at Home and Abroad* (New York: Routledge, 2013), 574-575.

²⁶⁶ Daniel A. Metraux, "Religious Terrorism in Japan: The Fatal Appeal of Aum Shinrikyo", *Asian Survey* 35/12 (1995), 1144.

²⁶⁷ Metraux, "Religious Terrorism in Japan", 1145.

Halley kuyruklu yıldızının gelişi ve UFO'ların sık sık ortaya çıkışı, dünyanın Armageddon'a hazırlanışı olarak nitelendirilmiştir.²⁶⁸

Asahara, insanlığın ve zamanın dördüncü ve son evresi olan *Kaliyuga* çağında yaşadıklarını söylemiştir.²⁶⁹ Bu zamanda kötülük ve doğal afetler artacak, inançsızlık ve doğruluk ortadan kalkacaktır. Dönemin sonunda doğru kurtarıcı olan Kalki gelecek ve inançsızlığa karşı mücadele edecektir. Kaliyuga'nın sonunda, var olan evren yok olacak ve yeni bir evren ortaya çıkacaktır.²⁷⁰ Asahara, kendisini hem bu döngü içerisinde yer alan kurtarıcı Kalki hem de Hristiyanların beklediği Mesih olarak ilan etmiştir.

Senkretik bir yapı sergileyen Aum Shinrikyo hareketinin apokaliptik inanç düşüncesi Vahiy Kitabı, Buzim ve Hinduizm'in kozmik zaman anlayışı ve Nostradamus'un kehanetleri gibi inançların sentezi niteliğinde olmuştur.

Yehova Şahitleri'nin inanç yapısı içerisinde dünyanın yedi bin yıllık ömrü olduğu kabul edilmiştir. Âdem ile başlayıp Tanrı'nın Krallığı'nın kurulacağı döneme kadar olan süre, yedi bin yıllık dönemi kapsamıştır. İnsanlığın altı bin yıllık süreci tamamladıklarını ve yedinci bin yıllık döneme girdiklerini düşünmektedirler. Yedinci bin yıllık dönemin İsa'nın krallığıyla devam edeceği inancı hâkim olmuştur. Yehova Şahitlerinin hesaplamalarına göre Âdem'den İsa'ya kadar geçen süre 4025 yıl; Âdem'den itibaren dünyanın sonuna kadar olan süre ise 6000 yıldır. Buna göre 1968 yılı insanlığın 5993. yılı olmuş ve 1975 yılında yedi bininci yıl tamamlanmış olacak ve Mesih krallığı başlamış

---

²⁶⁸ Eugene V. Gallagher, "Catastrophic Millennialism", ed. Catherine Wessinger, *The Oxford Handbook of Millennialism* (Oxford: Oxford University Press, 2011), 14.

²⁶⁹ Zeynep Kaptan, *Japonya'da Bir Yeni Dini Hareket: Aum Shinrikyo* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 49.

²⁷⁰ Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, 210.

olacaktı. Fakat bu öngörü gerçekleşmeyince başka bir tarih verilmek zorunda kalınmıştır.²⁷¹

Yehova Şahitleri, temelde Hristiyanlıktan ayrılmış olsa da teolojik inanç noktasında eklektik bir görünüm arz etmiştir. Bu bağlamda özellikle apokaliptik inançlarını Yahudilik ve Hristiyanlığın içerisinden alarak kaynaştırma yoluna gitmişlerdir. Onlara göre kıyamet öncesinde büyük savaşlar, depremler, hastalıklar, suç oranının artması, dünyanın mahvedilmesi, kıtlıklar, ailelerin parçalanması, Tanrı'ya duyulan sevginin azalması, dini inançlardaki iki yüzlülük, umursamaz ve alaycı bir tutumun yaygın hale gelmesi gibi olay ve olgular, ahir zaman alameti olarak kabul edilmiştir²⁷². Bu olaylar gerçekleştiğinde İsa Mesih'in geleceği ve bin yıllık krallık döneminin başlayacağına inanılmıştır.

Bunların yanında hareketin yayın organı olan *Watch Tower (Gözcü Kulesi)* dergisinde kıyamet savaşı olan Armageddon'dan önce şahit olunacak belli başlı olaylardan bahsedilmektedir. 1. Selanıkliler kitabına yapılan atıfla dünya liderlerinin önemli bir "barış ve güvenlik" ilanı yapacakları ifade edilmiştir. Dünyadaki temel sorunları çözme noktasında bir araya gelecekleri fakat bu durumun barışla ilgisinin olmadığı söylenmiştir.²⁷³ Daha sonra bazı hükümetler dünyada var olan dini teşkilatlara karşı hareket geçmeye karar vereceklerdir. Kutsal Kitapta bu hükümetler canavara benzetilmişlerdir. Bu canavar, Tanrı'yı temsil ettiklerini düşünen sahte dinleri yok ederek

---

²⁷¹ Cengiz Batuk, "Kıyameti Beklerken: Hristiyanlık'ta Kıyamet Beklentileri ve Rus Ortodoks Kilisesindeki Yansımaları", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/14 (30 Aralık 2008), 13.

²⁷² Köse, *Milenyum Tarikatları*, 41.

²⁷³ 1.Se. 5:1-3

bir nevi Tanrı'nın emrini yerine getirmiş olacaktır.²⁷⁴ Son olarak ise sahte dinlere karşı yapılan bu saldırı başarılı olduktan sonra Şeytan'ın siyasi ve askeri teşkilatları Yehova'ya tapanlara saldırmak üzere bir araya toplanacaklardır. Bunlar da Kutsal Kitaba atıfla Yehova Şahitlerinin bir diğer ahir zaman olayları olarak kabul edilmektedirler.²⁷⁵

Yehova Şahitleri dışında diğer hareketlerin geneline baktığımızda kıyamet senaryosunu bahsi geçen diğer hareketler gibi “nükleer saldırı” üzerinden kurgulamışlardır. Bu düşüncenin altında hiç şüphesiz Amerika'nın son yüzyıldaki tutum ve davranışları yatmaktadır. Özellikle II. Dünya Savaşı sırasında Japonya'ya atmış olduğu atom bombaları nükleer bir felaket getirdiği için YDH'lerin böyle bir kurgu içerisinde olmaları kaçınılmaz olmuştur. İnsan zihninin tahayyülleri, ancak bu büyüklükteki felaketi kıyamet gibi görebilirdi, nitekim öyle de olmuştur. Çünkü dinlerin aktardığı kıyamet öncesinde gelecek olan kötülükler ve kıyamet senaryoları, nükleer kötülüklerle eşdeğer gibi görülmüş ve fikir dünyasına şekil vermiştir. Daha derin araştırılmaya muhtaç bir durum olsa yapılan bu çalışmada, kıyamet senaryolarının ve ahir zaman olaylarının insanların tecrübe ettikleri durumlarla doğru orantıda olduğu, buna mukabil bu senaryoların şekillendiği kanaati hasıl olmuştur.

2.2. Mesih/Mehdi İnancı

Kıyamet tarikatları olarak bilinen hareketler, bu inancın gereği olarak beklenmekte olan nihai kurtarıcı inancını da bünyelerinde barındırmaktadırlar. Çünkü geleneksel dinlerin tamamı, apokaliptik inançları çerçevesinde bu kurtarıcı inancına yer verdiği için, kendilerinden ayrılan hareketler de aynı çizgiyi takip etmişlerdir. Her dinde farklı

---

²⁷⁴ Vah. 17:15-18

²⁷⁵ “Gözcü Kulesi”, (Şubat 2012), 8-9.

isimlerle adlandırılan kurtarıcı figürü genel anlamda senkretik yapıda olan milenyalist hareketlerde iki türde karşımıza çıkmaktadır:

I) Beklenen kurtarıcının henüz gelmediğine ve zamanı geldiğinde ortaya çıkacağına inanan hareketler. Çalışma içerisinde yer alan Güneş Tapınağı ve Yehova Şahitleri, bu karakterdeki hareketlerdir.

II) Kendi liderlerini ahir zamanda gelecek olan kurtarıcı – Mesih/Mehdi- ilan hareketler. Halkın Tapınağı, Branch Davidian ve Aum Shinrikyo hareketleri bu kategoriye giren hareketlerdir. Yeni Dini Hareketlerin ekseriyeti ikinci kategoride yer almakta ve beklenen kurtarıcının yeryüzünde olduğuna inanmaktadırlar. YDH'lerin liderleri kendilerini Mesih ya da mehdi ilan etmiş, bazen daha da ileri giderek kendilerinin Tanrı olduklarını ileri sürmüşlerdir.²⁷⁶

Halkın Tapınağı hareketi, ikinci grupta yer alan ve hareket liderinin beklenen kurtarıcı olduğuna inanılan hareketlerden birisidir. Lider Jim Jones, gerçek Tanrı'yı sosyalizm olarak nitelendirmiş, kendisinin ise gerçek Tanrı tarafından gönderilen kurtarıcı ya da Mesih olduğunu iddia etmiştir. Var olan psişik yetenekleri, şifa verme ve ölüleri diriltme güçlerini, Mesih olduğunu ispatlama noktasında Tanrı'nın kendisine verdiğini söylemiştir. O ayrıca kendi doğumunu İsa Mesih'in doğumuyla eşdeğer tutmuş, bunun için de fakir ailede dünyaya gelmesini örnek göstermiştir. Jones, İsrailoğullarını kölelikten kurtarmak için gelen Musa, ezilen insanları savunmak ve eşitlik sağlamak için ortaya çıkan İsa ve komünizmi kurmak için mücadele eden Lenin olarak enkarne olduğunu söyleyerek kendisini büyük bir kurtarıcı konumuna getirmeye çalışmıştır.²⁷⁷

---

²⁷⁶ Süleyman Turan - Emine Battal, “Kurtarıcı Tasavvurunun Yeni Dini Hareketlerdeki Boyutları”, *Uluslararası Mehdilik Sempozyumu Bildirileri*, ed. Mehmet Tıraşçı vd. (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, 2018), 584.

²⁷⁷ Wessinger, *How the Millennium Comes Violently*, 37.

Ayrıca Jones'un farklı fikir ve uygulamalarının bir araya gelmesiyle Amerikan kapitalist kıyametini önce gördüğünü söylemiş, mesajına kulak veren takipçileri için vaat edilmiş bir ülke kurmak üzere kendisini peygamber kisvesine bürümüştür.²⁷⁸

Jim Jones, kendisini Mesih ve peygamber ilan etmenin ötesinde Tanrı olarak da ilan etmiştir. Buradaki durumda, niyetinin kendisini farklı bir şekilde konumlandırmak mı yoksa takipçilerini Tanrı'yı bulmaya mı yönlendirmiş olduğu tam olarak belli değildir. Hristiyanlığın Göksel İlahı'nın yerine kendi şahsını konumlandırmıştır. Bundan hareketle dünyadaki hastalıkları, yoksulluğu, ırk ayrımcılığını ve adaletsizliği sonlandırmaya çalışan Tanrısal iradenin kendisinde olduğunu iddia etmiş, bu çerçevede 'Tanrı benim' demiştir. Jones, Tanrı'nın alemlerin ötesinde aranılarak bulunamayacağını, insan hayatını iyileştirme noktasında bu dünya içerisinde çalışıp çabalayarak bulunabileceğini iddia etmiş ve buna kesin bir inançla inanmıştır.²⁷⁹

Jim Jones, sahip olduğunu iddia ettiği Mesihî karakter sayesinde birtakım özelliklerinin olduğunu hem sözel hem de davranışsal olarak ifade etmiştir. Tümörlü hastaları tedavi etme, çaresi olmayan ağrıları iyileştirme, ölüleri diriltme ve bunun yanında çok uzak mekanlardaki insanlardan haberler verme gibi mucizevi olaylar, onu takipçilerinin gözünde tam anlamıyla yüce biri kişilik haline gelmesini sağlamıştır.²⁸⁰

Branch Davidan hareketi Mesih beklentisi yönüyle ikinci kategoride yer alan, Mesih'in geldiğini söyleyip liderlerini Mesih/Peygamber olarak kabul eden hareketlerden birisi olmuştur. Hareket Adventist bir nitelik taşıdığından ötürü köken itibariyle Yedinci Gün Adventistlerine dayanmış, yine bu hareketin içerisinde fikir dünyası gelişen Victor Houteff, YGA lideri Miller öldükten sonra onun yerine geçerek kendisini peygamber ilan

---

²⁷⁸ Hall, "Peoples Temple", 304.

²⁷⁹ Chryssides, *Exploring New Religions*, 37.

²⁸⁰ Chryssides, *Exploring New Religions*, 37-38.

etmiştir. Houteff, Miller'in fikirlerini çarpıtmakla suçlandığı için hareketten kovulmuş ve kendi hareketini kurarak fikirlerini burada yaymaya devam etmiştir. Branch Davidian hareketi içerisinde kendisini beklenen kurtarıcı ilan ilk lider bu minvalde Houteff olmuştur.²⁸¹ Houteff'ten sonra hareketin diğler liderlerinden birisi olan Benjamin Roden, peygamberlik yetkisi aldığını iddia etmiş ve kendisini Kral Davut soyuna dayandırmıştır.²⁸² Ben Roden'in ölümünün ardından liderliğı devralan eşi Lois Roden, Kutsal Ruh Ana'yı temsil ettiğı söylenen bir melek tarafından ziyaret edildiğini iddia etmiş, Üçlü Birlik inancındaki üçüncü kişinin aslında kadın olduğunu söylemiştir. Bu görüşlerini *SHEkinah* adlı bir dergide yayınlarak İkinci Geliş'te Mesih'in bir kadın olarak döneceğini belirtmiştir. Lois Roden, doğrudan olmasa da dolaylı olarak Mesihlik iddiasında bulunmuştur.²⁸³

Branch Davidian hareketinin popülarite noktasında en önde duran lideri hiç şüphesiz David Koresh olmuştur. Onun oluşturmuş olduğu kıyamet teolojisinde üç önemli unsur öne çıkmaktadır: Adını David Koresh olarak değiştirmesi, yedinci mühürü açacağını iddia etmesi ve Yeni Işık misyonu. Asıl adı Vernon Howell olan Koresh, adını Kral Davut'un soyundan geldiğine inandığı için "David"; İsrailileri Babil esaretinden kurtaran Pers Kralına istinaden de "Koresh" olarak değiştirmiştir. Bu şekilde iki tarihsel kralın ruhunu mezcederek perçinlenmiş bir Mesih figürü ortaya çıkarmıştır. Takipçileri de bu durumu fazlasıyla benimseyerek Hristiyanlıkta "Kuzu" olarak temsil edilen İsa Mesih'in aslında Koresh olduğunu ifade etmişlerdir.²⁸⁴ Bunun yanında Yeni Işık misyonu, Mesih anlayışı

---

²⁸¹ Chryssides, *Exploring New Religions*, 48-49.

²⁸² Cowan - Bromley, *Cults and New Religions*, 124.

²⁸³ Eugene V. Gallagher, "The Branch Davidians", *Introduction to New and Alternative Religions in America*, ed. Eugene V. Gallagher - W. Michael Ashcraft (London, Westport: Greenwood Press, 2006), 2/160.

²⁸⁴ Cowan - Bromley, *Cults and New Religions*, 129-130.

içerisinde kutsal evlilikleri ihtiva etmiştir. Bir başka deyişle Koresh, hareketin içerisindeki tüm kadınlara sahip olma hakkını kendisinde bulmuş, onlardan dünyaya gelecek olan çocukların da kutsal olacağını ifade etmiştir.²⁸⁵

Waco'daki hareket merkezinin kuşatma altında olduğu dönemlerde ise Koresh, kendisinin Tanrı olduğunu söyleyerek müntesipleri üzerinde mutlak bir kontrol sağlamaya çalışmıştır. Ayrıca yazdığı mektupları Yehova Koresh adıyla yazarak imzaladığı ifade edilmiştir.²⁸⁶ Howell, müritleri için David Koresh, Mesih Cyrus ve Babil' karşı savaş başlatıp bununla birlikte ahir zamanı başlatacak olan Vahiy Kuzusu olmuştur.²⁸⁷ Fakat Wessinger, Koresh'in kendisini İsa Mesih'le değil, Yeşaya 53'te tarif edildiği şekilde acı çeken hizmetkârla özdeşleştirdiğini ifade etmiştir. Yeşaya'da geçen "Soyunu göreceğ, günlerini uzatacak" ifadesi İsa Mesih için söylenmemiştir. Çünkü onun çocuğu olmadığı için Koresh bu bahsi geçen kişinin İsa Mesih olamayacağını ileri sürmüştür. Mezmurlar 45'te bakirelerle evlenip ve çocukları olan bir Mesih'ten bahsedilmiştir. Koresh de kendi durumunu temellendirmek ve kehaneti gerçekleştirmek için genç kadınlarla evlenmiş ve çocuk sahibi olmuştur.²⁸⁸ Bunun yanında Chryssides, Waco kuşatmasındaki ölümlerden sonra Koresh'in 33 yaşında ölmesi ve onun İsa Mesih'le aynı yaşta ölmesinin ona yapılan bir atıf olabileceği, Koresh'in bunu kasıtlı olarak istediğini fakat yine de tam olarak bu durumun bilinemeyeceğini bildirmiştir.²⁸⁹

---

²⁸⁵ Battal, *Kıyametin Gölgesinde*, 93.

²⁸⁶ Storr, *Öteki Peygamberler*, 35.

²⁸⁷ Jeff Guinn, *Waco: David Koresh, the Branch Davidians, and A Legacy of Rage* (New York: Simon & Schuster, 2023), 69.

²⁸⁸ Wessinger, *How the Millennium Comes Violently*, 84.

²⁸⁹ Chryssides, *Exploring New Religions*, 56.

Güneş Tapınağı hareketinin Mesih beklentisi diğerlerinden farklılık arz eder. Temel olarak ikinci kategoride yer almasına rağmen, beklenen Mesih hareketin lideri değil, bu liderin kızı olmuştur. Di Mambro ve eşi Bellaton'un Emmanuelle isminde kız çocukları dünyaya gelmiştir. Bu çocuk çok özel olarak görülmüş, bazen “kozmetik çocuk” bazen de “avatar” olarak kabul edilmiştir. Biyolojik olarak erkek olmamasına rağmen her zaman ona erkek gibi davranılmış ve ondan erkek olarak bahsedilmiştir. Aslında kozmetik çocuk olarak kabul edildiği ve herhangi bir cinsiyetinin olmadığı vurgulansa da tarih içerisinde beklenen Mesih'in erkek olması muhtemelen Di Mambro'yu böyle davranmaya itmiştir. Emmanuelle'nin kurtarıcı rolü tam olarak bilinmemiş olsa da hareket içerisinde ona sürekli “O” diye hitap edilerek eşsiz roller biçilmiştir.²⁹⁰ Emmanuelle, Ürdün nehrinden getirilen suyla vaftiz edilerek kendisine daha fazla kutsallık atfedilmiştir. Di Mambro, kızını saf tutmak için ona sürekli olarak kask ve eldiven giydirmiş ve ona ailesi dışında herhangi birisinin dokunmasını tamamen yasaklamıştır.²⁹¹ Bellaton'un herhangi bir cinsel birleşme olmadan mistik bir şekilde hamile kaldığı iddiası ve kızı Emmanuelle'nin anne rahmine düşmesi, Meryem'in hamile kalışına ve İsa'nın doğumuna yapılan bir atıftır. Olayların bu şekilde birbirleriyle bağlantılı hale getirilmeye çalışılması, düşüncelerin ve eylemlerin temellendirilmesi noktasında önem arz etmiştir.²⁹²

Liderinin nihai kurtarıcı Mesih olduğuna inanılan hareket olan Aum Shinrikyo, Mesih anlayışında Nostradamus kehanetleri, Budizm ve Hristiyanlık karışımı bir anlayış benimsemiş ve bu çerçevede senkretik bir görünüm arz etmiştir. Bunun yanında iyimser bir binyılcılık anlayışına sahip olan Asahara, daha barışçıl bir çağı başlatma misyonuna

---

²⁹⁰ Chryssides, “Sources of Doctrine in the Solar Temple”, 120.

²⁹¹ Wessinger, *How the Millennium Comes Violently*, 222.

²⁹² Köse, *Milenyum Tarikatları*, 73.

sahip olduklarını düşünmüştür. Dünyayı felaketlerden kurtaracak olanların ve “gerçek galipler”in kendileri olduğunu ileri sürmüştür.²⁹³

Asahara, 1985 yılından itibaren kendisine Mesihî özellikler atfetmeye başlamıştır. Miura sahilinde çileci bir uygulama esnasında gökten inen bir Tanrı’dan (Şiva) vahiy aldığını söyleyerek bu Tanrı’nın, kendisini “orduları yöneten ışık Tanrısı” olarak atadığını bildirerek görevinin Shambala Krallığı’nı kurmak olduğunu ifade etmiştir. Shambala’nın ise psişik güçleri elde etmiş olan insanlardan oluşan ideal ülke olduğunu açıklamıştır.²⁹⁴ Shambala kavramı, Budist metinleri içerisinde yer alan *Kalacakra Tantra*’dan aktarılmaktadır. Shambala’nın kuzeydoğu Asya’da var olan gizli bir vadi olduğu düşünülmektedir. Zaman içerisinde, bu ülkenin ideal kralı olan Raudra Çakrin bir Mesih olarak yeniden doğacak ve kafirleri nihai bir savaşta yenecektir. Bu doğrultuda Asahara, Japonya’nın Shambala olması için çalışmış ve kendisini de reenkarne olmuş bir Mesih olarak addetmiştir.²⁹⁵

Asahara’nın Mesihlik iddiası, sadece Budizm kökenli bir inancın neticesi olmamış aynı zamanda Hristiyan Mesih inancının etkisiyle de oluşmuştur. 1988 yılında Aziz Yuhanna’nın Vahiy’lerini okumaya başlaması sonucu kıyamet tartışmaları onu etkilemiş, Armageddon terimini ve onun muhtevasını oluşturan anlamı İncil’den almış ve teolojisini oluştururken bunlardan yararlanmıştı. Netice itibarıyla, kendisini dünyanın kurtarılabilmesi için kurban edilmesi gereken Mesih olarak tanımlamış ve bu şekilde

---

²⁹³ Reader, “Aum Shinrikyo”, 73-74.

²⁹⁴ Manabu Watanabe, “Salvation and Violence in Japanese Buddhism: The Case of Aum Shinrikyo”, *The Dao Companion to Japanese Buddhist Philosophy*, ed. Gereon Kopf (Dordrecht: Springer Netherlands, 2019), 289.

²⁹⁵ Shimazono, “In the Wake of Aum”, 388.

topluluğa ilan etmiştir.²⁹⁶ Genel bir çerçeveden baktığımızda Asahara, teolojisinden etkilendiği her dinin nihai kurtarıcı karakterini kendi varlığıyla mezcetmiştir. YDH'lerin liderleri genellikle kendilerini bu kalıba oturtmaya çalışarak bir şekilde şahıslarında ulviligi artırma çabalarına girmişler ve Asahara da bunlardan birisi olmuştur. Bu sayede hem dokunulmazlığını artırmak hem de hareketin üyelerini kontrol altında tutmak daha kolay olmuştur.

YDH'ler içerisinde hem kıyametçi, hem Mesihçi hem de misyoner kökenli bir hareket olan Yehova Şahitleri, Mesihî beklenti noktasında ilk kategoride yer almaktadır. Hareketin temel inanç yapısına göre Mesih henüz gelmemiş ve şartlar uygun olduğunda kendisini gösterecektir. Mesih beklentisi ve inancından önce hareketin teolojik noktada geleneksel Hristiyanlıktan ayrılan bir noktasına değinmek gerekmektedir. Yehova Şahitleri teslis inancını tamamen reddetmişlerdir. Bu inancın pagan kültüründen geldiğine ve asla gerçek bir inancı yansıtmadığına inanmışlardır. İsa onlara göre Tanrı değil, Tanrı'nın biricik oğludur. Onun varlığı anne rahmine düşmeden önce ruh formunda var olmuştur. Onun, öldükten sonraki dirilişi bedenen değil ruhen olduğu için ahir zamanda da gözle görülemeyecek şekilde geleceğini ifade etmişlerdir.²⁹⁷ Yehova Şahitlerine göre İsa çarmıhta değil, bir işkence kazığında utanç verici bir şekilde ölmüştür. Bu inanç noktasında da ana akım Hristiyanlıktan ayrılmışlardır.²⁹⁸

Hareketin Mesih beklentisine dair var olan inancın temellendirmesini hareketini kurucusu Russell yapmıştır. Mesih'in gelişinin sessiz ve görünmez bir şekilde olacağını

---

²⁹⁶ Reader, *A Poisonous Cocktail?*, 18.

²⁹⁷ Aydın, *Türkiye'ye Yönelik Batı Kökenli Dinî Cereyanlar*, 258-259; Chryssides, *Jehovah's Witnesses*, 50.

²⁹⁸ M. James Penton, *Apocalypse Delayed: The Story of Jehovah's Witnesses* (Toronto: University of Toronto Press, 2015), 265.

ifade ederek onun gelişini 1914 yılı olarak vermiştir. Kutsal Kitap'a atıfla Mesih'le birlikte meshedilmiş 144.000 kişinin kurtuluşa ereceğini belirtmiştir.²⁹⁹ Fakat bu tarihte gözle görülür bir gelişme olmadığı için tarihlendirmede değişikliğe gidilmiştir. Hareketin Russell'dan sonraki lideri Rutherford, 1920 yılında yazdığı bir kitabından 1914 tarihlendirmesini desteklemeye devam ederek Mesih'in egemenliğinin başladığını ifade etmiştir. Fakat Mesih gözle görülür bir şekilde gelmeyeceği için fiziksel anlamda bir geliş beklememişlerdir. Onlara göre Mesih'in geliş bedensel olmayacağı için gerçekleşecek olan ruhsal diriliş tam olarak "birlikte olma" anlamına gelmektedir. Yehova Şahitlerine göre Mesih geldiği zaman Şeytan'ı yok edecek ve dünya üzerinde nihai bir egemenlik kuracaktır.³⁰⁰ Kıyamet savaşı olan Armageddon'dan sonra Mesih'in kendisi ve kilisesi bin yıllık hükümdarlığı sırasında yeryüzü cennetinde insanlığa Kral ve Kâhinler olarak hizmet edeceklerdir.³⁰¹

Yehova Şahitleri, Kutsal Kitap'taki bir anlatımdan yola çıkarak dünya üzerinde yedi hükümdarlığın olacağına, bunlardan altı tanesinin gerçekleştiği ve şu an yedinci hükümdarlık döneminde olduklarına inanmışlardır. Daha öncesinde Mısır, Babil, Asur, İran, Yunan ve Roma hükümdarlık sürmüş, şimdi ise Amerika ve İngiltere'nin bunu devam ettirdiklerini söylemişlerdir. Bu iki devletin dönemlerinin kısa süreceği ve ardından Armageddon'un başlayacağını, İsa'nın Şeytan'ı yenerek büyük imparatorluğu kuracağını ifade etmişlerdir.³⁰² Ayrıca Mesih'in görünmezliğinin yanında düşmanların

---

²⁹⁹ David L. Weddle, "Jehovah's Witnesses", *Introduction to New and Alternative Religions in America*, ed. Eugene V. Gallagher - W. Michael Ashcraft (London, Westport: Greenwood Press, 2006), 2/65.

³⁰⁰ Chryssides, *Exploring New Religions*, 98-99.

³⁰¹ Penton, *Apocalypse Delayed*, 265.

³⁰² Köse, *Milenyum Tarikatları*, 41.

ortasında bulunup hüküm sürdüğüne ve Armageddon'a hazırlık yaptığına inanmışlardır.³⁰³

İsa'nın dönüşüyle alakalı hareketin tarihi seyri içerisinde sürekli bir tarihlendirme durumu söz konusu olmuştur. Daha önce 1875, 1914, 1920, 1925, 1940, 1975 ve 1984 gibi tarihler deklare edilmiş fakat bu tarihlerin hiç birisinde herhangi bir geliş olmadığı için artık bu uygulamadan vazgeçilmiştir. Yehova Şahitlerini diğer Hristiyan mezhep ve YDH'lerden ayıran en temel konulardan birisi tarih verme konusu olmuştur.³⁰⁴

Kıyameti ön plana çıkaran hareketlerin tamamında mevcut olan Mesih inancı ve beklentisi, farklı anlayışlarla tezahür etmiştir. Beklenen ve gelmiş olan Mesih olarak ikiye ayrılmış olan bu durumda, istisnasız tüm YDH yapıları, kendi inançlarının arka planını ana akım bir dinin inancıyla doldurmuştur. Gerek temel inancı değiştirmeden alarak gerekse kısmi ya da tamamen değiştirerek kendi teolojilerine alan liderler, kendilerini bir şekilde bu inancın merkezine yerleştirmişlerdir. Merkezde yer almanın verdiği özgüven, elde edilen güç ve sınırsız otorite, üyeler üzerinde de farklı etkiye sebep olmuştur. Liderlerin takındığı bu tavırlar, genellikle hareketlerin son bulmasına sebebiyet vermiş ve tarihteki varlıklarını kaybetmelerine yol açmıştır.

2.3. Kıyamet Anlayışı ve Beklentisi

Dinlerin teolojik yapıları, peygamber odaklı söylemleri ve inanç yapıları büyük bir yok oluştan bahsetmişlerdir. Bu yok oluş süreci içerisinde, dinlerin genel söylemi her zaman için dünyanın daha iyi bir durumdan daha kötü bir hale doğru evrildiğidir. Bu evrilmenin neticesinde kıyametin kopması, her şeyin yok olması ve bazı inançlara göre yeniden yaratılması kaçınılmaz olacaktır. Kıyamet tarikatları olarak adlandırılan YDH'ler

---

³⁰³ Penton, *Apocalypse Delayed*, 265.

³⁰⁴ Köse, *Milenyum Tarikatları*, 41.

de söylemlerini bu yönde geliştirmişlerdir. Özellikle liderlerinin tutum ve ifadeleri, hareketlerin genel yapılarına şekil vermiştir. Gerek ahir zaman olayları gerekse kıyamet sahneleri bu liderlerin dini ve psikolojik alt yapılarının ürünleri olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Birçok hareket bu dehşetli sahnelerden korunmanın yolunun kendilerine tabi olmaktan geçtiğini deklare ederek kendilerinin tek seçenek olduklarını bir şekilde insanlara aktarmaya çalışmışlardır. Bu söylemler kimi zaman trajik sonlara sebep olurken bazı hareketlerde ise uzun soluklu bir hazırlığın temelini oluşturmuştur.

Jim Jones'un liderliğini yaptığı Halkın Tapınağı hareketi, *felaketçi binyılcı (catastrophic millennialist)* olarak bilinen hareketlerden birisi olmuştur. Söylemlerinde çok yakın bir süre içerisinde kıyamet savaşının başlayacağına yer vermiştir. Bu savaşta soykırımlar patlak verecek ve en nihayetinde nükleer bir savaşla birlikte kıyametin kopuş süreci başlayacaktır. Aynı zamanda bahsi geçen savaş Sosyalizmin temsilcisi olan Mesih'le Kapitalizmin temsilcisi Deccal arasında gerçekleşecek, Mesih yani Sosyalizm galip çıkacak ve yeni kurulacak olan dünyanın varisleri onlar olacaktır. Bu kıyamet söylemleri, hareketin adının "*kıyamet kültü*" şeklinde anılmasına sebebiyet vermiştir.³⁰⁵

Jones, nükleer savaşın 15 Temmuz 1967 tarihinde gerçekleşeceğini öngörmüş fakat o tarihte herhangi bir şey gerçekleşmeyince başka bir tarih vermiştir. Bu tarihin kendisinde gizli olduğunu söyleyerek aynı sorunla karşılaşmamak adına kimseye söylememiştir. Bu savaşın en büyük yıkımının Amerika'da olacağını bildirmiş, tapınak üyeleri, Çin ve SSCB gibi komünist ülkelerin hayatta kalacağını belirlemiştir. Jones'a göre nükleer yıkım, ilahi bir nitelik taşıyan sosyalizm tarafından, insanlığı sömüren kapitalizmi ortadan kaldırmak ve kendisinin önünü açmak için kullanılan bir araç olacaktır. Fakat öngörülen

---

³⁰⁵ Köse, *Milenyum Tarikatları*, 57.

bu kıyamet olayı gerçekleşmeyince, hareket kendi kıyametini başlatmış ve varlığına son vermiştir.³⁰⁶

Jones, vaazlarında sık sık ölümden ve “devrimci intihar”dan bahsetmiştir. Müritlerini psikolojik olarak hazırlamak için “beyaz geceler” adını verdiği intihar provalarının yapıldığı zamanlarda, etraftaki ormanlarda kendilerini silahlı askerlerin gözetlediğini, canlı yakalandıkları takdirde işkence göreceklerini iddia etmiş ve onları intihara yönlendirmiştir. Bu şekilde hem psikolojik üstünlük kurmuş hem de grubu kontrol altında tutmayı başarmıştır.³⁰⁷ Beklenen kıyametten kurtulmanın tek yolunun ölüm olduğu, aksi durumda dehşetli nükleer saldırılarla yok olacaklarını söylediği için hareket içerisindeki müritler iki korku arasında kalmışlar ve Jones’a itaat etmeyi tercih etmişlerdir.

Devrimci intihar eylemi, tapınağın dünya görüşünde birkaç işlevi yerine getirme görevi görmüştür: I) Davaya sadakatin testi olarak işlev görmüştür; II) insanlık dışı ölümden kaçmanın bir yolu olmuştur; III) dış dünyaya tapınağın dokunulmazlığını kabul ettirmiştir.³⁰⁸ Devrimci intihar düşüncesinin altında Amerika’ya boyun eğmeme ve onun karşısında dimdik durma düşüncesi yatmaktaydı. Jim Jones, hareketin üst yönetimi ile yaptığı toplantıda intihar düşüncesini oylamaya sunmuş, üyelerin ekseriyeti Amerika’ya dönmektense ölmeyi tercih etmiştir. Ölüm eyleminin devrimci bir duruş olduğuna inanmaları, şüphesiz onları böyle davranışın içerisinde itmiş ve kaçınılmaz sonu beraberinde getirmiştir.³⁰⁹ Jonestown’daki ölümlerin bir başka nedeni ise intihar edenlerin sahip oldukları özgürlük anlayışları olmuştur. Hareketin çoğunluğunu oluşturan

---

³⁰⁶ Wessinger, *How the Millennium Comes Violently*, 38-39.

³⁰⁷ Chryssides, *Exploring New Religions*, 42.

³⁰⁸ Chidester, *Salvation and Suicide*, 130.

³⁰⁹ Rebecca Moore, “Rhetoric, Revolution, and Resistance in Jonestown, Guyana”, *Sacred Suicide*, ed. James R. Lewis - Carole M. Cusack (London: Ashgate, 2014), 83.

siyahiler, Amerika’da yaşarken ezilen, hor görülen ve kiliselerden bile kovulan insanlar olmuşlardır. Dolayısıyla Jonestown’da buldukları kısmi özgürlük, Jones’un onlara verdiği değer ve topluluk içerisinde ırkçılığın olmayışı onları harekete daha çok bağlamıştır. Dolayısıyla yeniden köle gibi bir hayat sürmektense ölmeyi tercih etmiş olan bu insanlar, özgürlükleri uğruna canlarını feda etmişlerdir. Jones, devrimci intiharı kapitalizmin kötülüklerine direnmeyi amaçlayan bencil olmayan bir eylem olarak tanımlamıştır.³¹⁰

Kıyamet olgusu, dinlerin teolojik düzleminde merkezde yer alan inançlarından birisi olduğu için hemen her dini harekete karşımıza çıkan olgu olmaya devam etmektedir. Branch Davidian hareketi lideri David Koresh’in sık sık kıyametten ve ölümden bahsetmesi, Armageddon’un yakın olduğunu söylemesi bu durumun göstergelerinden birisidir. Diğer milenyum tarikatları gibi Davidian hareketi de Armageddon’a karşı bir hazırlık içerisine girmiştir. Bunun için silahlanmışlar ve şeytan olarak nitelendirdikleri Babil’in kendilerine saldırmalarını beklemişlerdir. Çünkü hareketin apokaliptik inancında Armageddon’un başlaması, Davidian’lara karşı yapılacak olan bir saldırıyla olacaktır.³¹¹ 1991 yılından itibaren başlayan bu hazırlıklar neticesinde, makineli tüfekler ve el bombaları beklenen saldırı ve savaş için hazır hale getirilmiştir. Ölüm temasını vaazlarında daha da sıklaştıran Koresh, kurtuluşa ulaşmanın yolunun Armageddon savaşında ölmek olduğunu belirtmiştir.³¹² Yine aynı yıl Basra Körfezi Savaşı ve 1992 yılında Davidianların maruz kaldığı baskı ve muhalefet, kıyametin Mount Carmel’de kopacağı fikrî noktada önünü açmıştır. Koresh, müritlerini hem bu duruma hem de Mount Carmel’de öldürülebileceklerine karşı ikna etmeyi başarmıştır. Nitekim 1993

---

³¹⁰ Moore, “Rhetoric, Revolution, and Resistance in Jonestown, Guyana”, 85.

³¹¹ Wessinger, *How the Millennium Comes Violently*, 56.

³¹² Chryssides, *Exploring New Religions*, 55.

yılında yapılan saldırıda Koresh'in kehaneti bir nevi gerçekleşmiş, Branch Davidian hareketi için kıyamet ve aynı zamanda Armageddon'un yaklaştığı düşüncesi, Waco kuşatmasıyla varlığını ortaya koymuştur.

Davidianların kıyamet anlayışında aslında meydana gelecek olan savaş Armageddon'dan farklılık arz etmektedir. Mesih'in krallığına karşı gelenler ve Yecüc Mecüc bu savaşı kaybedeceklerdir. Sonrasında kıyametin kopacağı bilinmektedir. Armageddon olarak bilinen savaş ise kıyametten sonra gerçekleşecektir. İncil'de bahsedilen yedi belanın altıncısında Armageddon gerçekleşecek, bunu yedinci bela ile birlikte Babil'in yıkımı, doğadaki şiddetli olaylar, büyük depremler sonucu dağların ve adaların hareket etmesi takip etmektedir.³¹³

Waco'da yaşanan ölümler bir intiharın neticesi olmadığını göstermiştir. Gerek Koresh'in uzlaşmaya çalışması gerekse Davidianların ölmek istemeyişi bunu kanıtlar cinsten olmuştur.³¹⁴ Jonestown'da yaşananlarla Waco'daki durum mukayese edildiğinde birbirinden farklı olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Jim Jones apokaliptik öğretilerine intihar düşüncesini yerleştirerek müritlerine bu yönde telkin vermiştir. Kıyametin dehşetini yaşamaktansa ölmeyi tercih etmeleri, Davidianlarla aralarındaki bir diğer fark olmuştur. Koresh, kıyametin kendileri üzerinden başlayacağını söylediği için kaçmak ya da intihar etmek yerine büyük savaşta şehit olmayı göze almıştır. Her ne kadar iki hareket arasında bu çerçevede söylemler değişiklik gösterse de sonuç ikisi için de aynı olmuştur.

Güneş Tapınağı hareketine ait kıyamet ve ölüm düşüncesine dair malumatlar, hareketin diğer lideri olan Luc Jouret'nin ölmeden önce yazdığı "*transit mektupları*"ndan elde edilen bilgilerden oluşmuştur. François Mayer'e de gönderilen bu mektuplarda

---

³¹³ Clive Doyle vd., *A Journey to Waco: Autobiography of a Branch Davidian* (Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2012), 115.

³¹⁴ Wessinger, *How the Millennium Comes Violently*, 94.

Jouret, dünyanın sonunun yaklaştığını, ekolojik bir felaketin yaşanacağını ve 6000 yıllık dönem olan Kaliyuga'nın sonuna geldiğini söylemiştir. Bu felaketten kurtulmanın tek yolunun ise çevreye gereken ilginin gösterilmesi olduğunu vurgulamıştır.³¹⁵

Tapınağın kıyamet senaryoları, çevresel yıkımlar ve nükleer felaket üzerine kurulu olduğundan dolayı, bu yıkıcı etkenlerden korunmanın yollarından da bahsetmişlerdir. Wallis'in aktardığına göre 1986 yılında yazılan bir kitapta bakteriyolojik ve kimyasal saldırılarda hayatta kalma temalarının işlendiği bilgiler almıştır. Aynı şekilde tapınak, 1980'li yılların ortalarında Kanada'da "hayatta kalma gemisi" ya da "hayatta kalma çiftliği" adında mekanlar kurmuştur. Toronto şehrinin çevresinde güçlü bir manyetik alanın olduğu söylenmiş ve herhangi bir kargaşada buranın daha az zarar göreceği iddia edilmiştir.³¹⁶ Büyük felaket için Jouret 1993 yılını işaret etmiş, Di Mambro ise bu tarihlendirmeyi 1994 yılı olarak belirtmiştir. Nükleer felaketin bu yıl içerisinde olacağını söylemiş, bunun üzerinden felaketten kurtulmak isteyen taraftarlar Kanada'da kurulan hayatta kalma merkezlerine taşınmışlardır.³¹⁷

Di Mambro, ölümü müritlerine bir tür "geçiş olarak" anlatmıştır. Kendilerinin dünyada özel bir misyonu olduğunu ve bunu tamamlamak adına gönderildiklerini belirtmiştir. Çok yakında yaklaşmakta olan ateşli kıyametten kurtulacaklarını, var olan bedenlerinden sıyrılarak "source" adını verdiklerini "yüce kaynak"a ulaşacaklarını söylemiştir.³¹⁸ "Source" olarak nitelenen bu yüce kaynak, "Sirius" yıldızıyla

---

³¹⁵ Chryssides, "Sources of Doctrine in the Solar Temple", 129.

³¹⁶ John Walliss, "Crises of Charismatic Authority and Millenarian Violence: The Case of the Order of the Solar Temple", *The Order of the Solar Temple: The Temple of Death*, ed. John R. Lewis (London: Ashgate, 2006), 107.

³¹⁷ Battal, *Kıyametin Gölgesinde*, 96.

³¹⁸ Battal, *Kıyametin Gölgesinde*, 96.

bağdaştırılmış ve “transit”in yani geçişin oraya doğru olacağı belirtilmiştir. Bunun gerçekleşmesinin tek yolunun yanmak olduğunu belirten Di Mambro, bedensel varlıklarından ayrıldıklarında “solar/güneş” adını verdikleri parlak ve görünmez bir hâl alacaklarını da dile getirmiştir. Müritler, bu geçiş yaşandıktan sonra felaketten kurtulmuş olmayı ümit etmişlerdir. Nihai olarak 1994 yılında yaşanan intiharlar ve yangın sonucu gerçekleşen ölümler, “transit” inancının bir yansıması olmuştur.³¹⁹ İnananlar, geçişlerden sonra bir başka gezegende yeni vizyon ve misyonlarla yaşayacaklarına, bu döngünün reenkarnasyonla sürekli devam edeceklerine inanmışlardır.

Japonya’nın ölüm kültü olan Aum Shinrikyo ve lideri Asahara, kıyametin yaklaştığına dair sürekli söylemler içerisine giren bir başka hareket olmuştur. Senkretik bir yapıda olan hareket, Armageddon’un yakın zamanda gerçekleşeceğine inanmıştır. Asahara, Aum hareketinin misyonunun kötülüğe karşı savaşmak olduğunu vurgulamış fakat bundan ötürü tüm dünya kendilerine karşı olduğu için onlarla fütüristik silahlar kullanarak savaşmaları gerektiğini söylemiştir. Böylece Asahara, misyonunu savunmak için kullanmayı planladığı kimyasal silahları üretmek için bu eylemin felsefi alt yapısını oluşturmuştur.³²⁰

Asahara’nın apokaliptik söylemleri ilk başlarda kurtuluş odaklı olmuş, iyilerle kötüler arasında çıkacak olan savaşta herkesin kurtulmasının mümkün olabileceğini savunmuştur. Fakat gerek toplumsal baskılar gerekse toplumda meydana gelen çatışmalar, Asahara’nın barışçıl ve kurtuluş odaklı düşüncesini yıkım ve yok oluş planı şeklinde değiştirmiştir. Beklenen yıkım savaşı olan Armageddon için 1999 yılını işaret etmiş ancak zamanla bu tarih değişikliğe uğrayarak 1997 ve 1995 olarak değişmiştir. Hem Halkın Tapınağı hem de Branch Davidian ve Güneş Tapınağında olduğu gibi bu yıkımın

---

³¹⁹ Köse, *Milenyum Tarikatları*, 71.

³²⁰ Reader, “Aum Shinrikyo”, 73-74.

nükleer bir felaketle olacağını düşünen Asahara, biyolojik ve kimyasal silah kullanılacak olan savaştan kurtulmanın tek yolunun doğa üstü güçlere sahip bir Aum üyesi olmaktan geçtiğini ifade etmiştir.³²¹ Bunun yanında dünyayı bu felaketten kurtarmak için inanmış, adanmış ve ruhen aydınlanmış 30.000 kişinin var olmasını yeterli görmüştür.³²²

Asahara, Armageddon'un başlaması için belli başlı provalar yapıldığını iddia etmiştir. Bu konuda sorumlu tuttuğu ve Japonya ile savaştacak olan Amerika'nın, 1991 yılı Körfez Savaşında kullandığı silahların Armageddon'da kullanılmak üzere denendiğini iddia etmiştir.³²³ Savaşın en son aşamasında Japonya ve Amerika karşı karşıya gelmiş olacak, nükleer silahlardan daha yıkıcı olan silahlar insanlar üzerinden denenip çok sayıda insanın ölmesine sebebiyet verecektir. Aum lideri, kıyametin ve buna bağlı olarak ölümün kaçınılmaz olduğunu söylemiştir. Herkesin ölümle yüzleşmesi aynı zamanda ölümden sonraki geçiş dönemi için hazır olması gerektiğini belirtmiştir.³²⁴

Asahara'nın ölüm için ortaya koyduğu fikirler, zihin dünyasının varlığına dair işaretler vermiştir. Ona göre insanlığın kurtuluşu için tek yol kitlesel ve ayırım gözetmeksizin gerçekleşecek olan ölümlerdir. Aynı şekilde ölüm sayesinde ruhun daha üstün seviyede olacağı ve bu seviyede yeniden bedenlenebileceğini söylemiştir. Asahara'nın geliştirdiği ölüm doktrininde, yüksek düzeyde evrimleşmiş olan bedenler ölümü aşabilirler; daha düşük yani muhalif olan ruhlara ise daha fazla kötü karma biriktirmemeleri için öldürülebilir olmuştur. Ölüm anlayışı için ortaya koyduğu *Poa* inancını "ölüm anında istediğiniz herhangi bir alemde reenkarne olmanızı mümkün kılan

---

³²¹ Kaptan, *Aum Shinrikyo*, 49; Ian Reader, "Aum Shinrikyo", *World Religions and Spirituality Project* (2013), (Erişim 31 Aralık 2023).

³²² Reader, *A Poisonous Cocktail?*, 24.

³²³ Reader, *A Poisonous Cocktail?*, 56.

³²⁴ Reader, *A Poisonous Cocktail?*, 61-62.

bir bilinç transferi” olarak tanımlamıştır. Bu fikir ve ifadeler, Asahara’nın insanları öldürmek için ortaya koyduğu bahaneler olarak kabul edilmiştir.³²⁵

Yehova Şahitleri’nin apokaliptik inancı diğer hareketlerden farklılık arz ettiği için kıyamete dair beklentileri de bu doğrultuda değişiklik göstermektedir. Şahitler, Mesih’in Şeytan’ı yok edeceği ve dünya üzerinde nihai egemenliğini kuracağı Armageddon savaşını beklemişler ve beklemeye devam etmektedirler.³²⁶

Yehova Şahitleri Mesih karakterli bir hareket olduğundan ötürü kıyamet söylemleri de Mesih figürü özelinde şekillenmiştir. Mesih’ten önce kurulmuş olan Şeytani düzenin Armageddon savaşıyla birlikte ortadan kalkacağına ve İsa Mesih’le birlikte meshedilmiş 144.000 kişinin kurtuluşa ereceğine inanmışlardır.³²⁷ Hareketin ortaya çıktığı ilk dönemlerde sürekli kıyamete ve Armageddon’a dair tarihlendirmeler yapılırken son dönemlerde bu davranıştan vazgeçilmiştir. Faaliyetlerini bundan sonraki süreçte herhangi bir tarihlendirme yapmadan devam ettirmişlerdir.³²⁸

Armageddon bir yer ismidir fakta coğrafi olarak böyle bir yerin varlığından söz edilmemektedir. Aslen İbranice bir kelime olup *Megiddo Tepesi* anlamına gelmektedir. Bu bölge eski İsrail ulusunun yaşadığı bölge olduğundan ve burada çok büyük savaşlar yapıldığından dolayı, Megiddo denildiğinde akla kıyamet savaşının gelmesi kaçınılmaz olmuştur.³²⁹ Şahitler, Armageddon’u Tanrı’nın değil, dünya liderlerinin başlatacağını söylemişlerdir. Şeytan hem askeri hem de siyasi teşkilatları kontrol ederek Yehova

---

³²⁵ Hall vd., *Apocalypse Observed*, 88.

³²⁶ Chrystides, *Exploring New Religions*, 99.

³²⁷ Joel Elliot, “Jehova’s Witnesses”, *Encyclopedia of Millennialism and Millennial Movements*, ed. Richard A. Landes (New York: Routledge, 2000), 363.

³²⁸ Elliot, “Jehova’s Witnesses”, 364.

³²⁹ “Gözcü Kulesi”, 5.

Şahitleriyle savaşıdır. Tanrı hiçbir insanı yok etmek istemeyeceğinden ötürü onları önceden uyarmıştır. Fakat iyi ve güzel ahlâklı insanları korumak adına Armageddon savaşıyla kötülere karşı mücadele edecektir.³³⁰ Bu savaş Yehova Şahitlerine göre herhangi bir silah ya da kılıçla olmayacak, Tanrı'nın göndereceği şiddetli dolu yağışları, depremler ve hastalıklar yoluyla olacaktır. Bu kıyamet savaşında insanların büyük çoğunluğu ölecek sadece Tanrı'ya sadakatle bağlı kalan Yehova Şahitleri kurtulacaktır.³³¹

Hareketin kıyamete dair görüşleri tamamen Kutsal Kitap'ın referanslarıyla oluşmuştur. Dünya merkezli bir kıyamet ve ahiret düşünceleri olduğundan ötürü, gerçekleşecek olan kıyamette dünyanın yok olmayacağını ve sonsuza kadar var olacağına inanmışlardır.³³² Tıpkı Nuh tufanında olduğu gibi, dönemselsel olarak insanlığın kötüye gittiği bir vakitte nasıl ki tufan yer yüzünü temizleyip yeniden var ettiyse, gerçekleşecek olan kıyamet de bu zamanın sonunu getirecek, kötülükleri yok edecek ve sonsuz bir Mesih krallığını başlatacaktır.³³³

2.4. Ölüm, Ahiret ve Hesap Sonrasına Dair Genel Tutumlar

YDH'ler içerisinde kıyamet tarikatları olarak bilinen, kıyamet anlayışı hareketin genel yapısını oluşturan hareketlerde, ölüm anlayışı ve ölümden sonra yaşanacak olan durumlarda, bünyesinden ayrıldıkları dinlerden daha farklı söylemler içerisine girmişlerdir. Çünkü bu hareketler eskiyle aynı olmak istememişler, yeni olmak için farklı olmayı dilemişlerdir. Dolayısıyla söylemlerinin de yeni ve değişik olması gerekmektedir.

---

³³⁰ “Gözcü Kulesi”, 7.

³³¹ Onur Şişman, *Türkiye’de Yehova Şahitleri* (İstanbul: İstanbul Topkapı Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 45.

³³² Mez. 104:5; Vai. 1:4

³³³ “Uyanış”, (Ocak 1982), 8-9.

Taraftar bulma noktasında geliştirdikleri farklı inanç sistemleri kıyamet tarikatlarını onaylanabilir kılmıştır.

Jim Jones'un kurmuş olduğu Halkın Tapınağı hareketi, Hristiyan menşeli olmasına rağmen son dönemlerde Jones'un söylemleri ve fikirleri tamamen değişmiştir. Jones, bir başka dünyanın yani ahiret inancının varlığını reddeden anlayışa sahip olmuştur. Gerçek kurtuluşun fiziksel dünyanın ötesinde başka dünyada değil, içerisinde yaşadığımız dünyada insan yaşamının iyileştirilmesi için çalışarak mümkün olabileceğini ifade etmiştir.³³⁴ İnsanlığın durumunun iyileştirilmesi düşüncesi, Jones'un reenkarnasyon inancını benimsemesinde önemli rol oynamıştır. Evlilik dışı birliktelik yaşadığı Carolyn Layton ve kendisinin Lenin ve onun metresinin birer reenkarnasyonları olduğunu ileri sürmüştür.³³⁵ Genel Hristiyan yapısına ters olan bu durumu açıklamak için adalet ve umut kavramlarını kullanmıştır. Bu iki kavramın özelinde cinsiyet, sınıf ve ırk gibi niteliklerinin hepsinin geçici olduğunu ve kişinin bir sonraki bedenlenmesinde bunları değiştirilebileceğini söylemiştir. Jones, reenkarnasyon inancı çerçevesinde kendisinin İsa Mesih'in yanı sıra Akhenaton, Buda, Lenin ve İlahi Baba'nın reenkarnesi olduğunu iddia etmiştir.³³⁶ Reenkarnasyon inancının doğası gereği herhangi bir ahiret anlayışı ve hesap verme durumu olmadığı için Jones'un da bunlara dair inanç beslediği söylenemez. Ayrıca kendisini Tanrı ilan etmiş ve müritlerine de küçük tanrılar diye hitap ederek teolojisindeki farklılığı vurgulamıştır.³³⁷

---

³³⁴ Chryssides, *Exploring New Religions*, 37.

³³⁵ Wessinger, *How the Millennium Comes Violently*, 36.

³³⁶ Chryssides, *Exploring New Religions*, 38; Wessinger, *How the Millennium Comes Violently*, 38.

³³⁷ Chidester, *Salvation and Suicide*, 62.

Klasik anlamda bir cennet, cehennem, ödöl/ceza anlayışı olmayan hareketin ideolojisi, gerçek anlamda tüm teolojileri ortadan kaldırmak olmuştur. Bir sonraki yaşamın sürekli burada olacağını vurgulanması ve ana tema olan sosyalizm düşüncesinin de etkisiyle, adil ve eşitlikçi bir toplum inşa etmek, bir nevi hareketin temel teolojik yapısını göstermektedir.³³⁸

Branch Davidian hareketi de benzer bir anlayışa sahiptir. Hareketin teolojik yapısını en son şekillendiren David Koresh, nihai kurtuluşa ermenin tek yolunun yedi mührü bilmek ve anlamak olduğunu söylemiştir. Ona göre yedi mührü göz ardı etmek Mesih'i ve dolayısıyla Tanrı'yı göz ardı etmektir. Bunun olması durumunda kurtuluşun gerçekleşmeyeceğini ifade etmiştir. Geleneksel Yedinci Gün Adventistleri gibi, Branch Davidianlar da "ruh uykusunu" öğretmiş ve kaybolmuş insanlık için ebedi bir azap yeri olarak cehenneme inanmamışlardır. Branch Davidianlar, insanın doğuştan ölümsüz bir ruha sahip olmadığına inanmış ve insanın, ölümsüzlüğü ancak ebedi "Tanrı'nın Aklı"nın alarak elde edebileceğini söylemişlerdir. Branch Davidianlar diriliş öncesi bir ahiret hayatına inanmamışlar, ölümlerin dirilişe kadar herhangi bir bilinç ya da varlık olmaksızın mezarda kaldıklarına inanmışlardır. Onlara göre cehennem, Tanrı'nın ebedi aklını almayanların, öldükten sonra nihai yok oluşlarını ifade etmektedir. Buna karşılık, bu aklı alanlar ise Armageddon sonrası kurulacak olan "Krallık"a yani cennete girmeye hak kazanacaklardır.³³⁹ Cennetin yeryüzünde olacağı ifade edilmiş ve Mesih'e inanıp onunla birlikte olanlar (144.000 kişi), kıyametten sonra dirilip cennette Mesih'le birlikte yaşayacaklarına inanmışlardır. Cennet inancında dünyayı merkeze alan bir anlayış söz

---

³³⁸ Don Beck, "The Theology of Peoples Temple: A View from Inside" (Erişim 01 Ocak 2024).

³³⁹ James Trimm, "Branch Davidian Theology", *Watchman Fellowship* (Erişim 01 Ocak 2024); Doyle vd., *A Journey to Waco*, 106.

konusudur. Dolayısıyla başka dünyaya geçiş değil, tamamen her şeyin bu dünyada olacağı inancı hâkim olmuştur. Bu da genel Hristiyan inanç eksenine doğru orantılıdır.³⁴⁰

Di Mambro ve Jouret'in liderliklerini yaptığı Güneş Tapınağı hareketi, ölüm sonrasına dair dış dünya merkezli bir anlayış benimsemiştir. Onlar için ölüm, fiziksel beden ruhtan ayrıldığı bir geçiş olarak görülmüştür. Ruh ebedidir ve fiziksel beden ölümüyle sınırlı hale gelmemiştir.³⁴¹ Ruhun ebediliği ve beden sınırlı oluşu, hareketin inanç merkezine reenkarnasyonun girmesini sağlamıştır. Bu doğrultuda Jouret, kendisinin Tapınak Şövalyelerinin kurucusu olan Clairvaux'lu Aziz Bernard'ın reenkarnasyonu olduğunu söylemiş, Di Mambro ise Mısır Firavunu Akhenaton, Musa, İsa Mesih'in 12 havarisinden biri ve yükselmiş üstatlardan birisi olan Manatanus'un reenkarnasyonu olduğunu iddia etmiştir. Di Mambro, eşi D. Bellaton'nun ise Mısır prensesi Hatşepsut'un bir enkarnasyonu olduğunu iddia etmiştir.³⁴²

Hareketin inanç yapısı içerisinde ölüm, “transit” yani “geçiş” olarak nitelendirilmiş ve reenkarnasyonla ilintili hale getirilerek bu geçişin Sirius Yıldızına olacağı ifade edilmiştir. Bu geçiş sayesinde kişi, kıyametin dehşetli sahnelerinden kurtulmuş olacaktır. Ayrıca geçişin sağlıklı olabilmesi için ruhların yolunu kaybetmemesi gerekmektedir. Ruhların Sirius'a kadar gidemeyebileceği endişesi taşındığından ötürü bedenleri yok etmek gerekmiştir ve bunun yolu da ateşle o bedeni temizlemektir. Dolayısıyla hareketin merkezinde yer alan ateş, geçişin selameti için önem arz etmektedir. 1994 yılında gerçekleşen ölümlerin ateşle ve özel ritüellerle olmasının sebebinin bu inanç olduğu düşünülmektedir.³⁴³

---

³⁴⁰ Doyle vd., *A Journey to Waco*, 113.

³⁴¹ Bogdan, “Suicides of the Order of the Solar Temple”, 61.

³⁴² Chryssides, “Sources of Doctrine in the Solar Temple”, 120.

³⁴³ Chryssides, *Exploring New Religions*, 66.

Güneş Tapınağı hareketinin merkezinde yer alan “transit” inancı bir intihar değil, Deccal ve sahte peygamberin hüküm süreceği büyük sıkıntı zamanını terk etmek olarak algılanmıştır. Dünyada yaşanacak olan bu büyük sıkıntı, dünya için bir arınma dönemi olacaktır ve sonrasında Kova Çağına ve 5. Krallığın ortaya çıkışına zemin hazırlayacaktır. Fakat kendilerini bilinçli olarak kabul eden hareket üyeleri, bu dünyadan ayrılmaları gerektiğini vurgulamışlardır. Çünkü onlar bu inanca göre başka yerlerde ve başka zamanlarda çalışmaya devam edeceklerdir. Olası bir geri dönüş için de elverişli koşulları bekleyecekler ve duruma göre geri döneceklerdir. Ayrıca bilinçli varlık olan kendilerinin bu geçişi gerçekleştirebilmelerini, insan ırkının kurtuluşu ve ruhun dirilişi için gerekli görmüşlerdir. Geçişin başarısı evrenin hayatta kalmasını garanti eden bir olay olarak kabul edilmiştir.³⁴⁴ Geçiş doktrinde müritlerin rahat olmasını sağlamak için birtakım müjdelere verildiği görülmüştür. Hareketin liderleri üyelerine karşı, gidecekleri dünyanın ayrılmakta oldukları dünyadan çok daha muhteşem olduğunu öne sürmüşlerdir. Geçişten sonra görkemli bir bedene sahip olacaklarını, yemek yemeye ihtiyaç duymayacaklarını fakat bunu istemeleri halinde çalışmadan ve emek harcamadan gerçekleştirebileceklerini telkin etmişlerdir. Ayrıca bedenlerinin hastalığa ve yaşlılığa maruz kalmayacağı söylenerek müritler ikna edilmeye çalışılmıştır.³⁴⁵

Görüldüğü gibi temelde var olan reenkarnasyon inancı, öte dünyanın varlığını reddedici bir nitelik taşımaktadır. Ruhun ölümsüz varlığı, kendisini sürekli başka bedenlerde var edeceğinden, bu döngünün sonsuzluğu üzerinde durmuşlardır. Herhangi bir hesap ve yargılama inancı olmadığından ötürü cennet cehennem algısı hareketin genel

---

³⁴⁴ Mayer, “The Dangers of Enlightenment”, 94-95.

³⁴⁵ Jean-François Mayer, “Our Terrestrial Journey is Coming to an End: The Last Voyage of the Solar Temple”, çev. Elijah Siegler, *Nova Religio: The Journal of Alternative and Emergent Religions* 2/2 (1999), 183.

inanç yapısında mevcut değildir. Onlar için cennet, sürekli bedenlenerek kendilerine verilen misyonu tamamlamak; cehennem ise bu dünyada yaşanacak olan çevresel felaketlerin içerisinde bulunmayı gerektiren olgular olmuştur.

Ahret anlayışı içerisinde reenkarnasyon inancını benimseyen bir diğer hareket olan Aum Shinrikyo, kurtuluş için kendilerine tabi olunması gerektiğini vurgulamıştır. Reenkarnasyon inancının doğasında dünya merkezli bir yaşam olduğundan ötürü, cennet ve cehennem kavramları da dünya üzerinde tahayyül edilip açıklanmıştır. Asahara'nın cennet ve cehennemi de bu doğrultuda dünyevi bir karaktere sahip olmuştur. Ona göre cennet olarak tanımlanan yer, kurmayı planladığı Budist Shambala ülkesi; dünyanın genelini ise cehennem olarak görmüştür. Çünkü dünya kötülükler, felaketler ve yıkımlarla doludur ve cehennemden bir farkı yoktur.³⁴⁶ Kişinin bu cehennemden kurtulması için gerçek bir gurunun rehberliğinde bedenini arındırması gerektiğini vurgulamıştır. Bunu yapmayanlar ise cezalandırılmaya layık olanlar olarak kabul edilmiştir.³⁴⁷

Asahara, hareket içerisinde şiddet eylemlerinin aşırıya kaçması ve bunun sonucunda gerçekleşen ölümlerden ötürü *Poa* doktrinini geliştirmiştir. Tibetçe bir kelime olan *Poa*, köken itibarıyla ruhun daha yüksek bir aleme aktarılması anlamına gelmektedir.³⁴⁸ Kurtuluş için kendisini bu inancın ortasına yerleştiren ve Şiva'nın avatari olduğunu iddia eden Asahara, kötü karmaları nedeniyle cehenneme gidecek olan insanları öldürüp daha yüksek bir dünyaya göndererek onları kurtarabileceğini ifade etmiştir. Bu tür ölümler kurtarıcı ölüm olarak adlandırılmıştır. Aum içerisinde merhametli bir eylem olarak kabul

---

³⁴⁶ Reader, "Aum Shinrikyo", 200.

³⁴⁷ Reader, *Religious Violence in Contemporary Japan: The Case of Aum Shinrikyō*, 10-16.

³⁴⁸ Watanabe, "Salvation and Violence in Japanese Buddhism: The Case of Aum Shinrikyo", 294.

edilen bu eylemde, öldürülenler kutsanmış olarak kabul edilmiştir. Harekete düşmanlık besleyenlerin öldürülmeleri de bu inancın gereği olarak görülmüştür.³⁴⁹ Aum Shinrikyo'nun kurtuluş teorisinde, Asahara dışında başkasının yaşamasına yer yoktur. Bu durum kurtuluş teorisinin zorunlu sonucu olmuştur.

Klasik reenkarnasyon inancında insan sayısız kez yeniden doğar ve farklı alemlerde farklı türlerde varoluşlar yaşarlar. Ruhlar ölümle birlikte ya daha yükselir ya da düşüş yaşayarak alçalabilirler. Asahara'a, bu inancın gereği olarak, Aum uygulayıcısının ruhani erdemler kazanması, bu erdemi yükseltmesi ve bilincini geliştirmesi gerektiğini söylemiştir. Bu sayede daha sonraki bedenlenmelerinde daha iyi bir hayat sürerek hem dünyayı daha güzel bir yer haline getirebilecekler hem de ruhlarını sonsuz mutluluğa ulaştırmış olacaklarını belirtmiştir.³⁵⁰

Tüm bunları değerlendirdiğimizde, Aum Shnrikyo da tıpkı kendisinden önce şiddet olaylarıyla gündeme gelmiş olan hareketler gibi senktretik yapının etkisiyle ölüm sonrasına dair bir inanç ortaya koymuştur. Klasik dinlerde olduğu gibi herhangi bir ahiret inancı olmayan bu tür hareketlerde sürekli olarak dünyanın kötü oluşundan dem vurma ve akabinde oradan kaçma anlayışı mevcut olmuştur. Kırılğan yapıdaki hareketlerin ekseriyetinde var olan bu durum kendisini kıyamet, şiddet ve ölüm olarak göstermektedir. Liderlerin, kurtuluşun en sonunda ölümle olacağını vurgulamaları, tarikatlarının fiziki devamlılığını sağlamayacaklarını anlamalarının birer tezahürü niteliğinde olmuştur.

Yehova Şahitleri'nin ahirete dair inanç esasları klasik Hristiyanlıktan ve şiddet eksenli YDH'lerden farklılık arz etmektedir. Hareketin inancına göre ruh ölümsüz

---

³⁴⁹ Watanabe, "Salvation and Violence in Japanese Buddhism: The Case of Aum Shinrikyo", 298.

³⁵⁰ Steven Nicholls, *Terrorism, Millenarianism, and Death: A Study of Hezbollah and Aum Shinrikyo* (Joondalup: Edith Cowan University, Bachelor Of Arts Thesis, 2007), 29.

değildir ve sadece bedeni canlı tutan bir hayat ilkesidir. Ruhu bedenle eşdeğer gören bu anlayışta, beden öldüğünde ruhun varlığı da onunla birlikte son bulmaktadır. Ölen bir kişinin bu minvalde hayvandan bir farkı yoktur. Ayrıca Yehova Şahitleri'ne göre cehennem denilen yer hiçbir zaman olmamıştır. Onlar için cehennem olarak tabir edilen yer, insanlığın müşterek mezarlığı olduğudur. Cehennemın ceza yeri olmadığı ve çekilecek bir azabın olmayışı hareketin ahirete dair inançları arasında yer almaktadır.³⁵¹

Yehova Şahitleri için ahiret olmadığından dolayı Tanrı Yehova'ya inanmayanlar ve şeytanın aldatmasıyla yoldan çıkanlar için cehennem, sonsuz bir yok oluşturdur.³⁵² Ölümünden sonra hayatın yeryüzünde devam edeceğine inanan Şahitler, burada yeni bir düzenin kurulacağını ve kendileri için burasının cennet olacağını kabul etmişlerdir. Diğer insanlar ise toprağa karışacak ve sonsuzluk yolcusu olacaklardır. Yok olma korkusuyla yaşayan Yehova Şahitleri, büyük bir azimle çalışarak, dinlerinin inanç ve uygulamalarını hayatlarının merkezine yerleştirerek cenneti hak etmek için çabalamaya devam etmektedirler.³⁵³

Şahitlerin ölüm sonrası hesap verme inancı da diğer inançlara nazaran değişiklik göstermektedir. Onlara göre kişi dirildiğinde, ölmeden önce yaptıklarına göre değil, Yargı Günü'nde yaptıklarına göre hesaba çekilecektir.³⁵⁴ İnsanlar diriliş gününe kadar ölü bir şekilde kalacaklar, gerçek Hristiyanlar olarak adlandırılan ve İsa Mesih'in göğe

---

³⁵¹ Aydın, *Türkiye'ye Yönelik Batı Kökenli Dinî Cereyanlar*, 259.

³⁵² Acar, "Yehova Şahitleri ve Türkiye'deki Misyonerlik Faaliyetleri 'Antalya Örneği'", 284.

³⁵³ Yasdıman, *Türkiye'de Yehova'nın Şahitleri*, 218.

³⁵⁴ Elliot, "Jehova's Witnesses", 362.

çıkışından sonra seçilmiş 144.000 kişi dirilecek ve Mesih’le birlikte semavi cennete gireceklerdir.³⁵⁵

Şahitlerin ahiret anlayışı hem diğer YDH’ler hem de Hristiyanlığın ahiret anlayışından farklılık gösterse de temelde bir kurtuluş inancı mevcuttur. Her dinde ve dini harekette olduğu gibi sadece kendi müntesiplerinin kurtuluşa ereceğini söyleyen Yehova Şahitleri, diğerlerinden farklı olarak kendileri dışında hiç kimseye şans tanımamaktadırlar. Reenkarnasyon inancını benimseyen şiddet hareketleri, insanın bir sonraki dirilişte kurtuluşu hak edebileceğini söylerken, Şahitler böyle bir anlayışı benimsememiş ve sonsuz yok oluşu ceza olarak kabul etmişlerdir.

2.5. Kıyamet İnancının Ortaya Çıkardığı Sonuçlar

Yeni Dini Hareketler, ortaya çıktıkları ilk zamanlardan itibaren her zaman diğer inançlardan farklı olmak istemişlerdir. Gerek inanç yapılarındaki değişiklik gerekse ibadet ve ritüellerdeki farklılıklar bu isteğin tezahürü olmuştur. Karizmatik liderin söylemleri etrafında toplanan büyük-küçük kalabalıklar, bir şekilde farklı olduklarına ikna olmuşlardır. Özellikle Wessinger’in ifadesiyle “felaketçi binyılcı” hareketler, kıyamet söylemleriyle kendilerini ön planda tutmuş ve bu doğrultuda inanç yapılarını oluşturmuşlardır. Dünyanın yok oluşunun çok yakın zamanda gerçek olacağını ifade edip buna göre şekil almışlardır. Kutsal Kitap literatüründen ödünç alınan Armageddon savaşıyla başlayacak olan yok oluş için hem fikirsel hem fiziksel noktada hazırlık içerisinde olmuşlardır. Bazı gruplar silah yığını yaparken bazıları doğrudan ölümü tercih ederek çeşitli şiddet eylemleri içerisine girmişlerdir. Yukarıda da bahsi geçen hareketler

---

³⁵⁵ Nuri Tınaz, “Yehova Şahitleri”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/394.

– Yehova Şahitleri hariç- şiddete meyilli hareketler olarak ün yapmışlardır. Kıyamet inancının sonucu olarak şiddetin her türlü içe ve dışa dönük olarak uygulanmıştır.

YDH'lerde var olan içe dönük şiddet eylemlerinde hareket üyelerine karşı hakaret etme, onları küçük düşürme, tehdit, şantaj, iftira, dövme, işkence etme, öldürme ve intihara sürüklemeye kadar her türden örneklerine rastlamak mümkün olmuştur. Örneğin Halkın Tapınağı hareketinde gruptan ayrılmak isteyenler ağır işkencelere tabi tutulmuş, dövülmüş ve bazen de onlara ölüm cezası uygulanmıştır.³⁵⁶ Bunun yanında hareketin lideri Jones, çocukları annelerinin gözü önünde dakikalarca dövmüş, onları kuyulardan aşağıya sarkıtmış ve acı biber yemeye zorlamıştır. Herkese açık şekilde uygulanan cezalar ve diğer şiddet eylemleri harekete mensup olanları kontrol altında tutmak için uygulanan metotlar olmuştur.³⁵⁷

Branch Davidian hareketinde de durum Jonestown'dan farklı olmamıştır. David Koresh, kendisine tabi olanları kontrol altında tutmak için onlara karşı şiddet uygulamaktan geri durmamıştır. Sekiz aylık bebekleri dahi cezalandırmaktan çekinmemiş, annelerine bebeklerini dövmezlerse cehenneme gideceklerine yönelik manevi tehditte bulunmuştur. Koresh, FBI raporlarına göre kendinden olmayan bebeklerden kurtulmak adına onları buzdolabına koymuş ve ölümlerine neden olmuştur. Bu konuda müritlerini, çocuk kurban etmenin gerekli olduğuna ikna etmiştir. Bazen de müritlerini yemekle cezalandırarak onları nefsi olarak terbiye etmeye çalışmıştır. Mantıksız diyetler ve beslenme türleriyle müritlerin hastalanmasına ve bazılarının da ölmesine sebebiyet vermiştir.³⁵⁸

---

³⁵⁶ Battal, *Kıyametin Gölgesinde*, 175.

³⁵⁷ Storr, *Öteki Peygamberler*, 28.

³⁵⁸ Storr, *Öteki Peygamberler*, 35-37.

Aum Shinrikyo hareketinde üyelerin kaynar suya sokulmaları, gece yarılarında zorla dua ve meditasyon yaptırılmaları, uykudan mahrum bırakılmaları içe dönük şiddet eylemlerinden bazılarıdır.³⁵⁹ Bunun yanında Asahara'nın asketik uygulama adı altında kendisini dövdüğü ve kırbaçladığı durumlar şiddetin bir başka örneğidir. Bazı asketik uygulamalar neticesinde üyeler arasında ölümlerin olması, hareketin şiddet içeren yapısını gözler önüne sermiştir.³⁶⁰

Bu tür şiddet hareketlerini dünyaya duyuran en önemli mevzu hiç şüphesiz dışa dönük olan yani kendilerinden kabul etmedikleri ve dış dünyadan olduklarını söyledikleri insanlara karşı uygulamış oldukları şiddetlerdir. Emine Battal bu dışa dönük şiddet eylemlerini iki grupta değerlendirmeye tabi tutmuştur: I) hiçbir şekilde herhangi bir YDH'ye katılmamış insanlara uygulanan ve II) bir müddet bu hareketler içerisinde kalıp ardından ayrılanlara karşı uygulanan şiddetler.³⁶¹

Bu hareketlerin kendilerine üye olmayanlara karşı uygulamış oldukları şiddetin sebebi olarak ahlâkî yönden değişen, kötüye giden ve yozlaşan toplumlara bir mesaj verme çabası olduğu görülmüştür. Bu durumda herhangi bir ayırım gözetmeksizin herkes düşman ilan edilmiş, ölmeleri gerektiği vurgulanmıştır. Şiddeti ön planda tutan hareketlerin silahlanmaları da bu doğrultuda yapılan faaliyetler arasında yer almaktadır.

Bin yıllık/kıyamet beklentileri olan grupların, mevcut toplumsal düzeni kınayan ve bu düzenden ayrılmayı savunan ateşli söylemleri nedeniyle şiddete eğilimli oldukları öne sürülmüştür. Birçok binyılcı grup kendilerini yeni düzenin öncüsü olarak gördüklerinden,

---

³⁵⁹ Reader, *Religious Violence in Contemporary Japan: The Case of Aum Shinrikyō*, 20; Battal, *Kıyametin Gölgesinde*, 172.

³⁶⁰ Reader, *Religious Violence in Contemporary Japan: The Case of Aum Shinrikyō*, 41-42.

³⁶¹ Battal, *Kıyametin Gölgesinde*, 176.

mevcut normatif düzeni göz ardı etme eğilimi vardır. Felaket binyılcılığında mevcut toplumsal düzen geri dönülemez bir şekilde yozlaşmıştır ve yeni, tanrısal bir düzenin inşasının öncüsü olarak bu düzenin tamamen yıkılması gerekli görülmüştür. Eğer sosyal düzen, kontrol mekanizmalarını devreye sokarak karşılık verirse, felaket getiren bin yıllık ideolojilere sahip olan gruplar, bu tür eylemleri korkunç beklentilerini doğrulayan bir zulüm olarak yorumlayabileceklerdir. Dolayısıyla bu da onları şiddete daha meyilli hale getiren unsurlar olarak karşımıza çıkarmaktadır.³⁶²

Battal'ın kategorize ettiği şiddet durumları içerisinde ön plana çıkan bir diğer durum, Bromley'in bahsettiği sosyal düzen mekanizmalarının devreye girmesi sonucunda oluşan ve dış dünya insanlarına uygulanan şiddet eylemleridir. Kırılgan yapısından ötürü çok fazla hassas olan Aum Shinrikyo hareketi, tehdit unsuru olarak gördükleri dış dünya insanlarına sarin gazıyla saldırmış, onların ölmesinin kurtuluş için gerekli olduğunu belirtmiş ve Armageddon'u başlattıklarını ifade etmiştir. Bunun sonucunda gerçekleşen saldırılarda 12 kişi ölmüş ve yaklaşık 6000 kişinin yaralanmasına sebep olmuşlardır.³⁶³

Bu kategorizasyondaki ikinci grupta yer alan şiddet eylemlerini ise bu hareketlerin kendi üyelerine karşı uyguladıkları şiddetler oluşturmaktadır. Aum Shinrikyo gibi kendilerini baskı altında hisseden Halkın Tapınağı hareketi toplu intiharlar öncesinde hareketi denetlemeye gelen ve onları tehdit ettiklerini düşündükleri senatör Ryan'ı ve beraberindeki heyeti öldürmüşler, ardından üyelerini zorla ölüme sürüklemişlerdir. Yine bu eylemlerin neticesinde 918 kişinin bazıları intihar ederek bazıları da vurularak

---

³⁶² David G. Bromley, "Violence and New Religious Movements", *The Oxford Handbook of New Religious Movements*, ed. James R. Lewis (Oxford: Oxford University Press, 2008), 148.

³⁶³ Flannery, *Understanding Apocalyptic Terrorism*, 216.

hayatlarını kaybetmişlerdir.³⁶⁴ Waco'da yaşanan trajedide Branch Davidian hareketi, kendilerine karşı yapılan saldırılara 51 gün boyunca direnmiş ve sonunda bazı üyeleri intihar ederek bazı üyeleri de Jonestown örneğinde olduğu gibi vurularak öldürülmüşlerdir. 80 kişinin hayatını kaybettiği bu olay tarihe Waco trajedisi olarak geçmiştir.³⁶⁵ Güneş Tapınağı hareketi de kırılğan gruplar arasında yer aldığından ötürü şiddet eylemlerinde çok çekingen davranmamıştır. Önce kendilerine ihanet edenleri cezalandırıp öldürmüşler, ardından geçiş ritüelini uygulayarak intihar eylemlerini gerçekleştirmişlerdir. Toplamda 53 kişinin öldüğü olay kıyamet beklentisinin ve korkusunun sonuçlarından birisi olmuştur.³⁶⁶

Değerlendirmeye tabi tuttuğumuz Yehova Şahitleri, Mesihî beklenti içerisinde olan Millerci gruplar içerisinde yer almıştır. Yedinci Gün Adventistlerinden ayrılan tüm gruplar kendi bağımsız kiliselerini kurmuşlardır. Fakat ilginçtir ki birçok ülkede ciddi zulüm ve şiddete maruz kalan Millerci grup Yehova Şahitleri, şiddete yönelik herhangi bir eğilim göstermemişlerdir.³⁶⁷ Bu durum, onları diğer milenyum tarikatlarından ayıran en önemli unsur olmuştur.

---

³⁶⁴ Wessinger, *How the Millennium Comes Violently*, 31.

³⁶⁵ Barrett, "Branch Davidians", 79-80.

³⁶⁶ Chrissydes, *Exploring New Religions*, 56-57.

³⁶⁷ Bromley, "Violence and New Religious Movements", 144.

SONUÇ

Ortaya çıkış süreçlerinden itibaren nedensellik bağlamında değerlendirilen Yeni Dini Hareketler olgusu, modern dünyanın hafızasında önemli yerler edinmişlerdir. Bu durumun meydana gelmesinde şiddet eylemleriyle öne çıkan hareketlerin etkisi büyük olmuştur. Halkın Tapınağı hareketinin gerçekleştirdiği büyük intihar eylemlerinin ardından bahsi geçen diğer hareketlerin şiddet eylemleri, YDH'leri önemseme ve dikkatlerin onlara çevrilmesi noktasında belirleyici etkenler olmuşlardır. Çünkü sıradan ve basit gibi görünen bu sosyal oluşumlar zaman içerisinde dikkat çekici bir büyüklüğe ulaşmışlar, ardından dünya çapında eylemlerde bulunmuşlardır. Seçilen hareketlerin hem kıyamet düşüncesi hem de şiddet eylemleri göz önünde bulundurularak şu değerlendirmeleri yapmak mümkündür:

1) YDH'ler kıyamete dair inançlarını genel olarak bünyesinden ayrıldıkları dinlerden almalarına rağmen farklı dinlerden de etkilenecek bu konuda senkretik bir görünüm arz etmişlerdir. Özellikle Hristiyan menşeli olan Halkın Tapınağı, Branch Davidian ve Yehova Şahitleri, kıyamet inançlarında Hristiyanlığın temel argümanlarını kullanmışlar fakat bunun yanında Kutsal Kitap'a dair kendi yorumlarını da ekleyerek yeni bir söylem içerisine girmişlerdir. Halkın Tapınağı ve Branch Davidian hareketleri bu yorumlamalar neticesinde şiddete meyilli tavırlar sergileyerek aynı eksen içerisinde hareket etmeyi tercih etmişlerdir. Yehova Şahitleri de aynı kıyamet düşüncesine sahip olmasına rağmen şiddetten uzak bir tutum sergileyerek daha barışçıl politika izlemişler ve misyoner kökenli büyük bir harekete dönüşmüşlerdir. Bunun yanında ezoterik bir yapıda olan Güneş Tapınağı ve Budizm kökenli Aum Shinrikyo hareketleri, kıyamet inançlarını oluştururken Hristiyan öğelerden de beslenmeyi ihmal etmemişlerdir. Fakat kırılğan yapıda olduklarından dolayı şiddete yönelerek kıyamet inançlarına dair düşünce ve tavırlarını ortaya koymuşlardır. Bunların yanı sıra bu beş hareketin tamamında dünyanın sonuna dair vurgulanan ortak olgu nükleer felaket beklentisidir. Kıyametin büyük nükleer

patlama sonucunda gerçekleşeceği anlayışı hâkim olmuş ve bunun için tedbirler almaya çalışmışlardır. Nükleer felaket düşüncesinin oluşumunda şüphesiz ki II. Dünya Savaşı'nda Amerika'nın kullanmış olduğu atom bombalarının etkileri çok büyük olmuştur.

2) YDH'ler konusunda batı dünyasının önemli bir müktesebatı vardır. Hemen her kategoride çalışılan YDH'ler, kıyamet ve şiddet bağlamında da ele alınmışlardır. Alanın önemli isimlerden birisi olan Catherine Wessinger özellikle milenyum, kıyamet ve şiddet konuları üzerinde ciddi çalışmalar yapmıştır. Onun ortaya koyduğu eserler başkaca çalışmalara öncülük edecek niteliktedir. Wessinger, kıyamet tarikatlarını sınıflandırmalara tabi tutmuş ve bazı hareketleri “felaketçi binyılcı” hareketler olarak nitelendirmiştir. Bunu söylemesinin sebebi ise bu tür hareketlerin apokaliptik anlayışlarının yıkım, felaket, Mesih beklentisi ve kıyamet olguları üzerine kurulu olmasından dolayıdır. Felaketçi olarak nitelenen hareketlerin diğer özelliklerinden birisi de çok yönlü şiddet uygulamaları olmuştur. Gerek kendi içine dönük şiddet gerekse dış dünyanın birçok şeyden habersiz insanlarına yönelik uyguladıkları şiddet, onları başka şekilde değerlendirmeye tabi tutmayı gerektirmektedir.

Bu kategori içerisinde yer alan temel ve inanç yapılarını karamsar bir kıyamet anlayışı üzerine kuran hareketlerden olan Halkın Tapınağı, Branch Davidian, Güneş Tapınağı ve Aum Shinrikyo hareketleri, Wessinger'in ifadesiyle kırılğan yapıda olan hareketler olmuşlardır. Kendi liderlerini Mesih olarak kabul eden, onun sözlerini vahiy gibi değerlendirip zihinlerine işleyen hareket mensupları, liderlerine sorgusuz itaat etmişlerdir. Lidere kesintisiz itaat Tanrı'ya itaat gibi görülmüş, arada isyan edenlerin dışında hemen hemen tüm müntesipler onların söylemleri doğrultusunda hareket etmişlerdir. Ölmeleri gereken zamanda ölmüşler, öldürmeleri gerektiğinde de bunu dinleri adına seve seve yapmışlardır. Bu noktada dinin insan psikolojisi üzerinde ne denli bir etkiye sahip olduğuna da görmüş bulunmaktayız.

3) YDH'ler, kıyamet inancı çerçevesinde oluşturdukları ahiret inancını da yine Hristiyanlığın eskatolojik inancı doğrultusunda şekillendirmişlerdir. Fakat bu dinden farklı olarak reenkarnasyonu benimseyerek öte dünya anlayışını reddetmişlerdir. Çünkü bu YDH'lerin ahiret inancı, yaşadığımız dünya temelli bir inançtır. Kıyamet burada koştuktan sonra bir sonraki yaşam yine burada olacak ve Tanrı'nın krallığı kurularak bir başka hayat başlayacaktır. Dolayısıyla ölüm, onlar için yok oluş değil aksine kutsal bir varlığın başlangıcıdır.

Yapılan bu çalışmada kıyamete yönelik bir konu belirlenmesinin temelinde daha önce bu konuda herhangi bir çalışmanın olmayışı yatmaktadır. YDH'ler hakkında ülkemizde hem müstakil hem de kolektif çalışmalar mevcuttur. Hemen hepsinde YDH'lerin özelliklerine değinilmiş fakat kıyamet ve şiddetle öne çıkan hareketlerin kıyamet anlayışlarına dair özel bir çalışma olmamıştır. Dolayısıyla bu araştırmanın, YDH'lerdeki kıyamet fenomeni özelinde akademi dünyasına küçük de olsa katkı sağlayacağı ve bundan sonraki süreçte yapılacak olan çalışmalara ışık tutacağı kanaatini taşımaktayız.

KAYNAKÇA

- Acar, Hatice. “Yehova Şahitleri ve Türkiye’deki Misyonerlik Faaliyetleri ‘Antalya Örneği’”. *Kesit Akademi Dergisi* 20 (2019).
- Adam, Baki. *Dinler Tarihi El Kitabı*. ed. Baki Adam. Ankara: Grafiker Yayınları, 1. Basım, 2015.
- Adam, Baki. “Yahudilik”. *Yaşayan Dünya Dinleri*. ed. Şinasi Gündüz. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2019.
- Akbaş, Muhsin. “Yahudi ve Hıristiyan Düşüncesinde Ölüm Sonrası Hayat ve Diriliş İnancının Dini ve Teolojik Temelleri”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15 (2002), 37-60.
- Aldridge, Alan. *Religion in the Contemporary World: A Sociological Introduction*. Cambridge: Polity Press, 2000.
- Alıcı, Mustafa. “Yeni Dini Hareketlerin Klasik Dinlerden Ayırdığı Noktalar”. *Nedenleri ve Niçinleriyle Yeni Dini Hareketler*. ed. Faruk Sancar - Süleyman Turan. 71-79. İstanbul: Okur Akademi, 2018.
- Atasağun, Galip. “Hıristiyanlıkta Kıyâmet Alâmetleri ve Dünyanın Sonu”. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/8 (1998).
- Aydın, Fuat. *Yahudilik: Tarih, İnanç, İbadet, Kültür*. İstanbul: Mahya, 2018.
- Aydın, Mahmut. *Dinler Tarihi Tarih, İnanç ve İbadet*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2018.
- Aydın, Mehmet. *Türkiye’ye Yönelik Batı Kökenli Dinî Cereyanlar*. İstanbul: NKM, 2010.
- Aygan, Fadıl. “Geleceğe Dönük Kurtarıcı Beklentisinin Apokaliptik Temelleri: Mesih/Mehdi Tasavvuruna İlişkin Bir Analiz”. *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/2 (2019).
- Bafelli, Erica. “Aum Shinrikyo”. *Handbook of East Asian New Religious Movements*. ed. Lukas Pokorny - Franz Winter. Leiden Boston: Brill, 2018.
- Bağdadî, Adbulkahir el-. *Mezhepler Arasındaki Farklar (el-Fark Beyne'l-Fırak)*. çev. Ethem Ruhi Fıglalı. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1991.
- Baloğlu, Adnan Bülent. “Reenkarnasyon”. *Gençlik ve Din Sempozyumu*, 91-120.
- Barett, David V. “Branch Davidians”. *Encyclopedia of New Religious Movements*. ed. Peter B. Clarke. London: Routledge, 2006.
- Barker, Eileen. “New Religious Movements Their Incidence and Significance”. *New Religious Movements: Challenge and Response*. ed. Bryan R. Wilson - Jamie Cresswell. London: Routledge, 1999.
- Battal, Emine. “Aum Shinrikyo”. *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi*. ed. Süleyman Turan - Emine Battal. 77-80. İstanbul: Okur Akademi, 2020.
- Battal, Emine. “Güneş Tapınağı”. *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi*. ed. Süleyman Turan - Emine Battal. 198-201. İstanbul: Okur Akademi, 2020.
- Battal, Emine. *Kıyametin Gölgesinde: Yeni Dini Hareketler ve Şiddet*. Okur Akademi, 2018.
- Batuk, Cengiz. “Kıyameti Beklerken: Hıristiyanlık’ta Kıyamet Beklentileri ve Rus Ortodoks Kilisesindeki Yansımaları”. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/14 (30 Aralık 2008), 7-60.

- Batuk, Cengiz. *Tarihin Sonunu Beklemek: Ortadoğu Dinlerinde Eskatoloji Mitosları*. İstanbul: İz, 2003.
- Beck, Don. "The Theology of Peoples Temple: A View from Inside". Erişim 01 Ocak 2024. https://jonestown.sdsu.edu/?page_id=33195
- Besalel, Yusuf. "Mesianizm". *Yahudilik Ansiklopedisi*. C. 2. İstanbul: Gözlem, 2001.
- Bıyık, Mustafa. "Hıristiyan Teolojisinde Deccal ve Yecüc - Mecüc Kavramları Üzerine Bir Değerlendirme". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/11 (01 Haziran 2007), 53-79.
- Bogdan, Henrik. "Purification, Illumination, and Death: The Murder-Suicides of the Order of the Solar Temple". *Sacred Suicide*. ed. James R. Lewis - Carole M. Cusack. London: Ashgate, 2014.
- Bromley, David G. "Violence and New Religious Movements". *The Oxford Handbook of New Religious Movements*. ed. James R. Lewis. Oxford: Oxford University Press, 2008. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780195369649.003.0007>
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-. *el-Câmi 'us-sahîh*. çev. Muhammad Muhsin Khan. Riyadh-Saudi Arabia: Darussalam, 1997.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-. *el-Câmi 'us-sahîh*. çev. Muhammad Muhsin Khan. Riyadh-Saudi Arabia: Darussalam, 1997.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-. *el-Câmi 'us-sahîh*. çev. Muhammad Muhsin Khan. Riyadh-Saudi Arabia: Darussalam, 1997.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-. *el-Câmi 'us-sahîh*. çev. Muhammad Muhsin Khan. Riyadh-Saudi Arabia: Darussalam, 1997.
- Bulğen, Mehmet. "İslam Dini Açısından Tenasüh ve Reenkarnasyon". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 40 (Ocak 2011), 63-92.
- Bulğen, Mehmet - Baloğlu, Adnan Bülent. "Tenâsüh (İslâm Düşünce Tarihinde)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/443-446. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Chidester, David. *Salvation and Suicide: Jim Jones, the Peoples Temple, and Jonestown*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press, 2003.
- Chryssides, George D. *Exploring New Religions*. London: Continuum, Reprint., 2001.
- Chryssides, George D. *Jehovah's Witnesses: A New Introduction*. London: Bloomsbury Academic, 2022.
- Chryssides, George D. "Sources of Doctrine in the Solar Temple". *The Order of the Solar Temple: The Temple of Death*. ed. James R. Lewis. London: Ashgate, 2006.
- Clarke, Peter B. *Bibliography of Japanese New Religions: With Annotations and an Introduction to Japanese New Religions at Home and Abroad*. New York: Routledge, 2013.
- Clarke, Peter B. "Order of the Solar Temple". *Encyclopedia of New Religious Movements*. ed. Peter B. Clarke. London: Routledge, 2006.
- Clarke, Peter B. "Peoples Temple". *Encyclopedia of New Religious Movements*. ed. Peter B. Clarke. London and New York: Routledge, 2006.
- Cowan, Douglas E. - Bromley, David G. *Cults and New Religions: A Brief History*. Chichester, West Sussex Malden, MA: Wiley Blackwell, Second edition., 2015.
- Çakın, Kamil. "Fiten Rivayetleri Bağlamında Toplumların Çöküşü". *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/10 (2018).

- Çelebi, İlyas. “İslâm Kaynaklarında Fiten, Melâhim ve Herc İnançları”. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11-12 (1994), 151-196.
- Çetin, Mustafa. “Kur’an Işığında Reenkarnasyon”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (1995), 23-30.
- Demirel, Harun Reşit. “Bazı Fiten, Melâhim ve Siyâsî Hadislerin Gaybî Haberler Açısından Değerlendirilmesi”. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* III/3 (2000), 101-121.
- Doyle, Clive vd. *A Journey to Waco: Autobiography of a Branch Davidian*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2012.
- Eliade, Mircea. *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*. çev. Ali Berktaş. 3 Cilt. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2003.
- Elliot, Joel. “Jehova’s Witnesses”. *Encyclopedia of Millennialism and Millennial Movements*. ed. Richard A. Landes. New York: Routledge, 2000.
- Ellwood, Robert S. - Gregory D. Alles (ed.). *The Encyclopedia of World Religions*. New York: Facts on File, 1998.
- Fıglalı, Ethem Ruhi. “Mesih ve Mehdi İnancı Üzerine”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25/3-4 (1981).
- Flannery, Frances L. *Understanding Apocalyptic Terrorism: Countering the Radical Mindset*. London: Routledge, 2016.
- Gallagher, Eugene V. “Catastrophic Millennialism”. ed. Catherine Wessinger. *The Oxford Handbook of Millennialism*. Oxford: Oxford University Press, 2011. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780195301052.003.0002>
- Gallagher, Eugene V. “Cults”. *Encyclopedia of Millennialism and Millennial Movements*. ed. Richard A. Landes. New York: Routledge, 2000.
- Gallagher, Eugene V. “The Branch Davidians”. *Introduction to New and Alternative Religions in America*. ed. Eugene V. Gallagher - W. Michael Ashcraft. London, Westport: Greenwood Press, 2006.
- Gençtürk, Sümeyra. *İlahi Dinlerde Ahir Zaman ve Kıyamet*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Goldschmidt, Tyron - Seacord, Beth. “Judaism, Reincarnation, and Theodicy”. *Faith and Philosophy* 30/4 (2013), 393-417.
- Guinn, Jeff. *Waco: David Koresh, the Branch Davidians, and A Legacy of Rage*. New York: Simon & Schuster, 2023.
- Gün, Faruk. “Mehdilik İnancı Üzerine Bir İnceleme”. *Artuklu Akademi: Mardin Artuklu Üniversitesi İlahiyat Bilimleri Fakültesi Dergisi* IV/1 (2017), 99-129.
- Gündüz, Şinasi. *Din ve İnanç Sözlüğü*. Ankara: Vadi Yayınları, 1. Basım, 1998.
- Gündüz, Şinasi. *Hıristiyanlık*. İstanbul: İsam Yayınları, 2018.
- Gündüz, Şinasi. “Mecusilik”. *Yaşayan Dünya Dinleri*. ed. Şinasi Gündüz. 507-527. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları İlmî Eserler Serisi. İzmir: Diyanet İşleri Başkanlığı, 5. Basım, 2019.
- Güngör, Özcan. “Üst Kavramsallaştırma Olarak Alevilik: Akide ve İbadetler Açısından Alevilik-Nusayrılık İlişkisi”. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10/1 (2017), 45-69.
- Gürkan, Salime Leyla. *Yahudilik*. İstanbul: İsam Yayınları, Gözd. gçrlm. 6. bsk., 2017.

- Hall, John R. vd. *Apocalypse Observed: Religious Movements and Violence in North America, Europe, and Japan*. London: Routledge, 2005.
- Hall, John R. "Peoples Temple". *America's Alternative Religions*. ed. Timothy Miller. Albany, NY: State University of New York Press, 1995.
- Harman, Ömer Faruk. "Beklenen Kurtarıcı İnancının İslam Öncesi Dinî Arka Planı". *Beklenen Kurtarıcı İnanıcı Sempozyumu*. ed. Yusuf Şevki Yavuz. 41-60. İstanbul: Kuramer, 2. Basım, 2017.
- Has, Kenan. "Dinler Tarihi Perspektifinden Tartışmalı Bir Kavram: Reenkarnasyon". *İslâmî Araştırmalar (Dergi)* XVII/4 (2004), 390-400.
- İbn Mace, el-Hafız Ebu Abdullah Muhammed bin Yezid. *Sünen-i İbn Mâce*. çev. Nasiruddin al-Khattab. Riyadh-Saudi Arabia: Darussalam, 2007.
- İlhan, Avni. "Kütübü Sittedeki Hadislere Göre Mehdilik". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (1992), 101-124.
- Kaptan, Zeynep. *Japonya'da Bir Yeni Dini Hareket: Aum Shinrikyo*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Karaman, Fikret. "Tenasüh veya Reenkarnasyon Üzerine Bir Değerlendirme". *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (15 Ekim 2017), 9-34.
- Karaman, Hayrettin vd. *Kur'ân-ı Kerim Meâli*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2019.
- Kirman, M. Ali. *Yeni Dini Hareketler Sosyolojisi*. Ankara: Birleşik, 2010.
- Kirman, Mehmet Ali. "Yeni Dini Hareketleri Tanımlama Problemi ve Tipolojik Yaklaşımlar". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* III/4 (2003), 27-43.
- Köse, Ali. *Milenyum Tarikatları: Batı'da Yeni Dini Akımlar*. İstanbul: Timaş Yayınları, 7. Basım, 2020.
- Kuşeyri, Ebü'l-Hüseyn Müslim bin el-Haccac bin Müslim el-. *el-Câmi 'us-sahih*. çev. Nasiruddin al-Khattab. Riyadh-Saudi Arabia: Darussalam, 2007.
- Küçük, Abdurrahman vd. *Dinler Tarihi*. Ankara: Berikan Yayınevi, 2011.
- Lampe, Stephen. *The Christian and Reincarnation*. Ibadan, Nigeria: Millennium Press, 2008.
- Lewis, James R. *Cults: A Reference Handbook*. Santa Barbara, Calif: ABC-CLIO, 2nd ed., 2005.
- Lewis, James R. "The Solar Temple 'Transist': Beyond the Millennialist Hypothesis". *Controversial New Religions*. ed. James R. Lewis - Jesper Aagaard Petersen. New York: Oxford University Press, 2005.
- Matlock, James G. *Signs of Reincarnation: Exploring Beliefs, Cases, and Theory*. Lanham: Rowman & Littlefield, 2019.
- Matthews, Carol S. *New Religions*. Philadelphia: Chelsea House Publishers, 2005.
- Mayer, Jean-François. "Our Terrestrial Journey is Coming to an End: The Last Voyage of the Solar Temple". çev. Elijah Siegler. *Nova Religio: The Journal of Alternative and Emergent Religions* 2/2 (1999).
- Mayer, Jean-François. "The Dangers of Enlightenment: Apocalyptic Hopes and Anxieties in the Order of the Solar Temple". *The Order of the Solar Temple: The Temple of Death*. ed. James R. Lewis. Aldershot: Ashgate, 2006.
- McClelland, Norman C. *Encyclopedia of Reincarnation and Karma*. Jefferson, North Carolina: McFarland, 2010.

- Melton, Gordon J. *Encyclopedic Handbook of Cults in America*. New York: Routledge, 2013.
- Meral, Yasin. "İbn Meymun'a Göre Yahudilik'te İman Esasları". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 52/2 (2011).
- Meral, Yasin. *Yahudi Dini Literatüründe Mesih, Deccal ve Gog-Magog*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2019.
- Meral, Yasin. *Yahudi Kaynakları Işığında Yahudilik*. İstanbul: MilelNihal, 2021.
- Meral, Yasin. *Yahudilerin Ahir Zamanı*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2019.
- Meral, Yasin. *Yahudilikte Cismani Haşır Tartışmaları*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2020.
- Metraux, Daniel A. "Religious Terrorism in Japan: The Fatal Appeal of Aum Shinrikyo". *Asian Survey* 35/12 (1995), 1140-1154. <https://doi.org/10.2307/2645835>
- Moore, Rebecca. "Peoples Temple: A Typical Cult?" *Introduction to New and Alternative Religions in America*. ed. Eugene V. Gallagher - W. Michael Ashcraft. London, Westport: Greenwood press, 2006.
- Moore, Rebecca. "Rhetoric, Revolution, and Resistance in Jonestown, Guyana". *Sacred Suicide*. ed. James R. Lewis - Carole M. Cusack. London: Ashgate, 2014.
- Nicholls, Steven. *Terrorism, Millenarianism, and Death: A Study of Hezbollah and Aum Shinrikyo*. Joondalup: Edith Cowan University, Bachelor Of Arts Thesis, 2007.
- Olgun, Hakan. "İslam". *Dünya Dinleri*. ed. Şinasi Gündüz. İstanbul: MilelNihal, 5. Basım, 2021.
- Özkan, Ali Rafet. "Fiat Lux". *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi*. ed. Süleyman Turan - Emine Battal. İstanbul: Okur Akademi, 2020.
- Özkan, Ali Rafet. *Kıyamet Tarikatları: Yeni Dini Hareketler*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2006.
- Özkan, Ali Rafet. "Yeni Hareketlerin Ortaya Çıkış Sebepleri ve Temel Karakteristikleri". *Nedenleri ve Niçinleriyle Yeni Dini Hareketler*. ed. Süleyman Turan - Faruk Sancar. İstanbul: Okur Akademi, 2018.
- Palmer, Susan J. "Purity and Danger in the Solar Temple". *The Order of the Solar Temple: The Temple of Death*. ed. James R. Lewis. London: Ashgate, 2006.
- Palmer, Susan J. "The Solar Temple". *Encyclopedia of Millennialism and Millennial Movements*. New York: Routledge, 2000.
- Penton, M. James. *Apocalypse Delayed: The Story of Jehovah's Witnesses*. Toronto: University of Toronto Press, 2015.
- Pitts Jr., William L. "Davidians". *Encyclopedia of Millennialism and Millennial Movements*. ed. Richard A. Landes. New York: Routledge, 2000.
- Reader, Ian. *A Poisonous Cocktail? Aum Shinrikyō's Path to Violence*. Copenhagen, Denmark: NIAS Books, 1996.
- Reader, Ian. "Aum Shinrikyo". *Encyclopedia of Millennialism and Millennial Movements*. ed. Richard A. Landes. New York: Routledge, 2000.
- Reader, Ian. "Aum Shinrikyo". *World Religions and Spirituality Project*. 2013. Erişim 31 Aralık 2023. <https://wrldrels.org/2016/10/08/aum-shinrikyo/>

- Reader, Ian. "Dramatic Confrontations: Aum Shinrikyo Against the World". *Cults, Religion, and Violence*. ed. David G. Bromley - J. Gordon Melton. Cambridge ; New York: Cambridge University Press, 2002.
- Reader, Ian. *Religious Violence in Contemporary Japan: The Case of Aum Shinrikyō*. Richmond, Surrey: Curzon, 2000.
- Repp, Martin. "Aum Shinrikyo and Aum Incident: A Critical Introduction". *Controversial New Religions*. ed. James R. Lewis - Jesper Aagaard Petersen. New York: Oxford University Press, 2005.
- Richardson, James T. "Cult and New Religions". *Encyclopedia of New Religious Movements*. ed. Peter B. Clarke. 144-147. New York: Routledge, 2006.
- Russell, Charles Taze - Barbour, Nelson H. *Three Worlds, and the Harvest of This World*. Rochester, New York, 1877.
- Salt, Alparslan - Çobanlı, Cem. *Dharma Ansiklopedi*. İstanbul: Dharma Yayınları, 1. basım., 2001.
- Sarıkcıoğlu, Ekrem. *Dinlerde Mehdi Tasavvurları*. Samsun: Sidre, 1997.
- Sarıkcıoğlu, Ekrem. "Mehdi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28/369-371. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Sarıkcıoğlu, Ekrem. "Yeni Dini Akımlar". *Dinler Tarihi Araştırmaları (Sempozyum)*, 81-88.
- Serinsu, Ahmet Nedim vd. *Dini Terimler Sözlüğü*. ed. Ahmet Nedim Serinsu. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2009.
- Shimazono, Susumu. "Aum Shinrikyo (Aum or Absolute or Supreme Truth Movement)". *Encyclopedia of New Religious Movements*. ed. Peter B. Clarke. London: Routledge, 2006.
- Shimazono, Susumu. "In the Wake of Aum: The Formation and Transformation of a Universe of Belief". *Japanese Journal of Religious Studies* 22 (1995), 381-415.
- Storr, Anthony. *Öteki Peygamberler*. çev. Aslı Day. İstanbul: Okyanus, 2001.
- Şehrîstânî, Muhammed eş-. *El-Milel ve'n-Nihal: Dinler, Mezhepler ve Felsefî Sistemler Tarihi*. çev. Mustafa Öz. İstanbul: Litera Yayıncılık, 4. Basım, 2017.
- Şişman, Onur. *Türkiye'de Yehova Şahitleri*. İstanbul: İstanbul Topkapı Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Taşdemir, Yusuf - Başaran, İsmail. "Kurtarıcılık Bağlamında Yahudilikteki Mesih İnancı İle Ehl-i Sünnetteki Mehdi İnancının Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi". *Balıkesir İlahiyat Dergisi* 17 (29 Haziran 2023), 189-213.
- Taşpınar, İsmail. *Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudilikte Âhiret İnancı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2003.
- Tınaz, Nuri. "Yehova Şahitleri". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/391-396. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Tirmizî, İmam Hafız Ebu İsa Muhammed İbn İsa et-. *Câmi'u't-Tirmizî*. çev. Abu Khaliyl. Riyadh-Saudi Arabia: Darussalam, 2007.
- Topaloğlu, Bekir. "Kıyamet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/516-522. Ankara: TDV Yayınları, 2002.

- Trimm, James. "Branch Davidian Theology". *Watchman Fellowship*. Erişim 01 Ocak 2024. <https://www.watchman.org/articles/cults-alternative-religions/branch-davidian-theology/>
- Turan, Süleyman. *Abusionem Yeni Dini Hareketlerin İstismar Dünyası*. İstanbul: Okur Akademi, 2022.
- Turan, Süleyman. "Tanrısal Işık Birliği". *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi*. ed. Süleyman Turan - Emine Battal. 525-527. İstanbul: Okur Akademi, 2020.
- Turan, Süleyman - Battal, Emine. "Kurtarıcı Tasavvurunun Yeni Dini Hareketlerdeki Boyutları". *Uluslararası Mehdilik Sempozyumu Bildirileri*. ed. Mehmet Tıraşçı vd. 583-598. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, 2018.
- Turan, Süleyman - Battal, Emine. "Yeni Dini Hareketlerde Mehdi ve Mesih İnancı". *Nedenleri ve Niçinleriyle Yeni Dini Hareketler*. ed. Faruk Sancar - Süleyman Turan. 289-305. İstanbul: Okur Akademi, 2018.
- Tümer, Günay. "Âhir Zaman". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/542-543. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Uluç, Özlem. *Yeni Dini Hareketler*. İstanbul: Yarn Yayınılık, 2012.
- Üstek, Merve. "Agonshu". *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi*. ed. Süleyman Turan - Emine Battal. 44-46. İstanbul: Okur Akademi, 2020.
- Waardenburg, Jacques. "Mesih". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/306-309. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Wallis, Roy. "Three Types of New Religious Movement". *Cults and New Religious Movements: A Reader*. ed. Lorne L. Dawson. Blackwell Readings in Religion. Malden, MA: Blackwell Pub, 2003.
- Wallis, John. "Crises of Charismatic Authority and Millenarian Violence: The Case of the Order of the Solar Temple". *The Order of the Solar Temple: The Temple o Death*. ed. John R. Lewis. London: Ashgate, 2006.
- Watanabe, Manabu. "Salvation and Violence in Japanese Buddhism: The Case of Aum Shinrikyo". *The Dao Companion to Japanese Buddhist Philosophy*. ed. Gereon Kopf. Dordrecht: Springer Netherlands, 2019. <https://doi.org/10.1007/978-90-481-2924-9>
- Weddle, David L. "Jehovah's Witnesses". *Introduction to New and Alternative Religions in America*. ed. Eugene V. Gallagher - W. Michael Ashcraft. London, Westport: Greenwood Press, 2006.
- Wessinger, Catherine. *How the Millennium Comes Violently: From Jonestown to Heaven's Gate*. New York: Seven Bridges Press, 2000.
- Wessinger, Catherine. "New Religious Movements and Violence". *Introduction to New and Alternative Religions in America*. ed. Eugene V. Gallagher - W. Michael Ashcraft. London: Greenwood Press, 2006.
- Yasdıman, Hakkı Şah. *Türkiye'de Yehova'nın Şahitleri Tarihçe, Teşkilat, İnanç, İbadet ve Uygulamalar*. İzmir: Tibyan Yayıncılık, 2011.
- Yasdıman, Hakkı Şah. "Yehova'nın Şahitleri". *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi*. ed. Süleyman Turan - Emine Battal. 606-610. İstanbul: Okur Akademi, 2020.
- Yavuz, Yusuf Şevki. "Kıyamet Alâmetleri". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/522-525. Ankara: TDV Yayınları, 2002.

Yılmaz, Hüseyin. *Dinler tarihinin 200'ü*. Ankara: OTTO, 2017.

Yılmaz, Orhan. "Mehdi İnançına Kaynaklık Teşkil Eden Hadislerin Değerlendirilmesi". *Turkish Studies = Türkoloji Araştırmaları* XII/2 (2017), 265-282.

Yitik, Ali İhsan. *Doğu Dinleri*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 2014.

Yitik, Ali İhsan. "Hinduizm". *Dinler Tarihi*. ed. Mustafa Alıcı - Süleyman Turan. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2. Basım, 2020.

Yitik, Ali İhsan. *Hint Kökenli Dinlerde Karma İnançının Tenasüh İnançıyla İlişkisi*. İstanbul: Ruh ve Madde, 1996.

Yitik, Ali İhsan. "İslam Dini ve Hint Karma-Tenâsüh İnanç: İslâm'a Göre Öldükten Sonra Yeryüzünde Yeniden Doğuş (Tenâsüh/Reenkarnasyon) Mümkün müdür?" *Din ve Hayat: İstanbul Müftülüğü Dergisi* 16 (2012), 46-51.

Yitik, Ali İhsan. "Tenâsüh". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/441-443. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.

"Gözcü Kulesi", Şubat 2012.

Kutsal Kitap: Eski ve Yeni Antlaşma. İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi-Yeni Yaşam Yayınları, 2014.

Kutsal Kitap ve Deuterokanonik (Apokrif) Kitaplar. İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi-Yeni Yaşam Yayınları, 2003.

"Uyanış", Ocak 1982.

ÖZET

IŞIK, Osman Emre, Yeni Dini Hareketlerde Kıyamet Telakkisi, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Doç. Dr. Şahin KIZILABDULLAH), Ankara Üniversitesi, 2024, vi+127 sayfa

Yeni Dini Hareketlerdeki kıyamet anlayışı, birçok hareket için şiddeti ortaya çıkaran unsur olmuştur. Bazı hareketler kıyametten korunmak için ölmeyi tercih etmiş, bazıları ise insanlığı kurtarmak adına öldürmeyi seçmiştir. Tüm bu yapıların nihai hedefi ise sonsuz Tanrı krallığını kurarak ebedî mutluluğu elde etmektir. Bu doğrultuda çalışmamızda Yeni Dini Hareketlerin bu kıyamet anlayışlarının ne olduğu, nasıl inandıkları ve ne yaptıkları gibi soruların cevapları aranmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kıyamet, Yeni Dini Hareketler, Milenyum, Mesih, Nükleer Felaket.

ABSTRACT

IŞIK, Osman Emre, Apocalyptic Perception in New Religious Movements, Master's Thesis (Supervisor: Assoc. Dr. Şahin KIZILABDULLAH), Ankara University, 2024, vi+129 pages

The apocalyptic understanding of the New Religious Movements has been a driver of violence for many movements. Some movements have chosen to die in order to protect themselves from the apocalypse, while others have chosen to kill in order to save humanity. The ultimate goal of all these structures is to achieve eternal happiness by establishing the eternal kingdom of God. In this direction, in our study, we have tried to find answers to questions such as what the New Religious Movements understanding of this apocalypse is, how they believe in it and what they do.

Keywords: Apocalypse, New Religious Movements, Millennium, Messiah, Nuclear Catastrophe.